

Nečas, Ctibor

Sféry mimočeské působnosti Živnobanky

In: Nečas, Ctibor. *Na prahu české kapitálové expanze : rozpínavost českého bankovního kapitálu ve střední, jihovýchodní a východní Evropě v období rakousko-uherského imperialismu*. Vyd. 1. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1987, pp. 32-98

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122310>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

2. SFÉRY MIMOČESKÉ PŮSOBNOSTI ŽIVNOBANKY

POČÁTKY OBCHODNÍ ČINNOSTI ZA HRANICEMI ČESKÝCH ZEMÍ

České záložny patřily k drobným peněžním družstvům, poskytujícím různé druhy úvěrů rolníkům, řemeslníkům a jiným malovýrobcům. Cedulový ústav však odmítal eskontovat záloženské směnky, a proto se zrodila záhy myšlenka sáhnout ke kooperaci a svépomoci.

Z podnětů královéhradecké a přerovské záložny sešel se 25.—27. září 1865 v Praze první sjezd česko-moravských záložen, na kterém se mj. projednávala otázka zřízení společné organizace. Navrhovaná ústředna neměla pouze soustřeďovat přebytky záložen, ale současně záložnám opatřovat prostředky pro jejich úvěrování. Proti tomuto návrhu vystoupili protagonisté české buržoazní hospodářské emancipace J. S. Skrejšovský a F. Šimáček, kteří přesvědčili většinu delegátů ustavit jako peněžní ústředí nikoliv další centrální záložnu, ale akc. banku.¹

Projektovaný peněžní ústav by byl eskontérem jednotlivých záložen a jeho žiro by záloženským směnkám umožnilo přístup do portefeuille Rakousko-uherské banky. Zvolený výbor měl navrhnout stanovy a požádat o jejich úřední schválení. Přípravné práce však zpočátku zpomalovala malá ochota záložen k upisování akcií a nepříznivé bylo i politické ovzduší, vyvolané prusko-rakouskou válkou. S překážkami se vyrovnal teprve reorganizovaný výbor, jehož zvláštní komise vypracovala návrh stanov a předložila jej ke schválení se žádostí o koncesi.

Po vleklém řízení a vyžádaných formálních doplňcích schválilo ministerstvo vnitra návrh stanov a povolilo zřídit banku výnosem z 25. října 1868. Mezitím upsaly záložny za 800 000 zl. r. č. akcií, zatím co zbylé akcie v nominální hodnotě 200 000 zl. r. č. byly vyloženy k veřejné subskripci. Ihned po jejím zdárném průběhu konala se 8. prosince 1868 ustavující v. h., na níž se konstituoval nový peněžní ústav pod fou Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze.²

Zápis do obchodního rejstříku byl proveden 14. ledna 1869 a jako první ředitel tam byl o týden později evidován Slovák P. Kuzmány, dosavadní vrchní účetní vídeňské velkobanky K. k. priv. österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe.³

¹ Program sestavený od výboru záložny Královéhradecké, dle kterého se zástupcové záložen na sjezdu dne 25., 26. a 27. září 1865 řídit budou — SÚA, ČM, 1856—1883, 30/6/830, kart. 1303, čj. 44 199/68.

² C 1870, s. 237—239 a *Živnostenská banka v Praze 1869—1918*. Praha b. r., s. 1—5.

³ SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/1 ze 14. 1. 1869 a č. 446/2 z 21. 1. 1869.

Podle schválených stanov mohla Živnobanka eskontovat a reeskontovat směnky, poskytovat zajištěný úvěr, provozovat bankovní komisionářství, povolovat běžné účty, přijímat vklady a vydávat na ně záručené poukázky, zprostředkovávat daňový úvěr, rozhodovat o užívání záložního fondu v podniku, poskytovat půjčky, zálohy a úvěry na zboží, suroviny a jiné movité i nemovité zástavy a konečně sjednávat půjčky jednotlivcům, veřejným korporacím a jiným právním osobám.⁴ Tento okruh bankovních obchodů byl rozšířen udělením oprávnění přijímat také vklady na záručené vkladní knížky, což bylo podmíněno povinností uveřejňovat měsíční výkazy o vkladech.

Akc. kapitál, stanovený původně na 1 mil. zl. r. č., byl rozdělen na 5 000 ks akcií po 200 zl. r. č. První splátka za 50 zl. r. č. na 1 ks byla stanovena k 1. březnu 1869, kdy také Živnobanka zahájila svou činnost, druhá splátka dospěla za 15 dní. Zpočátku se tedy pracovalo s polovičním splaceným akc. kapitálem. Další prostředky si banka neopatřovala doplatkem na upsanou první emisi, nýbrž vydávala vedle částečně splacených původních akcií vždy akcie nových emisí, které byly opět spláceny jenom zčásti. Takto se usnesly na zvýšení akc. kapitálu mimořádná v. h. r. 1869 z 1 mil. na 2 mil. zl. r. č., řádná v. h. r. 1871 ze 2 mil. na 3 mil. zl. r. č. a mimořádná v. h. r. 1871 ze 3 mil. na 10 mil. zl. r. č., vždy se splátkou 50⁰/₀.⁵

Těžiště obchodní politiky spočívalo zpočátku v eskontu směnek, který byl organizován prostřednictvím úvěrních spolků n. přímo na účet akcionářů. Bezprostředně po zahájení činnosti utvořila Živnobanka úvěrní spolek založen a úvěrní spolek soukromníků, jejichž členové ručili navzájem za ztráty pojišťovacími fondy, na které přispívali 5⁰/₀ povoleného úvěru. Eskont úvěrních spolků, v němž byly záloženské směnky ke směnkám soukromým v poměru 1 : 4, vyjadřoval trvale vzestupnou tendenci, kdežto na účet akcionářů bylo eskontováno jen potud, pokud neměly úvěrní spolky dostatek vhodného materiálu.⁶

Na eskontu směnek banka opatrně setrvala prakticky jen v prvním roce své činnosti a po jeho uplynutí přistupovala i k dalším statutárním bankovním obchodům, kde začala věnovat pozornost zejména spojení s cukrovary a vyvíjet i vlastní podnikatelskou iniciativu na tomto poli.

R. 1870 převzala daňovou záruku za 18 cukrovarů a uzavřela smlouvy s 5 cukrovary na prodej jejich výrobků a poskytování krytých úvěrů; v souvislosti s tímto komisionářstvím zřídila i zvláštní odd. pro prodej zboží. Současně položila počátky k zakladatelské činnosti, resp. k přímé

⁴ *Stanovy Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v Praze*. Praha 1869, §9.

⁵ Živnobanka českému místodržitelství 20. března 1869 — SÚA, ČM, 1856—1883, 30/6/830, kart. 1303, čj. 19 945/69. V. t. *Stanovy Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v Praze*. Praha 1871, hlava II.

⁶ *Zpráva jednatelská Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v Praze za r. 1869*. Praha 1870, nestr.

účasti na podnikcích, když bylo usneseno vstoupit do konsorcia dráhy Praha—Duchcov a zúčastnit se operací vzájemně pojišťovací banky Slavie.⁷

Snaha po rozšíření věcné i místní působnosti se projevila nejvýrazněji na v. h. 3. března 1872 návrhem rozsáhlých změn stanov. Podle tohoto návrhu byl článek o obchodech rozšířen o nový odstavec, který opravňoval zřizovat, provozovat a přejímat ve správu průmyslové, báňské a jiné podniky, jmenovitě železniční, plavební a další dopravní podniky. Naproti tomu článek o pobočných ústavech byl nahrazen zcela novým zněním: „Banka Živnostenská může zřizovati filiálky a jednatelstva v celé říši rakousko-uherské, však v zemích koruny Uherské teprv, když se jí dostane potřebného povolení od tamních úřadů, aneb svěřovati činnost jich záložnám, s nimiž se o to byla dříve smluvila.“⁸ Kromě toho byly dále navrženy doplňky nebo změny článků, které statutárně vymezovaly kompetenci nejvyšších správních orgánů.

Z plánovaných změn stanov, kterým se dostalo velmi brzkého schválení od spolkové komise ministerstva vnitra, bylo pro počátky územní expanze nejvýznamnější oprávnění zřizovat pobočné ústavy za hranicemi Čech, resp. českých zemí. Rozšířením své působnosti na celou habsburskou monarchii snažila se Živnobanka překonat na samém začátku své obchodní činnosti úzký rámec podnikatelské aktivity a položit základy k rozpínavosti, kterou rozvíjela zprvu prostřednictvím vídeňské, později pak zejména brněnské fil. Národohospodářská publicistika věnovala těmto skutečnostem pouze okrajové komentáře a historiografie je přešla bez jakéhokoliv povšimnutí.⁹

První nabídka na zřízení fil. v nečeském prostředí došla Živnobance ze Lvova. Byla předána jednomu členu s. r. a 30. března 1872 o ní jednal ředitel na zvláštní osobní schůzce s haličskými interesenty. Jednání však nevedlo ke zdárnému konci.¹⁰

Krátce nato se zrodila myšlenka zřídit fil. v metropoli. Usnesení k návrhu bylo nejdříve odročeno, už v květnu však byly zahájeny přípravy k tomu, aby „filiálka ta na podzim letošního roku již činnost svou započala.“¹¹ Řízení fil. bylo svěřeno F. Dollenzovi, dosavadnímu úředníkovi fil. Französisch-Deutsche Bank, který pronajal místnosti ve Vídni I, Franzensring 20 a zajistil protokolování fy u tamního obchodního soudu. Po jmenování představenstva a administrativního aparátu zahájila fil. v plá-

⁷ Horák, J.: o. c., s. 34—35.

⁸ *Jednání v 4. řádném valném shromáždění akcionářů dne 3. března 1872. Zpráva jednatelská za r. 1871.* Praha 1872. nestr. a české místodržitelství Živnobance 4. května 1872 — SÚA, ČM, 1856—1883, 30/6/830, kart. 1303, čj. 11 752/72.

⁹ Z dobových publicistů tak učinil Preiss, J.: *Úvodem.* In: Živnostenská banka v Praze 1869—1918. Praha b. r., s. III—IX, z historiků Horejšek, J.: *Kapitálová expanze Živnostenské banky do jihovýchodní Evropy v letech 1907—1918.* In: Sborník prací historických. Praha 1971, s. 85—102.

¹⁰ S. r. 30. 3. 1872 a 15. 4. 1872.

¹¹ SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/9 z 9. 12. 1872 a v. v. 18. 7. 1872.

novaném termínu svou činnost, v níž se po vzoru makléřských bank zaměřila na nákup a prodej cenných papírů, resp. zahraničních deviz a valut.

Vídeňská fil. zprostředkovala Živnobance také několik peněžních operací v zahraničí, uskutečněných spolu s cizími ústavami n. formou samostatných účastí.

Nejstarší z těchto obchodů byl proveden ve spolupráci s německou obchodní bankou Österreichisch-Deutsche Bank, která měla své sídlo ve Frankfurtu n. Moh., významném tehdy středisku německého bankovníctví. První spojení s touto bankou se podařilo navázat při jednáních o finančním zajištění výstavby tramvaje v Petrohradě. Když však oba peněžní ústavy zjistily, že o stejnou transakci projevoval zájem také bankovní dům E. Erlanger v Paříži, s nímž „bylo neradno konkurovatí“, rozhodly se pro společný postup s touto frou.¹²

V dubnu r. 1873 byla sjednána předběžná smlouva, na základě které měla připadnout na Erlangera polovina a na další dva účastníky po čtvrtině požadovaného obnosu ve výši 2 400 000 rb. Dohoda byla výsledkem konzultací, které probíhaly střídavě v Paříži a ve Frankfurtu n. Moh.; Praha se do těchto předběžných jednání přímo nezapojovala.¹³

Teprve když měla Živnobanka odeslat ruské stavební společnosti první splátku na zakoupení objektu, začala usilovat o zpřesnění vzájemného postavení všech peněžních ústavů v této operaci. V listopadu r. 1873 odejeli proto do Frankfurtu n. Moh. ředitel a právní zástupce, zúčastnili se jednání v. h. tamního obchodního partnera a při té příležitosti uzavřeli definitivní smlouvu, již se teprve jejich ústav stal „direktním participientem s právem kontroly“.¹⁴

Závazky, které z obou smluv vyplývaly a nutily ke značným investicím, staly se zvláště tíživým břemenem po krizovém otřesu r. 1873. Österreichisch-Deutsche Bank i Živnobanka spatřovaly jediné možné východisko z nastalých svízelných poměrů v odprodeji svých podílů, který byl proveden ve Frankfurtu n. Moh. dříve než v Praze.

V březnu r. 1874 byla ještě Živnobanka ochotna uvažovat o případném posílení své účasti, pokud by s tím byl srozuměn E. Erlanger, stejně jako Österreichisch-Deutsche Bank. Za stále se zhoršující hospodářské situace však bankovní vedení od takovýchto úvah upustilo a v květnu r. 1874 navrhovalo odprodat celý podíl druhým dvěma společníkům, přestože obdrželo sdělení, že petrohradská společnost dosáhla v 1. čtvrtletí r. 1874 o 22 000 rb vyššího zisku, než za stejnou dobu přechozího roku.¹⁵ Österreichisch-Deutsche Bank byla však ochotna odkoupit podíl jenom za 65 % jeho skutečné hodnoty, E. Erlanger nejprve za stejný obnos a později za 75 %.

---

¹² S. r. 19. 4. a 31. 5. 1873.

¹³ V. v. 22. 9. 1873.

¹⁴ Ib. 17. 11. 1873.

¹⁵ S. r. 2. 3. 1874 a v. v. 27. 7. 1874.

Jednání byla za těchto nevýhodných podmínek přerušena a obnovena teprve z podnětu německého partnera, který v listopadu r. 1874 přenechal svůj vlastní podíl mimo jakékoliv očekávání E. Erlangerovi. Ihned nato byl ředitel vyslán na informační cestu do Frankfurtu n. Moh. a po návratu zmocněn k okamžitému odprodeji. V prosinci r. 1874 přepustila pak Živnobanka svůj podíl do Paříže za 80 % a utrpěla tak ztrátu, která musila být podobně jako u některých dalších spekuláčních obchodů odepsána ze zisku.¹⁶

Také druhou zahraniční operaci uskutečnila Živnobanka ve spolupráci s frankfurtským ústavem. Šlo při ní o společnou účast na syndikátu pro rozprodej dluhopisů dráhy Erfurt—Hof—Eger, na který bylo třeba splatit do ledna r. 1874 celkem 5 750 zl. r. č. Závazku však banka ze známých už důvodů nemohla dostat a v červenci r. 1875 všechny egerské akcie a priority odprodala.¹⁷

Vedle transakcí, při kterých Živnobanka vystupovala jako slabší obchodní partner cizích peněžních ústavů, snažila se realizovat v nečeském prostředí i několik samostatných obchodů, na něž byla upozorněna svou vídeňskou fil.

Z nich byl nejvýznamnější pokus o pronájem uhelných dolů ve Varaždinských Toplicích v Charvátsko-Slavonsku, který nabízela záhřebská metropolitní kapitula. S. r. nabídku přijala a vyžádala si k prozkoumání celé této záležitosti lhůtu, během které neměla nabízející strana s nikým dalším jednat o pronájmu. Po obchodní a geologické expertize byla sice navržena nájemní smlouva, vleklé projednávání jejích podmínek se však protáhlo přes stanovenou lhůtu, takže metropolitní kapitula svěřila nakonec pronájem jiným zájemcům. Bankovní vedení se s promarněním této šance nechtělo dlouho smířit a vzalo je na vědomí teprve až v květnu r. 1873 s tím, že otázka pronájmu měla zůstat „prozatím in suspenso“.¹⁸

Jiné dílčí obchody, navrhované k samostatnému provedení v nečeském prostředí, Živnobanka nedoporučila ke schválení. Naprosto byla zamítnuta např. nabídka na exploataci lesů v Bukovině, stejně jako účast na převzetí prádelny v obci Ajdovščina v Přímoří.¹⁹

Národohospodářská publicistika nezaujala ke zřízení ani k pozdější činschvalovaly úmysl provozovat bankovní obchody v širším měřítku a varovaly pouze před jejich spekuláčním podbarvením. Později pak byl varovný tón nahrazován čím dál tím víc kritickými výhradami, neboť Živnobanku prý do Vídně lákala jen ziskuchtivost: „Právě o této bance zní to poněkud podivně, jelikož dle svého programu hodlala přec propůjčovati

---

¹⁶ S. r. 28. 11. 1874 a v. v. 20. 11. a 18. 12. 1874.

¹⁷ V. v. 7. 11. 1873 a 28. 7. 1875.

¹⁸ Ib. 31. 5. 1873.

¹⁹ S. r. 23. 1. a 13. 9. 1872.

svůj z Čech pocházející kapitál hlavně podpoře výrobní činnosti v Čechách.“²⁰

Proti těmto prvním kritikám vývozu kapitálu, jímž ovšem žurnalistika mínila všechny obchody českých bank v nečeském prostředí a bez ohledu na to, zda šlo o celní cizinu či nikoliv, bránila se Živnobanka na v. h. akcionářů, kde ústy svého zpravodaje objasnila důvody zřízení vídeňské fil. a naznačovala spíše předpokládané, než skutečně dosažené obchodní výsledky.²¹

Jedním z katastrofálních důsledků krize r. 1873 byly ztráty, které vznikly poklesem kursů vlastních cenných papírů a špatným krytím lombardních a reportních účtů. Tyto ztráty, na nichž se zvláště citelně podílela právě vídeňská fil., musily být sanovány odpisy ze zisku, úsporami na režii a redukcí akc. kapitálu.

Hned v krizovém roce byla Živnobanka nucena odepsat na ztrátách z vlastních a lombardovaných cenných papírů obnos 486 772 zl. r. č. ze zisku, z čehož připadala více jak třetina na fil. ve Vídni.²² Tímto odepisováním nebyly však krizové účinky na obchodní činnost banky ani zdaleka zastaveny, takže v příštím r. 1874 bylo třeba sáhnout k režijním úsporám, které vedly v prvé řadě ke zrušení vídeňské fil.; nedalo se přitom zatajit, že ztráty pohltily celou její finanční dotaci, která byla vyměřena částkou 1 500 000 zl. r. č.²³ Brzy byly z podobných důvodů zavřeny také fil. v Prostějově a směnárna při pražské centrále. Ani tato opatření však nestačila na překonání krizových důsledků, takže na úhradu ztrát vídeňské fil. byla mimořádná v. h. r. 1874 nucena přijmout návrh na redukování akc. kapitálu z 5 na 4 mil. zl. r. č.; akcionáři při této příležitosti bankovnímu vedení rozhořčeně vyčítali, „že vídeňská filiálka nebyla založena proto, aby pěstovala a podporovala spekulaci, nýbrž aby podporovala slovanské živnosti ve Vídni“.²⁴

Zbývající ztráty byly pak zapsány na účet conto sospeso. Tato pochybná pohledávka byla postupně snižována odpisy ze zisku a úplně zmizela teprve až v bilanci za r. 1879.²⁵

Za deprese, jejíž hloubka a dlouhé trvání byly výsledkem krize r. 1873 a výrobních nepravidelností cukerního průmyslu r. 1884, musila Živnobanka v exekučních dražbách kupovat cukrovary, velkostatky a obytné domy, na nichž byla zúčastněna a jimiž imobilizovala své prostředky.

²⁰ O pražských bankách. NL 30. 10. 1872.

²¹ Jednání v 5. řádném valném shromáždění akcionářů dne 16. března 1873. Zpráva jednatelská za r. 1872. Praha 1873, nestr.

²² Jednání v 6. řádném valném shromáždění akcionářů dne 22. března 1874. Zpráva jednatelská za r. 1873. Praha 1874, nestr.

²³ SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp--II-247, č. 446/27 z 30. 5. 1881 a Horák, J.: o. c., s. 86—87.

²⁴ Živnostenská banka v Praze 1869—1918. Praha b. r., s. 24.

²⁵ Na conto sospeso bylo zapsáno r. 1874 241 138 zl. r. č., r. 1875 125 236 zl. r. č., r. 1876 120 690 zl. r. č., r. 1877 59 432 zl. r. č. a r. 1878 34 138 zl. r. č.

Úsilí jejího vedení bylo zaměřeno na likvidaci těchto nevýnosných aktiv, takže z obchodní činnosti vymizela vlastní iniciativa i všechny mimořádné transakce. Stagnace vedla nejenom ke zjednodušení vnitřní bankovní organizace, ale i k další redukci akc. kapitálu ze 4 na 3 mil. zl. r. č., na které se usnesla v. h. r. 1881.²⁶

Obrat k lepšímu nastal teprve na přelomu 80. a 90. let 19. stol., kdy se Živnobanka zbavila odprodejem vranovického cukrovaru poslední své ne likvidní nemovitosti a obnovila vnitřní konzolidaci. Od této doby nastal nerušený a zrychlující se vzestup jejích bankovních obchodů, z nichž některé začala s úspěchem uplatňovat zejména prostřednictvím brněnské fil. i v nečeském prostředí.

Fil. v Brně zahájila svou činnost 1. ledna 1880 a zabývala se zpočátku téměř výhradně likvidací Brněnské průmyslové banky, aby tak odvrátila nebezpečí ztráty svého úvěrního spolku založen, který měl u tohoto ústavu pohledávku 80 000 zl. r. č.²⁷ Vedením byl pověřen prokurista A. Klášterský, který svou funkci vykonával do r. 1881, kdy byl vystřídán E. Tužilem. Za nového správce, jmenovaného po třech letech dirigentem, vyvinula se brněnská fil. v nejnvýsnější a na dlouhou dobu i v největší pobočný ústav Živnobanky.

Výjimečnost jejího postavení ve vnitřní bankovní organizaci charakterizovalo zejména spojení s vídeňskými i zahraničními bankami; tím se odlišovala od všech ostatních pobočných ústavů, na něž se vztahovala instrukce, že „ve Vídni a v cizozemsku žádné vlastní konto mítí nemají, nýbrž že veškeré dispozice pouze na naše konto účtovatí se budou, my (tj. centrála — pozn. aut.) pak tu kterou filiálku buď obtížíme n. uznáme“.²⁸ Touto svou relativní samostatností se stala v určitém ohledu předchůdkyní později otevřené fil. ve Vídni, což bylo odbornou literaturou dosud opomenuto.

Brněnská fil. dosahovala velkých obrátů v běžných bankovních obchodech nejenom na Moravě, jejíž peněžní trh byl do této doby doménou nacionálně německého bankovního kapitálu, ale začala provozovat eskont směnek také v Uhrách, v Haliči a v jižních oblastech Předlitavska.

Prvním klientem Živnobanky v Uhrách se stala mladá Tatrabanka, jejíž působnost byla přijata se značnými sympatiemi, kterou však bohužel provázely od samého počátku velké nezdary. K její žádosti o směnečný úvěr r. 1887 bylo přijato následující usnesení: „Dopíše se jim, aby od případu k případu nám své směnky oferovali.“²⁹ Kromě martinské banky byly

---

²⁶ *Jednání v 14. řádném valném shromáždění akcionářů dne 26. března 1882. Zpráva jednatelská za r. 1881.* Praha 1882, nestr.

²⁷ SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/23 z 22. 1. 1880. V. t. *Brněnská průmyslová banka*, NL 4. 12. 1879 a *Záležitosti průmyslové banky brněnské*. ib. 17. 12. 1879.

²⁸ V. v. 27. 4. 1894.

²⁹ Ib. 14. 10. 1887.

postupně akceptovány podobné žádosti i některých dalších slovenských peněžních ústavů.

V květnu r. 1892 předložila brněnská fil. ke schválení dva směnečné úvěry, o kterých v. v. konstatoval, že se o nich „bedlivě uvažuje a v příští schůzi pokračovati bude“.³⁰ V obou případech se jednalo o zvýšení dosavadních úvěrů pro Tatrabanku na 100 000 zl. r. č. a pro Účastinárský úverový spolok v Ružomberku na 20 000 zl. r. č. Po revizi účetních knih žadatelů bylo zvýšení povoleno a oba peněžní ústavy, které usilovaly o výsadní postavení na slovenském peněžním trhu, staly se trvalými uživateli úvěrových služeb Živnobanky.

Vedle nich rozšiřovaly okruh slovenské klientely postupně také Vzájomná pomocnica v Žilíně, Myjavská banka, Vzájomná pomocnica v Tisovci, Ludová banka v Novém Městě n. Váh. a další drobné peněžní ústavy.

Podobnou úvěrovou politiku začala Živnobanka provozovat také v Haliči, kde bylo povolování nižších úvěrů ponecháno brněnské fil., zatím co rozhodování o vyšších úvěrech si vyhradila centrála. Tato dělba práce trvala do poč. 20. stol., kdy ji začala nahrazovat činnost jednotlivých zástupců a později pak fil.

První směnečný úvěr v tomto teritoriu ve výši 10 000 zl. r. č. byl vyměřen na návrh brněnské fil. spolku Towarzystwo Kredytu i Oszczędności v Krakově v listopadu r. 1892.³¹ Povolování dalších úvěrů navrhovala pak brněnská fil. i jiným drobným ústavům, z nichž se podařilo navázat trvalé spojení se spolkem Towarzystwo Kredytu i Oszczędności v Białe; v průběhu posledního desetiletí 19. stol. byl tomuto peněžnímu ústavu úvěr soustavně mírným způsobem zvyšován.³²

Zkušenosti z eskontu slovenských a haličských směnek uplatnila Živnobanka také v jižních oblastech Předlitavska. V listopadu r. 1891 byla jedním celjským advokátem upozorněna na vznik většího počtu tamních záložen a současně dotázána, zda by nechtěla pro uvedené oblasti otevřít fil. V odpovědi na toto avízo se uvádělo, že otázka zřízení fil. se „přetřásá a bezpochyby i uskuteční časem“.³³

Zdálo se, že ona doba nastávala už počátkem r. 1893, kdy byli vysláni vrchní ředitel V. Masný a předseda s. r. K. Dimmer na studijní cestu do Lublaně a Terstu. O tamních peněžních poměrech získali oba delegáti velmi cenné informace, o nichž referovali ve v. v. s tímto závěrem: „Z výsledků těchto návštěv lze konstatovati, že náš ústav tam má dost sympatie, místo samé nemá industrie ani rozsáhlejšího obchodního života. Usneseno se slovinskými záložnami ve Štýrsku, Krajinsku a sousedních zemích o spojení se pokusiti, s nimi obchodní styky pěstovati a další vývin čekati.“³⁴

---

³⁰ Ib. 27. 5. 1892.

³¹ Ib. 15. 11. 1892.

³² Ib. 10. 7. a 14. 7. 1896, 16. 4. 1897 a 10. 2. 1899.

³³ Ib. 17. 11. 1891.

³⁴ Ib. 18. 4. 1893.

Pro takto plánovanou činnost získala Živnobanka významného důvěrníka v osobě generálního zástupce vzájemně pojišťovací banky Slavie I. Hribara, který od této doby vykonával na jihu Předlitavska platné služby nejenom pro vývoz českého pojištění, ale také a zejména pro vývoz českého kapitálu. Jeho doporučení bylo poprvé vyžádáno při povolování směnečného úvěru istrijskému ústavu Podgradska posojilnica in hranilnica v Podgradu v dubnu r. 1895.³⁵ Ve 2. pol. 90. let 19. stol. se tato důvěrnická činnost značně rozšířila a trvala prakticky až do otevření vídeňské fil. a do založení afilace Ljubljanska kreditna banka.

Souběžně s eskontem směnek provozovala Živnobanka v nečeském prostředí i některé pasivní bankovní obchody, z nichž měla prestižní povahu účast na syndikátech, které pod vedením velkobank zajišťovaly úvěrové potřeby státu, zemí a někdy i obcí.

První takové obchodní spojení bylo navázáno se starou mimovídeňskou hypoteční bankou C. K. Uprzywilejowany Galicyjsky Akcyjny Bank Hipoteczny, která konvertovala své 6⁰/₀ zástavní listy a v listopadu 1886 nabídla Živnobance účast v syndikátu na tuto transakci. Přijetí nabídky vyneslo 500 zl. r. č. čistého zisku.³⁶

Další koalice podobného druhu tvořila Živnobanka s vídeňskými bankami, zvláště s peněžním ústavem K. k. priv. Bank & Wechselstuben-A. G. „Mercur“. Ve spolupráci s touto začínající tehdy bankou přistoupila nejprve k syndikátu pro rozprodej 4⁰/₀ daněprostých a záručních priorit dráhy Lvov—Černovice—Jasy: v dubnu r. 1888 se zúčastnila 10⁰/₀ na první částce těchto cenných papírů a ve stejném poměru přistupovala v průběhu dalších tří měsíců i na zbývající částky.³⁷ Na výzvu téhož obchodního partnera zúčastnila se na přelomu 80. a 90. let 19. stol. syndikátů pro odbyt srbských a řeckých losů, pro umístění 4,5⁰/₀ priorit budapeštské městské půjčky a pro výprodej 4,5⁰/₀ zástavních listů peněžního ústavu Pesti magyar kereskedelmi bank.³⁸

S rozšiřováním bankovní organizace začala Živnobanka upisovat jednotlivé podíly v koalicích nejenom pro centrálu, ale také na účet brněnské a ojedinele i některých dalších fil. V srpnu r. 1889 jí nabídla velkobanka K. k. priv. österreichische Länderbank účast na syndikátu pro zajištění emise 4⁰/₀ haličských propinačních obligací. Bankovní vedení přijalo usnesení, že centrála a brněnská fil. budou upisovacími místy na tyto cenné papíry, z čehož vyplynul zisk 2 149 zl. r. č.

V syndikátech peněžního ústavu K. k. priv. Bank & Wechselstuben-A. G. „Mercur“ zúčastnila se Živnobanka v červnu r. 1892 rozprodejů 4,5⁰/₀ priorit dráhy Bolzano—Merano, v prosinci r. 1892 4⁰/₀ obligací města Tertzta a terstské městské komory (centrála 100 000 zl. r. č. a brněnská fil.

³⁵ Ib. 9. 4. 1895. V. t. Hribar, I.: o. c. 1. Ljubljana 1928, s. 328—332.

³⁶ V. v. 9. 11. 1886 a 31. 5. 1887.

³⁷ Ib. 17. 4. a 13. 7. 1889.

³⁸ Ib. 13. 11. 1888, 11. 1. 1889, 17. 1. a 20. 5. 1890.

50 000 zl. r. č.), v říjnu r. 1893 6⁰/₁₀ bulharské státní hypoteční půjčky (centrála 33 300 zl. r. č. a brněnská fil. 16 700 zl. r. č.), v lednu r. 1894 4⁰/₁₀ zástavních listů lvovského společenstva Galicyjskie Towarzystwo Kredytowe Ziemskie (centrála i brněnská fil. po 50 000 zl. r. č.), v květnu r. 1894 4,5⁰/₁₀ obligací uherských lokálních drah (centrála 120 000 zl. r. č., brněnská fil. 50 000 zl. r. č. a pardubická fil. 30 000 zl. r. č.) atd.

Z koalicí ostatních velkobank podílela se Živnobanka na syndikátech, které utvořily v lednu r. 1893 ústav Union-Bank k odbytu uherské státní renty a 4⁰/₁₀ haličských vyvazovacích obligací, v červnu r. 1893 ústav K. k. priv. österreichische Länderbank na konverzi 4,5⁰/₁₀ zástavních listů lvovského společenstva Galicyjskie Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, v únoru r. 1894 ústav Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft pro rozprodej 4⁰/₁₀ komunálních obligací spořitelny Pestí hazai első takarékpénztár egyesület a v červnu r. 1895 ústav Union-Bank pro rozprodej akcií zakládáné banky Magyar agrár- és járadékbank.

Z uvedeného přehledu je patrné, že Živnobanka nejenom pokračovala v účastech na syndikátech ústavu K. k. priv. Bank & Wechselstuben-A. G. „Mercur“, ale vstupovala postupně i do koalicí dalších vídeňských velkobank. Odměna za umístování jednotlivých emisí nebyla přílišná, participace byla však věcí prestiže a navíc uvolňovala vstup na vídeňský peněžní trh.

Vedle eskontu směnek a podílu na velkých emisích ukládacích hodnot přistoupila Živnobanka v nečeském prostředí i k první mimořádné transakci. Zakladatelskou činností, již byly uváděny v život nejrůznější průmyslové, obchodní a peněžní podniky ve formě veřejných obchodních společností a podporovány pak povolováním úvěrů a obstaráváním komisionářského obchodu, sklízela počáteční úspěchy nejprve jenom v Čechách a ojedinele také na Moravě a ve Slezsku. R. 1895 se však začala zajímat o projekt a. s. „za příčinou stavby a provozování továren na řepový cukr v Haliči“.³⁹

První z těchto podniků se plánoval pod názvem Galicyjskie A. T. Przemysłu Cukrowniczego w Przeworsku s akc. kapitálem 800 000 zl. r. č. Měl být zřízen na zpracování 7 000 q cukrové řepy a jeho náklady byly vypočítány obnosem 450 000 zl. r. č. na stavbu budovy a 650 000 zl. r. č. na strojní zařízení. Aby získala a. s. do sféry svého vlivu, uzavřela s ní Živnobanka v dubnu r. 1895 na tři roky smlouvu, jíž se zavázala poskytnout stálý úvěr 250 000 zl. r. č. proti hypotečnímu zajištění na budově a mimořádnou zálohu na řepní směňky, resp. na konsignovaný cukr s podmínkou 0,75⁰/₁₀ úroku nad sazbou Rakousko-uherské banky a 0,75—2⁰/₁₀ provize za prodané zboží.⁴⁰

Bilance przeworského cukrovaru byla od první řepné kampaně aktivní,

³⁹ Ib. 12. 4. 1895.

⁴⁰ Ib.

takže vykazovaných zisků se mohlo používat k postupným odpisům dluhů. Živnobanka tento stav bedlivě sledovala a po kampani 1897—1898 mohlo její vedení s uspokojením konstatovat: „Dle konaných šetření nechá se s jistotou očekávati, že bude tento závod zdárným úspěchem pokračovati, poněvadž leží v dobré krajině řepní a co rafinérie jest tam úplně bez konkurence.“⁴¹

V souvislosti s tím se postupně rozšiřovala i vzájemná závislost, takže v březnu r. 1899 byl haličské a. s. zvýšen hypoteční úvěr na 700 000 zl. r. č., záloha na řepné směnky na 150 000 zl. r. č. a ručení na cukerní daň na 400 000 zl. r. č. při nejméně 5% úroku, což bylo stále o 0,75 % nad sazbu Rakousko-uherské banky. Ruku v ruce s tím byla i provize za prodané zboží upravena na 1% u exportovaného cukru, 2% u konzumního cukru a 5% u melasy.⁴²

Zkušenosti, které získala Živnobanka z tohoto spojení, byly tedy nadmíru povzbudivé, takže bylo jen otázkou času, kdy dojde k jejich uplatnění v zakladatelské činnosti i na jiných místech mimo české země.

Vše, co bylo zjištěno o počátcích kapitalového pronikání Živnobanky za hranice domácí ekonomiky, nejenom rozšiřuje, ale i opravuje naše dosavadní znalosti o této problematice. Až dosud se totiž výzkum zaměřoval převážně na jihovýchodní proud expanze českého bankovního kapitálu, jehož počátky kladl do 2. pol. 90. let 19. stol. a spojoval je zpravidla s trvalým zakotvením tohoto ústavu ve Vídni. Tento periodizační mezník má své nepochybné opodstatnění, nestojí však na začátku, ale spíše uprostřed expanzivního postupu Živnobanky do mimočeských oblastí.

Živnobanka se totiž snažila překonat provinční omezení své působnosti už počátkem 70. let 19. stol. Hospodářská krize r. 1873 sice odhalila přílišnou smělost takového pokusu, takže zahraničněobchodní jednání začínající české obchodní banky musila být odvolána, stejně jako byla zrušena jejich iniciátorka — vídeňská fil.

Dlouhotrvající deprese pak způsobila, že k obnově územní expanze docházelo v podstatě od přelomu 80.—90. let 19. stol., kdy byl postupně zahajován eskont směnek v Uhrách, v Haliči a v jižních oblastech Předlitavska. Zvláštní úlohu v navazování těchto běžných aktivních bankovních obchodů se slovenskými a později také polskými a jihoslovanskými drobnými peněžními ústavu sehrála brněnská fil., jejíž úloha nebyla z tohoto hlediska dosud náležitě objasněna.

Vedle eskontních styků s Uhrami, Haliči a jižními zeměmi Předlitavska zapojovala se Živnobanka stále častěji do koalicí, v nichž pod vedením převážně velkobank spolupracovala na prostředkování velkých peněžních operací. Průkopnický byl pak její zakladatelský čin na poli cukrovarnictví v haličském Przeworsku.

---

⁴¹ Ib. 27. 11. 1896 a 7. 3. 1899.

⁴² Ib. 7. 3. 1899.

Všechny zjištěné okolnosti nám pomáhají posunout téměř o celé jedno čtvrtstoletí počátky územní expanze českého bankovního kapitálu vůbec a jedné z nejstarších nacionálně českých obchodních bank zvláště z předpokládané dosud 2. pol. 90. let na práh 70. let 19. stol.

ROZSÍŘENÍ ÚZEMNÍ PŮSOBNOSTI V LETECH 1898—1914

Základnou nebývalé teritoriální expanze Živnobanky v patnáctiletí před propuknutím první světové války se stala její vídeňská filiálka. Přípravné kroky k otevření tohoto nejvýznamnějšího pobočného ústavu byly konány od poloviny 90. let 19. stol. V r. 1895 provedli vrchní ředitel V. Mastný a předseda s. r. K. Dimmer dvě služební cesty do hl. m. monarchie, které měly ověřit, jaké autoritě se jejich ústav těšil na tamním peněžním trhu. Reference obou funkcionářů z těchto cest zněly nadmíru příznivě, a proto byl v. v. zmocněn k přípravám ke zřízení fil.¹

Projednávání celé záležitosti zvláště na ministerstvech vnitra, financí a orby bylo neobyčejně zdlouhavé, takže teprve po dvou a půl letech se mohlo přikročit k protokolování fy pod názvem Filiálka Živnostenské banky pro Čechy a Moravu ve Vídni, podobně jako k ustanovení jejího představenstva a ke jmenování správce v osobě J. Špitálského, který se do té doby osvědčil řízením českobudějovické fil.²

Neblahé vzpomínky na osud vídeňské fil. z let 1872—1874 vedly při její reaktivizaci r. 1898 i k náležitě opatrnému usnesení: „Ustanoveno, aby centrálnce byl posilán každý den podrobný přehled celého kasovního pohybu, jednotlivých položek, prima noty, eskontu směnek a veškerých burzovních transakcí, jakož i raportu. Burzovní spekulace na vlastní účet se naprosto vylučuje a zakazuje, taktéž se vylučuje půjčování peněz na pochybné cenné papíry. Aby se ustanovení to řádně zachovalo, bude kontrolou zajištěno.“³

Fil. zahájila svou činnost 1. srpna 1898 ve Vídni I, Herrengasse 12 a bankovní vedení do ní vkládalo dalekosáhlé naděje, což napovídala i slova výroční zprávy: „Zejména tato vídeňská filiálka má pro ústav náš svrchovanou důležitost, jsouc povolána k tomu, aby v sobě nejen sou-

¹ V protokolu o zprávě z první cesty stálo doslova: „Můžeme poznovu konstatovati, že náš ústav jest ve Vídni ve velké vážnosti a co nejlépe posuzován.“ — V. v. 6. 3. 1895.

² Členy představenstva byli K. Dimmer, J. Otto aj. a dále ředitel V. Mastný s prokuristy I. Hájkem a A. Růžičkou — ib. 8. 4., 10. 6. a 17. 6. 1898 a s. r. 17. 6. 1898. Rovněž SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/60 z 9. 8. 1898.

³ V. v. 21. 6. 1898. V. t. *Vídeňská filiálka Živnostenské banky*. NL 3. 8. 1898 a rovněž *Živnostenská banka v Praze 1869—1918*. Praha b. r. (1919), s. 42.

středila veškeren vídeňský obchod náš i našich osmi filiálek mimovídeňských, nýbrž aby přivedla ústav náš v přímý styk s hlavním tepem rakouského obchodu peněžního, odkud nám také sjednati má novou a hojnou klientelu domácí i zahraničnou a kde má ústavu našemu býti oporou ve finančních obchodech většího slohu.“⁴

Neméně sympaticky přijala tento krok Živnobanky i česká národohospodářská publicistika, která počítala především s tím, že česká obchodní banka tímto způsobem získá přístup na vídeňskou burzu a bude moci obstarávat veškeré burzovní transakce bez cizího prostřednictví. V této souvislosti dokonce komentátor NL nazval poněkud nadneseně prvních sedm srpnových dnů na vídeňské burze českým týdnem.⁵

Díky podnikavosti a prozíravosti svého dirigenta, který byl r. 1900 povýšen na ředitele, později r. 1911 na náměstka vrchního ředitele a r. 1917 dokonce na vrchního ředitele, rozvinula fil. všestrannou činnost. Založila především dva úvěrní spolky, Erster österreichischer Apothekerkreditverein a Neue Wiener Disconto-Gesellschaft, a postupně zřídila v jednotlivých vídeňských okresech své exp. jako sběrný vkladů. Zastupováním na vídeňském peněžním trhu zajišťovala centrále styky nejenom s vídeňskou burzou, cedulovým ústavem a s poštovní spořitelnou Österreichische Postsparkassa, ale také s vládou a se všemi ústředními úřady a institucemi.⁶

R. 1905 byla proto podřízena přímo vrchnímu řediteli a dosáhla tak postavení, které lze charakterizovat jako přechodné k samostatnému ústavu. Zdůraznila to ostatně při této příležitosti i výroční zpráva, která hodnotila činnost fil. slovy: „Rozmanitostí, rozvětveností a výnosností svých obchodů, tuzemských i zahraničních, stojí v čele filiálka vídeňská, jejíž obchody každým rokem se stupňují a jež pravidelně ku našim výtežkům bilančním přispívá.“⁷

Za prvních dvacet let svého působení odvedla centrále 10 mil. K čistého zisku a dalších nejméně 5 mil. K vedla jako skrytou rezervu.⁸ Těmito

---

⁴ Nestr. výroční zpráva *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1898*. Praha 1899. Herman, K.: o. c., s. 241 uvádí, že vídeňská fil. byla založena už r. 1897.

⁵ „Byly týdny, kdy byly Pešť n. Berlín, Londýn n. Paříž směrodatnými pro rozvoj kursů a utváření se obchodu na trhu vídeňském, v posledním týdnu však rozhodovaly v každém směru Čechy. České zakázky určovaly směr, v českých papírech podnikány nejsilnější obraty a značná haussa českých papírů charakterizovala celý týdenní obchod. Náhodou připadlo v tomto týdnu také otevření vídeňské fil. Živnostenské banky, jejíž zástupce se 1. srpna poprvé objevil na svém místě ve šraňcích.“ — *Týdenní přehled burzovní*. NL 7. 9. 1898.

⁶ Srov. k tomu brožuru *Živnostenská banka. Filiálka ve Vídni*. Vídeň 1914.

⁷ *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1905*. Praha 1906, nestr.

⁸ Zpráva pro schůzi s. r. 11. 9. 1918 k tomu s pocitem pýchy a hrdosti konstatovala: „Z malých slabých začátků vypracovali jsme se během dvaceti let na velkou banku významu nejen místního, nýbrž široce rozvětveného zejména v zemích slovanským lidem obydlených, pomáhající podle svých sil ke zlepšení jeho hos-

úspěchy vyvolávala pochopitelnou nelibost konkurence, která se snažila zvláště žurnalistickými útoky oslabit její stoupající význam na tamním peněžním trhu.

Známé defraudace ve Svatováclavské záložně v Praze použila např. Neue freie Presse ke kampani proti Živnobance, která prý byla natolik spojena s drobným českým peněžnictvím, že se jí musila dotknout každá podobná aféra. O dva roky později kritizoval týdeník burzovní přehled téhož deníku nezdravou expanzi Živnobanky a její vídeňské fil., která odváděla své peněžní přebytky na slovanský jih a přijímala do portefeuillu tamní směnečný materiál. Zatím co o první kampani přinesly NL v podstatě jen zpravodajství, vyhýbající se jakýmkoliv komentářům, odpověděly na druhý útok publicistickou obranou pražského peněžního trhu, spojenou s rozbořem běžných bankovních obchodů Živnobanky na jihu Předlitavska a v zemích koruny Uherské.⁹

Podobně jako kdysi předtím zahájila Slavia vývoz pojištění do Kraňska a jeho bezprostředního okolí, šla po těchto stopách také Živnobanka a navazovala v tomtéž prostředí první úzké styky s tamními slovanskými peněžními ústavu.

Po pokusu o založení vlastní obchodní banky, o jehož nezdaru rozhodla hospodářská krize z r. 1873, zůstávali Slovinci ve svých úvěrových potřebách dlouho odkázáni na říšskoněmecké, vídeňské a italské banky n. na kapitál domácích spořitelů a zálož, zřizovaných jako hranilnice n. spojišnice.

Teprve r. 1900 se ustavil pořizující výbor k založení ústavu Ljubljanska kreditna banka, k němuž se však domácí kruhy chovaly značně zdrženlivě, takže zakladatelům se podařilo upsat jen 125 000 K akc. kapitálu. Z podnětu lublaňského starosty a exponenta českého kapitálu I. Hribara obrátil se pořizovací výbor na vídeňskou fil. Živnobanky s dotazem po možné součinnosti. Ředitel fil. o této nabídce ihned informoval pražskou centrálu, kde si dovedli vypočítat všechny její výhody. Vedení banky bylo ochotno zajímat se o účast na této transakci, k níž stanovilo následující podmínky: „Ve správní radě svůj vliv si vyhradit, několik našich úředníků co našich důvěrníků k vedení tam dosadit a veškeré bankovní obchody vídeňské se musí pouze s naší filiálkou provádět.“¹⁰

Po tomto předběžném usnesení odejel místopředseda s. r., podnikavý

---

podářského vývoje.“ — příl. 9/18. V. t. Suchomel, V.: *České peněžnictví ve Vídni*. Peněžní obzor 3, 1910, č. 5, s. 105—107.

⁹ *Czechische Effektenverkäufe*. Neue freie Presse 23. 10. 1902 a *Wiener Börsenwoche*. Ib. 30. 10. a 13. 11. 1904. K tomu dále *Proti českým peněžním ústavům*. NL 24. 10. 1902 a *Vídeňský tisk a české peněžnictví*. Ib. 6. 11. 1904.

¹⁰ V. v. 6. 4. 1900. V. t. Hribar, I.: o. c. I. Ljubljana 1928, s. 328—332. Herman, K.: o. c., s. 241 uvádí, že Živnobanka založila tuto af. už r. 1897 a tento omyl přejímá i Horejšek, J.: *Kapitálová expanze Živnostenské banky do jihovýchodní Evropy v letech 1907—1918*. In: Sborník prací historických, Praha 1971, s. 94.

nakladatel a knihkupec J. Otto, do Lublaně a tlumočil tam podmínky, diktované jeho ústavem pro případnou kapitálovou účast. Zařizovací výbor souhlasil s tím, aby byly vídeňské fil. přenechány $\frac{2}{5}$ akc. kapitálu a 2 místa ve s. r., což se rovnalo úplnému podřízení zakládaného ústavu vlivu Živnobanky.¹¹

Projednání detailů bylo pak svěřeno J. Špitálskému a v polovině května r. 1900 o tom pronikly zprávy i na veřejnost, které byly pochvalně komentovány v týdenní finanční rubrice NL: „Událost tato znamená velký krok ku cíli, jaký v naší hospodářské veřejnosti byl filiálce Živnostenské banky vytčen, aby se totiž stala finančním střediskem Slovanů rakouských.“¹² Autor, jímž byl s největší pravděpodobností J. Preiss, předpokládal, že nová banka odpoutá slovinské hospodářství od německého a italského poručíkování a zúrodní domácí kapitál přímo v Kraňsku. V tomto duchu zakončovala komentář i plamenná výzva: „Nechť česká tvořivost nese květy na půdě slovanské!“

Ljubljanska kreditna banka se konstitovala 24. srpna 1900 a zájmy Živnobanky v ní hájili J. Špitálský jako místopředseda s. r., J. Otto ve funkci člena téhož orgánu a L. Pečánka jako prokurista a zakrátko jako dirigent.¹³ Hodlala se zabývat všemi druhy bankovních obchodů včetně zakladatelské činnosti a tvořit zároveň jakési ústředí drobných peněžních ústavů a slovinské národohospodářské práce vůbec. K tomuto obchodnímu programu vyjádřil své sympatie i roční přehled o rakouském bankovníctví v oficiálním periodiku vídeňského ministerstva financí.¹⁴

Akc. kapitál ve výši 500 000 K byl zpočátku rozvržen na 1 250 ks akcií po 400 K, z čehož se nacházela jenom polovina v rukou domácích upisovatelů, zatím co druhou polovinu držela Živnobanka. Toto kmenové jmění bylo pak postupně rozmnožováno r. 1901 na 1 mil. K, r. 1905 na 2 mil. K, r. 1907 na 3 mil. K, r. 1910 na 5 mil. K a r. 1911 na 8 mil. K.

Při první z těchto emisí uplatnila Živnobanka jako zakladatelka opční právo na nové akcie, jejichž polovinu přenechala záhřebskému ústavu Prva hrvatska štedionica.¹⁵

V seznamu cenných papírů Živnobanky připadalo na akcie její lublaňské af. 912 ks r. 1901 a tento počet se v dalších letech postupně snižoval na 872 ks r. 1902, 347 ks r. 1903 a 300 ks r. 1904.¹⁶

Také při dalších emisích r. 1905 a r. 1907 vycházela Živnobanka ze svého zakladatelského oprávnění a její vídeňská fil. vytvořila se zmíněným

---

¹¹ V. v. 20. 4. 1900.

¹² Z *domácího trhu peněžního*. NL 20. 5. 1900.

¹³ C 1900, s. 1433.

¹⁴ Lopuszański, E.: *Die österreichischen Banken im Jahre 1900*. Mitteilungen des k. k. Finanzministeriums 8, 1902, č. 1, s. 5.

¹⁵ V. v. 22. 5. 1901.

¹⁶ Seznam uveřejněn v nestr. výročních zprávách *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1900—1904*. Praha 1901—1905.

záhřebským ústavem Prva hrvatska štedionica syndikáty vždy k převzetí poloviny těch akcií lublaňské af., které původní akcionáři nerozebrali.¹⁷

V majetku Živnobanky se pak nacházelo v letech 1905—1907 po 600 ks, r. 1908 1 000 ks a r. 1909 celkem 105 ks.¹⁸

Při emisi r. 1910 byla Živnobanka se všemi svými pobočnými ústavy uvedena jako upisovací místo a vídeňská fil. se zúčastnila syndikátu pro umístění nových akcií podílem 30%.¹⁹ Snížení syndikátních kvót z dřívější poloviny na necelou třetinu bylo provázeno postupným odprodejem akcií, jichž zůstaly v majetku Živnobanky v r. 1912 již jen 303 ks.²⁰

Úměrně se zvyšováním akc. kapitálu rozšiřovala Ljubljanska kreditna banka také svou vnitřní organizaci, která obepínala celý slovanský jih. Jednotlivé fil. otevírala postupně r. 1902 ve Splitu, r. 1904 v Celovci, r. 1908 v Terstu, r. 1909 v Sarajevu, r. 1910 v Gorici a r. 1911 v Celji.²¹ Organizační síť své af. používala Živnobanka všude tam, kde neměla vlastní zastoupení. Současně využívala svého nadřazeného postavení i k zásahům do jejího obchodního programu. Přiměla ji např. k součinnosti při zakládání některých svých podniků a projektovala dokonce její fúzi s terstským ústavem Jadranska banka. Toto spojení se sice neuskutečnilo, je však významným svědectvím o pokusu českého kapitálu reorganizovat jihoslovanské peněžnictví.²²

Ljubljanska kreditna banka provedla i několik nezávislých a oddělených transakcí, když např. akcionovala D. d. zadruženih pivovaren Žalec in Laški Trg a D. d. kranjskih parnih opekaren Trnovo a založila dále několik spol. s r. o.²³ Tuto „samostatnou“ zakladatelskou činnost si však v Praze drželi pod kontrolou, neboť při zakládání jednotlivých podniků přijímali přihlášky na upisování jejich kapitálu.

Z uvedeného přehledu je patrné, že Živnobanka udržovala se svou lublaňskou af. neobyčejně intimní organizační a obchodní styky. Pravidelně si dala posílat její bilanční zprávy a prostřednictvím úředníků své vídeňské fil. prováděla čas od času v Lublani revize.²⁴

---

¹⁷ V. v. 6. 12. a 30. 12. 1904, 19. 9. 1907 a 3. 10. 1908. V. t. *Lublaňská úvěrní banka*. FL 1, 1904, č. 17, s. 5 a 4, 1907, č. 11, s. 5.

¹⁸ Nestr výroční zprávy *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1905 až 1909*. Praha 1906—1910.

¹⁹ V. v. 6. 5. a 10. 5. 1910 a *Nová emise akcií Lublaňské úvěrní banky*. FL 7, 1910, č. 20, s. 3.

²⁰ V. v. 20. 6. 1912.

²¹ *Lublaňská úvěrní banka*. FL 10, 1913, č. 11, s. 4—5 a Herman, K.: o. c., s. 242 a 244 uvádí pořadí založení fil. nepřesně a fil. v Gorici lokalizuje omylem do Štýrského Hradce. Horejšek, J.: o. c., s. 99 zapomněl uvést fil. v Celji.

²² V. v. 19. 9. 1907 a 29. 5. a 27. 6. 1911.

²³ C 1914, 1, s. 460—461. Herman, K.: o. c., s. 244 řadí mezi založené podniky také hotelovou společnost Triglav, která se ale neustavila.

²⁴ Např. v. v. 1. 4. 1909. Horejšek, J.: o. c., s. 95 píše, že ve vztazích mezi oběma bankami nebyla ani přímá závislost, ani vzájemná ohleduplnost, což však cit. revize popírají.

Teprve částečným odprodejem akcií se tato závislost poněkud uvolňovala a af. se začala z původní své podřízenosti postupně vymaňovat. Když r. 1908 založila Živnobanka fil. v Terstu, objevily se dokonce mezi mateřským a dceřiným ústavem konkurenční nesrovnalosti při vymezení obchodního teritoria v Gradu.²⁵

Podobně jako slovinské prostředí zůstávalo také rakouské Přímoří dlouho doménou italského a vídeňského kapitálu. Bez ohledu na svou většinu tam měli Slovinci a Charváti k dispozici v podstatě pouze jednu spořitelnu a záložnu nacionálního zaměření, již byla od r. 1891 Tržaška posojilnica in hranilnica. Teprve r. 1905 se zrodil z podnětu místních hospodářských činitelů projekt na zřízení druhého slovanského peněžního ústavu, kterým se měla stát Jadranska banka v Terstu. V Praze byli na připravovanou transakci upozorněni opět svou vídeňskou fil., podle jejíž zprávy mohli z akc. kapitálu 1 mil. K upsat domácí zájemci asi 375 000 K a Ljubljanska kreditna banka asi 125 000 K, takže zbývající akcie v hodnotě asi 500 000 K zůstávaly prý volné.²⁶

V centrále vzali toto upozornění s potěšením na vědomí a terstskému pořizujícímu výboru sdělili, že Živnobanka bude ochotna upsat polovinu akc. kapitálu, jestliže jí budou rezervována dvě místa ve s. r., obdrží-li dále adekvátní podíl na zisku, výhradní zastupování a přednostní právo při každém rozmnožení akc. jistiny a jestliže bude moci přidělit novému ústavu ředitele a několik dalších svých úředníků. Dochovaná dokumentace nedovoluje určit, nakolik zakladatelé přistoupili na tyto pokořující podmínky. Zdá se však, že podíl Živnobanky na založení nebyl tak velký, jak se původně předpokládalo a že hlavní slovo získala nakonec v celé transakci její lublaňská af.²⁷

Jadranska banka zahájila svou činnost 29. října 1905 a jejím ředitelem byl jmenován bývalý úředník Živnobanky F. Skorkovský. Ústav postupně zvyšoval akc. kapitál z původního 1 mil. K na 3 mil. K v r. 1906, 6 mil. K v r. 1910 a konečně 8 mil. K v r. 1911. Při první emisi r. 1906 převzala Živnobanka 300 ks nových akcií po 400 K, kterých pak vykazovala v seznamu vlastních cenných papírů 260 ks r. 1907 a 590 ks v letech 1908 a 1909.²⁸ Na druhé emisi r. 1910, která byla zajištěna také za spolupráce Sporobanky a ČPB zúčastnila se Živnobanka podílem 40⁰/₀ a fungovala jako upisovací místo pro rozprodej akcií.²⁹

Následkem těchto kapitálových účastí přeměnila se Jadranska banka

---

²⁵ V. v. 30. 4. 1912 a 11. 3. 1911.

²⁶ V. v. 21. 3. 1905 a *Jadranská banka v Terstu*. FL 2, 1905, č. 11, s. 4. Herman, K.: o. c., s. 242 uvádí, že banku založila pouze Živnobanka s akc. kapitálem 2 mil. K.

²⁷ *Die österreichischen Banken im Jahre 1905*. Mitteilungen des k. k. Finanzministeriums 13, 1906, č. 1, s. 17—18.

²⁸ Nestr. výroční zprávy *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1907 až 1909*. Praha 1908—1910.

²⁹ V. v. 9. 12. 1910 a *Upisování nových akcií Jadranské banky*. FL 8, 1910, č. 3, s. 2.

v af. Živnobanky a zavázala se pracovat prostřednictvím její vídeňské fil. na peněžním trhu v metropoli habsburské monarchie.

Terstská af. Živnobanky postupně upevňovala svou vnitřní organizaci a souběžně s otevíráním svých fil. v Opatiji, Kotaru, Lublani a v Metkovići usilovala o spojení s jihoslovanským peněžnictvím. R. 1907 a r. 1911 se z těchto snah zrodil plán organizačního spojení s lublaňskou af. Živnobanky; po jeho ztroskotání se Jadranska banka spokojila s fúzí s dubrovnickým ústavem Hrvatska veresijska banka, která disponovala akc. kapitálem 2 mil. K a fil. ve Splitu, Šibeniku a Zadru. K organizačnímu splynutí došlo r. 1911 a v. v. Živnobanky nabádal k jeho využití „při větších transakcích obchodních, jež by ústav náš společně prováděti mohl“.³⁰

Jednalo se o několik mimořádných obchodů, uskutečněných vesměs v součinnosti s jinými peněžními ústavy, např. založení a. s. Hôtel Grljan-Miramar spolu se spořitelnou Tržaška posojilnica in hranilnica n. obchodní, spediční a komisionářské a. s. Balkan spolu s českou Akciovou bankou Bohemia, případně provedených zcela samostatně, jako bylo akcionování importní společnosti Agrumaria n. pivovaru Adria. Všechny tyto uvedené a. s. měly svá sídla v Terstu a Živnobanka se na jejich založení přímo nepodílela.³¹

Mezi mateřským a dceřiným ústavem vzniklo totiž určité napětí, které vyšlo najevo při vleklém projednávání kandidatury J. Špitálského do s. r. terstské af.³²

Podobně jako v Lublani stalo se i tu jablkem sváru otevření fil. Živnobanky v Terstu. Pozoruhodné přitom bylo, že podnět k tomu poskytl sám ředitel vídeňské fil., který vystihl důležitost tohoto místa pro bankovní obchody související s dovozem a vývozem a po příznivých výsledcích terstské fil. Sporobanky podal na zač. r. 1908 návrh, aby v jediném tehdy rakouském velkopřístavu otevřel svou fil. také jeho ústav.

Dirigentem fil. v Terstu byl jmenován dosavadní prokurista vídeňské fil. B. Novák, který byl po dvou letech povýšen na ředitele. Po pronájmu místností v nárožním domě na ul. Via Nuova a Via S. Nicolo a po zápisu fy v českém, německém, italském, slovinském a srbocharvátském jazyce do obchodního rejstříku zahájila fil. činnost 1. července 1908 a stala se významným organizačním doplňkem fil. vídeňské.³³

Tato podřízenost byla patrná jak při rajonizaci obchodního území, tak

³⁰ V. v. 29. 4. 1911 a *Fúze jihoslovanských bank*. Peněžní obzor 4, 1911, č. 9, s. 143.

³¹ C 1914, 1, s. 487.

³² V. v. 10. 1., 31. 1., 9. 2., 14. 2., 20. 2., 9. 3. a 23. 3. 1911.

³³ Ib. 22. 2., 28. 4., 12. 5., 21. 5., 11. 6., 20. 6., 22. 6., 31. 7., 4. 8., 17. 8., a 25. 8. 1908 a s. r. 25. 6., 16. 7., a 20. 8. 1908. Rovněž SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/94 ze 7. 10. 1908 a *Filiálka Živnostenské banky v Terstu*, Peněžní obzor 1, 1907—1908, č. 11, s. 350. Herman, K.: o. c., s. 245 uvádí, že fil. byla založena už r. 1905.

zejména při inspekcích, které byly v Terstu svěřovány vždy řediteli vídeňské fil. Na této skutečnosti se nic nezměnilo ani poté, co terstská fil. začala dosahovat dobrých bilančních výsledků v běžných bankovních obchodech, při povolování celních a remburzních úvěrů, lombardování zboží a vydávání akreditivů pro Orient n. po otevření jejích sezónních lázeňských exp. v Gradu a v Opatiji, které rovněž poměrně dobře prospívaly.³⁴

Ljubljanska kreditna banka, Jadranska banka i terstská fil. avizovaly Živnobanku k navázání těsných kontaktů s podniky rakouských Jihoslovanů, které se zabývaly těžbou surovin, dopravou a obchodem i průmyslovou výrobou.

Když byla např. v okolí Celje objevena ložiska uhlí, uzavřela Živnobanka s nálezci dohodu, podle níž si vyhradila na společný účet, ale jen na vlastní jméno kutací práva a provedení odborného průzkumu a v případě jeho příznivých výsledků si zajistila na uhelném majetku 75% účast pro sebe a 25% pro objevitele.³⁵ Na základě expertizy, při níž se zjistila malá mocnost objevených ložisek, vypustila však zakrátko ze svého majetku celkem 235 kutišť na uhlí v již. Štýrsku a ponechala si pouze ta, která „by opravňovala k jakýmsi nadějím“.³⁶ Od kutacího práva ve zbylých 159 kutištích nakonec upustila, když na ně nenašla kupce a platila zbytečně vysoké daně, aniž se uvažovalo o zahájení těžby.

Podobně končily odborné posudky i o dalších podnĚtech k exploataci surovinového bohatství, z nichž poslední se týkal možnosti využití asfaltových ložisek v Dalmácii.³⁷

Nejdále tak na tomto poli obchodního programu pokročily přípravné práce, které provádĚla Živnobanka prostřednictvím svých fil. ve Vídni a v Terstu od r. 1912 a jejichž cílem bylo založení a. s. Dalmatinska mramorna industrija k těžbě mramoru v okolí Splitu. Provozovací kapitál ve výši 600 000 K splatila z poloviny terstská fil., zatím co za druhou polovinu vnesli do příští společnosti pachtovní a exploatační práva dosavadní majitelé lomů. Hotové prostředky z české kapitálové účasti však byly brzy vyčerpány a celý podnik zůstal odkázán na úvěr, který ale poskytovala Živnobanka jen v nejnĚtnějších obnosech, potřebných k udržení provozu lomů v SedramiĚi. Tam totiž bylo nejvíce investováno a také mramor byl dobré jakosti. Vlastní těžba byla do schválení stanov a zákonného konstituování společnosti znaĚně omezena.³⁸

Šťastnou ruku nemĚla Živnobanka ani při obsazení vedoucího místa příští společnosti, které bylo svĚřeno dosavadnímu řediteli Kamenických

---

³⁴ V. v. 23. 12. 1909, 1. 3., 23. 4., 30. 4. a 9. 7. 1912 a 11. 3., 3. 5. a 19. 8. 1913. Rovněž *Živnostenská banka*. PenĚžní obzor 4, 1912, Ě. 9, s. 149.

³⁵ V. v. 12. 12. 1900.

³⁶ V. v. 20. 2. a 22. 3. 1901.

³⁷ V. v. 29. 7. 1911.

³⁸ V. v. 22. 6. a 3. 8. 1912 a 16. 10., 20. 11. a 11. 12. 1913 Rovněž C 1914, 1, s. 348 a *Mramorový průmysl v Dalmácii*. FL 9, 1912, Ě. 39, s. 2.

závodů L. Šaldy v Praze. Po jeho ročním působení byl v těžbě organizační nepořádek a stále se nezačínalo s prodejem bloků a ploten mramoru ve velkém. Proto byla v podniku provedena kontrola, po níž musil vedoucí na svou funkci rezignovat. Pro jeho profil bylo příznačné, že si po odchodu zajistil v Dalmácii vlastní mramorové lomy, jejichž těžbou konkuroval svému původnímu zaměstnavateli.³⁹

Naděje, vkládané do celého podniku, zůstávaly dlouho nesplněny, neboť povolovací řízení nebralo konce, a. s. nemohla být formálně ustavena a přípravný výbor na provozní úkoly nestačil. Stanovy společnosti povolilo ministerstvo vnitra teprve r. 1914, očekávaná prosperita se však ani tehdy nedostavila, když byla krátce nato pohřbena nástupem válečné ekonomiky.

Přes vcelku negativní výsledky dokazovaly uvedené transakce trvalost úsilí Živnobanky o využití surovinového bohatství v jižních oblastech Předlitavska, zvláště pak v Dalmácii. Tato snaha však většinou nepřerostla stadium pouhých příprav, a proto nemohla být odměněna kýženým ziskem ani při těžbě mramoru, kde k tomu bylo nejbližší.

O úvěrová spojení s paroplavbou se začala Živnobanka zajímat poprvé v r. 1904, kdy byla svou vídeňskou fil. upozorněna na možnost zúčastnit se na založení dalmátské paroplavební a. s. Ředitel fil. byl tehdy zmocněn ke sledování projektu, v jehož pozadí stála Ljubljanska kreditna banka, resp. předseda její s. r. I. Hribar. Mohl dokonce navštívit i schůzi interestů, na níž však neměl přijímat pro svůj ústav žádné závazné prohlášení.⁴⁰ Prozíravost takové výhrady byla na místě, neboť loďaři nakonec přešli k námořní společnosti Dampfschiffahrt-Gesellschaft des österreichischen Llyod a projektovaný podnik ztroskotal dřív, než se mohl vůbec konstituovat.

Zájem o financování tohoto oboru zcela nezanikl a znovu ožil r. 1907, kdy Živnobanka přistoupila z podnětu své vídeňské fil. k účasti na syndikátu, který pod vedením vídeňské velkobanky Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft zajišťoval zvýšení akc. kapitálu terstské paroplavební námořní společnosti Navigazione libera Triestina ze 2 na 8 mil. K. Syndikát tehdy převzal z nově vydaných 5 000 ks akcií zmíněné společnosti celkem 2 000 ks v nominální hodnotě 800 000 K, z čehož připadla na Živnobanku $\frac{1}{8}$.⁴¹ Vlastnictví těchto cenných papírů, z nichž byla polovina v majetku centrály a polovina připadla vídeňské fil., opravňovalo Živnobanku nejenom k uplatňování upisovacího práva při dalších emisích, ale i ke kandidatuře dirigenta terstské fil. do s. r. této společnosti. Kapitálové spojení trvalo až do r. 1911, kdy byla vídeňská fil. zmocněna k pro-

³⁹ V. v. 6. 8. 1912, 10. 3. a 24. 12. 1913 a 7. 1., 17. 2. a 19. 5. 1914.

⁴⁰ V. v. 11. 3., 18. 3., 25. 11. a 2. 12. 1904.

⁴¹ V. v. 5. 8. a 5. 9. 1907. Rovněž C 1914, 2, s. 1699—1700 a nestr. výroční zpráva *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1907*. Praha 1908.

deji akcií společnosti Navigazione libera Triestina z vlastního nostra i z nostra centrály.⁴²

Z větších průmyslových podniků se podařilo navázat spojení s a. s. pro konzervářenský průmysl Alimentaire v Liebenau u Štýrského Hradce. Terstská fil. povolila této společnosti úvěr, který dosáhl koncem r. 1910 výše 300 000 K. Podmínkou takto vyměřeného úvěru, za který se zaručili všichni členové s. r. a deponovali u terstské fil. 500 ks akcií společnosti, bylo postoupení všech zásob a pohledávek, včetně pohledávky 250 000 K, která byla hypotečně zajištěna na pozemcích a. s. ozdravovny a mořských lázní Valbandon u Puly. Do s. r. společnosti byl dále zvolen ředitel terstské fil. a revizorem byl jmenován úředník Živnobanky.⁴³

Nepoměrně vyšší úvěry, které nebyly schváleny představenstvem a dokonce o nich nevěděla ani centrála, poskytla terstská fil. firmám R. Dussich v Terstu a E. Caló v Rovinju. Terstské fě byly poskytnuty počátkem r. 1911 kontokorentní úvěr 400 000 K proti knihovnímu zajištění na realitách, fakturový úvěr 200 000 K a akceptační úvěr 50 000 K, zatím co rovinjské fě kontokorentní úvěr 300 000 K a dále 200 000 K jako lombard pohledávek a 700 000 K na obchodní směnky.⁴⁴

Za obojí překročení úvěrů, které v případě Dussichově vedlo ke ztrátám, byly nejvýše odpovědným úředníkům terstské fil. vysloveny důtky a ředitel B. Novák byl dokonce suspendován a jako prokurista přesazen do fil. ve Vídni. Na jeho místo byl jmenován V. Hrabánek, dosavadní zástupce ředitele vídeňské fil. Sporobanky.⁴⁵

Fa R. Dussich musila být r. 1913 přeměněna na spol. s r. o. s kmenovým kapitálem 330 000 K, na kterém se terstská fil. zúčastnila 188 000 K. Dalšími společníky nové společnosti byli dosavadní majitel fy s podílem 45 000 K a různí jiní soukromníci s podílem 27 000 K.⁴⁶

Předepsaný obnos terstská fil. nesložila, neboť ve skutečnosti měla obdržet 143 000 K z kupní ceny domu, který společnost převzala od fy, a 45 000 K z kupní ceny strojů, na nichž měla fil. zástavní právo. Uvedená změna podnikatelské formy nebyla ani tak výsledkem tolik proklamované zakladatelské činnosti, jako spíše sanací ztrát, které se nedaly hradit z pravidelného provozu.

Jednání o účasti Živnobanky na převzetí exportního pivovaru nevedlo ke zdárnému konci a uskutečnila je terstská af. založením uvedené už a. s. Adria, zatím co nabízené účasti na projektovaných cukrovarech v Kraňsku byly zamítnuty.⁴⁷

Druhý proud expanze Živnobanky mířil do zemí koruny Uherské, které

---

⁴² V. v. 1. 2. 1908, 22. 10. a 20. 11. 1909 a 6. 3. 1911.

⁴³ V. v. 28. 10. a 5. 11. 1910 a 7. 3. a 4. 5. 1911. Rovněž C 1914, 2, s. 751—752.

⁴⁴ V. v. 4. 1. a 16. 1. 1911.

⁴⁵ V. v. 20. 11. a 28. 12. 1911 a s. r. 25. 1. 1912.

⁴⁶ V. v. 24. 7. 1913.

⁴⁷ V. v. 18. 2. 1911 a 3. 6. a 16. 12. 1913. Rovněž text na str. 49.

byly hospodářsky nevyvinuté, a proto dokořán otevřené nejprve přílivu kapitálu zahraničních a vídeňských velkobank. Tvorbě vlastní kapitálové základny tam překážely přetrvávající feudální vztahy, omezené možnosti akumulace kapitálu, pomalý růst vnitřního trhu a nakonec i silící konkurence vyspělejších průmyslových odvětví z Předlitavska, zejména z rakouských a českých zemí.

Spojení s tamními peněžními ústavu zahájila Živnobanka koncem 80. let 19. stol. prostřednictvím brněnské fil., která eskontovala směnky slovenské proveniencie. Úvěr byl takto poskytnut nejprve Tatrabance a postupně i některým dalším peněžním ústavům na Slovensku, jako byl především ružomerský Účastinárský úverový spolok. Ve slovenských enklávách v jižních Uhrách úvěrovala pak brněnská fil. v první řadě Nadlackou ľudovou banku.

Poměrně velmi záhy po svém otevření začala stejným směrem rozšiřovat svou působnost také vídeňská fil., která r. 1903 vyslala na Slovensko svého prokuristu R. Piláta s cílem prozkoumat tamní odbytové možnosti. Ten pak po návratu publikoval zprávu o potřebách expanze s případným názvem Uherské Slovensko a český kapitál.⁴⁸

Nebylo bez zajímavosti, že při nižších úvěrech zůstala původní spojení prostřednictvím brněnské fil. v dalším vývojovém období prakticky nedotčena, zatím co vybavování úvěrových operací většího významu, které se přeměňovaly v kapitálové účasti, bylo převedeno na Vídeň. Když např. nejstarší slovenský peněžní ústav Turčianska Svätomartinská sporiteľňa žádal, aby povolený eskontní úvěr používaný až dosud u brněnské fil. mohl čerpat také u fil. vídeňské, byla tato žádost zamítnuta.⁴⁹

Stejná rozhodnutí platila i pro ostatní drobné slovenské peněžní ústavy, které zůstávaly i nadále ve spojení s brněnskou fil., která jim úvěr vyměřila původně. Do sféry vlivu vídeňské fil. byly naopak přeneseny stále se rozšiřující úvěrové styky Živnobanky s Tatrabankou a dále s Účastinárským úverovým spolokem v Ružomberku.

Tatrabanka byla všestranně a spontánně podporována slovenskou buržoazií, která z ní mínila vytvořit vedoucí slovenský peněžní ústav a ústředí slovenského peněžnictví. Ústav však nedosáhl kýženého monopolního postavení na slovenském peněžním trhu, když z neuvážených a někdy přímo neodpovědných operací utrpěl po bankrotu fy P. V. Rownianek v USA těžké ztráty. Spojení s Tatrabankou bylo převedeno z Brna na Vídeň v souvislosti se sanačními opatřeními, která pro tento ústav prováděla Živnobanka spolu se Sporobankou a se skupinou slovenských peněžních ústavů. R. 1911 se jednalo o poskytnutí reeskontního úvěru pro sanaci Tatrabanky ve výši 500 000 K a r. 1913 dokonce ve výši 1 mil. K.⁵⁰ Při

⁴⁸ Obzor národohospodářský 8, 1903, č. 8, s. 8—14 a č. 9, s. 63—71. Rovněž samostatně, Praha 1903.

⁴⁹ V. v. 13. 12. 1910.

⁵⁰ V. v. 3. 6., 20. 6. a 30. 6. 1911 a 3. 4., 26. 4., 27. 5., 1. 7., 2. 9. a 17. 9. 1913.

této příležitosti si Živnobanka vyhradila jedno místo ve s. r. a dále také přijetí svého úředníka v Tatrabance, který tam vykonával revizní a důvěrnickou službu.

Účastinářský úverový spolok v Ružomberku byl založen představiteli tamní slovenské buržoazie a postupně se vypracovával k postavení vedoucího článku slovenské peněžní soustavy. Ústavu, který změnil svůj název nejprve na Úverový spolok a později na Úvernou banku, zvyšovala brněnská fil. úvěr z původně povolených 20 000 zl. r. č. v r. 1892 postupně až na 100 000 K r. 1899.⁵¹ Úvěrová závaznost se stupňovala i počátkem 20. stol., což vedlo k účastem na zvyšování akc. kapitálu této banky. Na návrh brněnské fil. upsala Živnobanka r. 1909 1 000 ks akcií po 300 K s podmínkou, že ažio celé emise bylo přiděleno rezervnímu fondu. Dále si vyhradila právo vyslat jednoho svého zástupce do s. r. a zaměstnávat svého úředníka jako revizora a důvěrníka v Úverné bance v Ružomberku.⁵² Při opětovém zvýšení akc. kapitálu této banky r. 1911 převzala pak Živnobanka dalších 1 000 ks jejích akcií po 300 K, z nichž bylo 50 % umístěno na účtu vídeňské fil. a 10 % na účtu afilace Országos iparbank.⁵³ V důsledku těchto účastí přeměnila se Úverná banka v afilaci Živnobanky, která měla ve slovenském peněžnictví nejrozsáhlejší styky s českým kapitálem a vyvíjela ze slovenských peněžních ústavů největší aktivitu ve slovenském průmyslu, zejména v jeho papírenském odvětví.

Z reeskontní závaznosti slovenského peněžnictví, která představovala k 31. prosinci 1912 celkem 17 800 000 K, připadalo na české banky 62,01 %, na slovenské peněžní ústavy při vzájemně poskytovaných úvěrech 22,75 %, na maďarské banky 1,46 % a na charvátské banky 0,09 %. Na této uvedené reeskontní sumě se pak zúčastnila největším podílem 3 968 000 K právě Úverná banka v Ružomberku.⁵⁴

Svou expanzí na slovenský peněžní trh snažila se Živnobanka a po ní i česká finanční oligarchie jako celek politicky zdůvodnit myšlenku československé vzájemnosti. Slovenská buržoazie však tento záměr brzy prohlédla, takže ze stránek tiskového orgánu slovenského peněžnictví zaznělo i jedno z nejsilnějších odsouzení slovenské hospodářské kooperace, jak ji chápaly a uskutečňovaly české obchodní banky. Kritika byla sice mířena

---

⁵¹ V. v. 16. 3. a 31. 5. 1892, 17. 11. 1893, 28. 4. 1896 a 26. 6. 1899. Herman, K.: o. c., s. 240–241 uvádí, že první zpráva o větším organizovaném zásahu českého bankovního kapitálu mimo území českých zemí se vztahovala k úvěru tomuto ústavu z r. 1892 a že další úvěr povolila Živnobanka r. 1899.

⁵² V. v. 20. 2., 19. 6. a 4. 11. 1909. Rovněž *Úvěrní banka v Ružomberku*. Peněžní obzor 2, 1909, č. 10, s. 264 a *Zvýšení akc. kapitálu Úvěrní banky v Ružomberku*. FL 6, 1909, č. 40, s. 4 a č. 41, s. 3–4.

⁵³ V. v. 20. 7., 16. 9. a 20. 9. 1911. Rovněž *Úvěrní banka v Ružomberku*. FL 8, 1911, č. 36, s. 6 a *Úvěrní banka, úč. sp. v Ružomberku*. Ib., č. 38, s. 2–3 a č. 39, s. 3–4.

⁵⁴ Horváth, Š., Valach, J.: *Peňažníctvo na Slovensku do r. 1918*. Bratislava 1975, s. 117.

především proti Sporobance, na několika citelných místech se však dotkla také obchodního programu Živnobanky.⁵⁵

Na rozdíl od brněnské fil., která pracovala výhradně se slovenskými peněžními ústavy, chápala vídeňská fil. země koruny Uherské jednotně a v plném rozsahu, takže svou aktivitu rozestřela nejenom na území n. enklávy obývané Slováky, ale také na vlastní Uhry včetně Charvátsko-Slavonska. Invaze na tamní peněžní trhy byla dokonce provedena s takovou dravostí, že centrála musila takto nastoupený kurs korigovat a zvláště povolovaný eskont směnec vracet do mezí, daných kapitalovými a personálními možnostmi. Proto bylo přijato usnesení: „Řízení vídeňské fil. se musí hlavně tím směrem brát, který přiměl svého času s. r. k jejímu založení.“⁵⁶ Následkem toho byly směnečné úvěry v menších městech vůbec zastaveny a v Budapešti schvalovány jen se svolením centrály.

Podle ředitelských sdělení z r. 1904 byly např. z velkých obchodů tohoto druhu eskontovány směnky peněžních ústavů Budapešti takarékpénztár és országos zálogkölesön do 400 000 K, Belvárosi takarékpénztár do 400 000 K, Első magyar iparbank do 250 000 K, Budapest-Terézvárosi takarékpénztár do 250 000 K, Budapest-Lipótvárosi takarékpénztár do 200 000 K atd. a směnky soukromých bankéřských fem Latzko, N. a A. Popper do 500 000 K, B. M. Schlesinger do 250 000 K atd.⁵⁷

Se zřetelem na rozšiřující se obchodní základnu ve vlastních Uhrách byla Živnobanka stále více nakloněna k organizačnímu zakotvení na tamním peněžním trhu. Otevření fil. stanovy vázaly na složité povolovací řízení u úřadů, a proto se začalo uvažovat o zřízení afilace.

Podnět k těmto úvahám vzešel ze slovenských kruhů, které po několikaletých přípravách otevřely 1. března 1909 Ústřednou banku v Budapešti s akc. kapitálem 200 000 K. Ke kapitálové podpoře tohoto zamýšleného ústředí slovenského a perspektivně také rumunského a srbského peněžnictví v Uhrách byly vyzvány pražské obchodní banky, z nichž však na výzvu po jistém váhání kladně reagovala pouze Sporobanka. Živnobanka vyslala na informační cestu do Budapešti prokuristu své vídeňské fil. R. Piláta a projednávala pak zcela nezávazně tamní projekt s M. Hodžou, ke konkrétnímu spojení ale nedošlo. Zato však bylo přijato usnesení zřídit samostatný peněžní ústav, který by se věnoval bankovním obchodům i emisní činnosti a byl by v zájmovém společenství se Živnobankou.⁵⁸

⁵⁵ Srov. k tomu zvl. polemiku mezi Slovenským peňažníkem a Zvolenskými novinami.

⁵⁶ V. v. 22. 12. 1901.

⁵⁷ Ib. 9. 2., 26. 2., 19. 4. 1904 ad.

⁵⁸ Ib. 8. 2. 1907 a 4. 2. a 23. 2. 1909. Rovněž Štefánek, A., Votruba F., Seďa, F.: o. c., s. 214—216, *Ústředná banka, úč. sp. v Pešťbudíně*. Slovenský peňažník 1, 1909, č. 6, s. 112 a *Přednáška p. prokuristy Piláta*. Peněžní obzor 2, 1909, č. 12, s. 325—326. Herman, K.: o. c., s. 242 uvádí, že Živnobanka se na této bance zúčastnila menším podílem a vyhradila si 2 místa v její s. r. což se však ve skutečnosti nerealizovalo. Horejšek, J.: o. c., s. 96 ztotožňuje tuto banku s Országos iparbank.

Ústav měl podle počátečních představ zahájit činnost s nízkým provozacím kapitálem a jeho hlavním účelem měl být „obchodní styk se slováckými a vůbec slovanskými peněžními ústavy a i firmami soukromými v Uhrách“.⁵⁹ Na jeho akc. kapitálu 2 mil. K měly participovat 50 % Živnobanka, 25 % Hrvatska zemaljska banka a 25 % soukromý podnikatel hr. E. Schönborn-Buchheim. Za ředitele byl přijat L. Szegö z bratislavské banky Poszonyer Handels- und Kreditbank a zájmy Živnobanky zastupovali v jeho s. r. J. Otto a J. Špitálský.⁶⁰

Af. byla založena 2. července 1910 pod názvem Országos iparbank. Po protokolování v českém, maďarském a německém jazyce, nikoliv však také ve slovenském, charvátském, srbském a rumunském jazyce, jak se zpočátku plánovalo, a po zápisu do obchodního rejstříku zahájila 1. září 1910 svou činnost. Zaměřila se v ní na pěstování všech druhů běžných bankovních obchodů, nejrozsáhleji však povolovala směnečné úvěry, takže za dobu od 1. září do 31. prosince 1910 dosáhla 66 532 K čistého zisku a za 1. semestr r. 1911 dokonce 283 205 K.⁶¹

Se zřetelem na dosažené bilanční výsledky usnesla se mimořádná v. h. 14. února 1911 na zvýšení akc. kapitálu ze 2 na 5 mil. K, na založení fil. v Mukačevě i na rozšíření obchodní činnosti o mimořádné transakce, jako bylo např. uvedení akcií koncernových podniků Živnobanky na budapeštskou burzu a účasti na založení některých akc. společností.⁶²

Svým horečným rozvojem se af. angažovala daleko nad své kapitálové možnosti, a proto ji Živnobanka už v únoru r. 1911 žádala, aby „svá obliga v podstatněji míře zredukovala“.⁶³ Vídeňská fil. byla pak upozorněna na nepřipustnost dalšího reeskontu této af. a v červnu r. 1911 se jí dostalo přímého varování, „že při dnešním velice napnutém trhu peněžním nekonvenuje, aby peštská banka dále se zadlužovala, tím méně pak abychom jí poskytovali prostředky za sazby ztrátové“.⁶⁴

Když se pak další výzvy k postupnému zeslabení obchodní činnosti míjely svým účinkem, začala Živnobanka další eskonty omezovat a v nastalém krizovém zlomu v 2. pol. r. 1912 je dokonce úplně zastavila. Po tomto radikálním opatření byla af. donucena k restrikci svých úvěrových obchodů a její celoroční zisk tak zůstal daleko za bilančními výsledky předchozího období.⁶⁵

---

⁵⁹ V. v. 5. 6. a 17. 6. 1909.

⁶⁰ Ib. 28. 4., 2. 5., 10. 5., 12. 5., 17. 5., 20. 5., 28. 5. a 28. 7. 1910. Rovněž *Živnostenská banka*. Slovenský peňažník 2, 1910, č. 6, s. 94, *Naša zpráva*. Ib., s. 114 a *Živnostenská banka v Budapešti*. Peněžní obzor 3, 1910, č. 5, s. 115.

⁶¹ V. v. 12. 8. 1911 a C 1911, 1, s. 1734. Rovněž *Zemská průmyslová banka v Budapešti*. FL 8, 1911, č. 12, s. 3 a č. 46, s. 3.

⁶² C 1914, 1, s. 531—532. Rovněž *Zemská priemyselná banka v Budapešti*. Slovenský peňažník 3, 1911, č. 1, s. 10 a č. 3, s. 49 a 4, 1912, č. 3, s. 55.

⁶³ V. v. 21. 2. 1911.

⁶⁴ V. v. 24. 6. 1911.

⁶⁵ V. v. 22. 10. 1912 a 28. 1. 1913.

Východisko z této tíživé situace se snažila vídeňská fil. nalézt v personálních změnách ve vedení a správě af. Řediteli L. Szegömu byla dána výpověď a vedení svěřeno dosavadním místoředitelům, za předsedu s. r. byl zvolen místo rezignujícího E. Schönborna-Buchheima předseda s. r. Živnobanky J. Otto.⁶⁶ Tato opatření však nemohla řešit nastalé poměry, které svými kořeny tkvěly ve fázích probíhajícího kapitalistického cyklu a které zůstaly až do propuknutí první světové války stále neuspokojivé.

Za zmínku stojí skutečnost, že k zakotvení na budapeštském peněžním trhu byla Živnobanka ochotna využít i bankovní transakce, kterou projektovala r. 1910 Srpska banka v Záhřebu. Tento ústav, který byl jakýmsi ústředím srbského peněžnictví nejenom v Charvátsko-Slavonsku, ale také v jižních Uhrách a v Bosně a Hercegovině, měl totiž v Budapešti fil. a chtěl z ní vytvořit a. s., která by pěstovala komisionářský obchod obilím. Společnost měla pracovat s akc. kapitálem 2 mil. K, z něhož by převzala zakladatelka spolu se Živnobankou po 800 000 K a ostatní interesenti měli upsat 400 000 K. V Praze tuto nabízenou kapitálovou účast předběžně schválili a chtěli ji přizpůsobit vlastním záměrům. Po návštěvě J. Otty v Budapešti byl schválen návrh definitivní smlouvy se Srpskou bankou včetně zásadních doplňků a změn, na které však záhřebský ústav nepřistoupil a tím také ustrnulo jednání o celém projektu na mrtvém bodě.⁶⁷

Srpska banka v Záhřebu byla ovšem pouze jedním z mnoha peněžních ústavů, s nimiž Živnobanka udržovala poměrně velmi těsné kontakty. Všechny významnější banky a spořitelny v Charvátsko-Slavonsku pracovaly totiž na akc. podkladě a podle svých stanov a kapitálových možností provozovaly bankovní obchody bez jakéhokoliv dalšího omezení. Výhradní postavení vídeňských a maďarských bank na tamním peněžním trhu bylo postupně oslabováno českým bankovním kapitálem, který začal pronikat na toto obchodní teritorium od přelomu století.

Živnobanka navázala první úvěrové spojení přímo v Záhřebu, když ji tam r. 1896 požádala Hrvatska veresijska banka o povolení reeskontního úvěru do výše 100 000 zl. r. č. Při projednávání tohoto požadavku bylo podáno následující vysvětlení: „Tato společnost jest dobře doporučena posl. Hribarem v Lublani, má dle informace muže dosti zámožné a čestné.“⁶⁸ Žádost mladého peněžního ústavu, který si vytyčil ryze obchodní program, byla doporučena ke kladnému vyřízení a stala se impulsem i k dalším krokům na peněžní trh v Charvátsko-Slavonsku.

O tom, že bylo toto vykročení úspěšné, rozhodlo partnerství, které vzniklo a rozvíjelo se mezi vídeňskou fil. a předními záhřebskými ústavu.

Byla to zejména Prva hrvatska štedionica, nejstarší a nejdůležitější pe-

---

⁶⁶ V. v. 13. 2. a 19. 8. 1913. Rovněž *Valné shromáždienie Zemskej priemyselnej banky v Budapešti*. Slovenský peňažník 5, 1913, č. 12, s. 49—50 a *Valná hromada Zemskej priemyselnej banky v Budapešti*. FL 11, 1914, č. 10, s. 3.

⁶⁷ V. v. 20. 12. a 29. 12. 1910 a 20. 5., 23. 5., 17. 6. a 8. 7. 1911.

⁶⁸ V. v. 19. 6. 1896.

něžní činitel v Charvátsko-Slavonsku, s nímž spolupracovala vídeňská fil. Živnobanky nejenom při založení af. svého ústavu v Kraňsku a v Terstu, ale i při uskutečnění finančních operací v hl. m. království. Z nich byly nejvýznamnější účasti na zakládání nových, resp. sanaci starých záhřebských peněžních ústavů.

Hrvatska poljodjelska banka s akc. kapitálem 800 000 K se konstituovala r. 1901 a její zakladatelkou byla Prva hrvatska štedionica. V této souvislosti navštívil Záhřeb J. Špitálský a tlumočil tam ochotu svého ústavu podílet se na financování za předpokladu, že zřizovaná banka bude provádět všechny své obchody ve Vídni prostřednictvím jeho fil. Hrvatska poljodjelska banka působila na poli zemědělského úvěru a centralizaci zemědělských úvěrových společenstev (seljačke zadruge) a ve svém dalším vývoji spolupracovala zvláště se Sporobankou.⁶⁹

Prva hrvatska štedionica byla v úzkém kontaktu také se záhřebskou bankou Hrvatska komercijalna banka, která však utrpěla při různých svých podnikcích velké ztráty. K její sanaci byla r. 1905 Živnobanka vyzvána svou vídeňskou fil., která o tom v dopise uváděla: „Jelikož pak naše spojení s Charvátskou komerční může nám snadno dalších výhodných obchodů přinést, myslíme, že náš ústav si jen prospěje, jestliže na spojení to vstoupí.“⁷⁰ Podmínky této účasti byly však natolik tvrdé, že nabízené spojení se nakonec nerealizovalo.

Mimo hl. m. zdomácněla Živnobanka také na venkově, zvláště v Osijeku a v Sušaku. Slavonské obchody přivedly vídeňskou fil. do blízkosti fy Sorger, Weismayer & Cie, která usilovala o akcionování. Když k tomu J. Špitálský zjistil bližší podrobnosti, byla r. 1907 na základě jeho návrhu uzavřena s fou komanditní smlouva. Podle ní měl na Živnobanku připadnout podíl 1 mil. K n. bylo možno přeměnit fu v akc. banku, na jejímž akc. kapitálu by Živnobanka participovala z jedné poloviny a vyhradila si tomu odpovídající zastoupení ve s. r.⁷¹

Obě strany se rozhodly pro druhou alternativu. Konkrétní podmínky k jejímu uskutečnění byly projednány za přítomnosti O. Weismayera v Praze v dubnu r. 1908 a výsledkem se stalo v listopadu téhož roku předložení návrhu na akcionování fy a na její přeměnu v samostatný ústav Hrvatska zemaljska banka v Osijeku. Anekdotní krize však byla příčinou usnesení: „Vzhledem k stávajícím politickým poměrům odročiti prozatím uskutečnění přeměny“.⁷²

Vynucené přestávky bylo použito k objasnění příští kapitálové účasti a k projednání kandidatur do s. r. Z akc. kapitálu 2,5 mil. K, který byl rozvržen na 12 500 ks akcií po 200 K, upsala Živnobanka polovinu a do nejvyššího správního orgánu dala zvolit předsedu své s. r. J. Otta, ve-

---

⁶⁹ V. v. 29. 10. 1901.

⁷⁰ V. v. 11. 4. 1905. K. Herman: o. c., s. 242 uvádí, že spojení se uskutečnilo.

⁷¹ V. v. 3. 10. 1907 a 28. 3. 1908.

⁷² V. v. 24. 11. 1908.

doucího ředitele I. Hájka a ředitele vídeňské fil. J. Špitálského.⁷³ Z výše kapitálové účasti i z obsazení míst ve s. r. lze poznat, jaká důležitost se celé akci přikládala.

Hrvatska zemaljska banka se konstitovala 1. července 1909 a díky neobyčejně úspěšné obchodní činnosti za 2. polovinu r. 1909 dosáhla celkem 144 064 K čistého zisku.⁷⁴ Tato skutečnost trvala i v dalším bilančním období, což vedlo jak k postupnému rozmnožování akc. kapitálu, tak i k rozšiřování celkového obchodního programu a organizační sítě.

Na mimořádné v. h. 31. července 1910 bylo především přijato usnesení o zdvojnásobení akc. jistiny z 2,5 mil. K na 5 mil. K. Živnobanka při této emisi uplatnila právo na koupi nových akcií ve stejném poměru, v jakém držela akcie původní, a naznačila tím, co od své af. očekávala ve svých expanzivních plánech v této oblasti.⁷⁵ Současně bylo na téže v. h. navrženo rozšíření stanov, umožňující poskytovat hypoteční úvěry a vydávat vlastní 4,5⁰/₀ zástavní listy. Tyto cenné papíry měly pupilární jistotu v Uhrách a stejně jako akcie byly znamenány na budapeštské a od konce r. 1912 také na vídeňské a pražské burze.

Velmi záhy přistoupila osijecká af. k rozšíření územní působnosti. V březnu r. 1912 otevřela svou fil. v Záhřebu, která se stala východiskem k překonání dosavadního jistého provinčního omezení a později i k přenesení centrály do hl. m. Charvátsko-Slavonska. V červenci r. 1912 pak fúzovala s ústavem Zemljodilska štedionica v Subotici, který přeměnila ve svou druhou předválečnou fil.⁷⁷

Hrvatska zemaljska banka se zabývala všemi druhy bankovních obchodů a dále i komisionářským prodejem obilí a jiných zemědělských výrobků, těžbou dříví a parcelací pozemků. Se svým mateřským ústavem se podílela na založení jeho budapeštské af. a cukrovaru v Új-Verbászu, jakož i na zvýšení akc. kapitálu osijeckého mlýna a Országos iparbank. Se souhlasem Živnobanky založila a. s. Osiječka gvozdena livnica i fabrika

---

⁷³ V. v. 28. 4. a 26. 5. 1909. K. Herman: o. c., s. 242 uvádí akc. kapitál v nesprávné výši 3 mil. K.

⁷⁴ V. v. 17. 1. 1910 a C 1910, 1, s. 719. J. Horejšek: o. c., s. 88 z neznalosti těchto pramenů klade vznik banky „do období od května do listopadu 1909, pravděpodobně na podzim 1909“.

⁷⁵ V. v. 4. 8. 1910, 8. 11. 1910, 19. L., 20. 4. a 4. 5. 1911. Rovněž J. Horejšek, o. c., s. 88—89.

⁷⁶ V. v. 24. 1. 1911.

⁷⁷ V. v. 28. 2. 1912 a C 1914, 1, s. 315—317. Rovněž *Chorvátská zemská banka v Oseku*. FL 8, 1911, č. 11, s. 5 a č. 12, s. 3, 9, 1912, č. 10, s. 2—3 a 11, 1914. č. 15, s. 3. J. Horejšek: o. c., s. 48 píše o fil. v Záhřebu, v Subotici a v Brodu n. S. O zřízení fil. v posledně jmenovaném městě převzetím tamního peněžního ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka se však pouze uvažovalo, transakce se ale nakonec nerealizovala. Rovněž tvrzení o dlouhodobých záměrech k přenesení centrály ústavu Hrvatska zemaljska banka z Osijeku do Záhřeba, jimiž se měla Živnobanka zabývat od r. 1910, je hypotetické.

strojeva d. d. a uzavřela komisionářskou smlouvu s osijeckým cukrovarem.⁷⁸

Hrvatska zemaljska banka se stala realizovanými bankovními obchody nejvýhodnějším a také nejsilnějším článkem, který spojoval Živnobanku s Charvátsko-Slavonskem nejenom v období rakousko-uherského imperialismu, ale zvláště pak v období poválečném.

Af. místního významu byla Banka i štediona za Primorje v Sušaku, která se konstitovala r. 1895 s akc. kapitálem 500 000 zl. r. č. na podporu obchodu a průmyslu při charvátském pobřeží. Postupně zřídila fil. v Rijeci a v Bakru a před první světovou válkou dvakrát zdvojnásobila akc. kapitál: r. 1906 na 1 mil. K a r. 1910 na 2 mil. K. Druhého zvýšení se zúčastnily vedle domácích upisovatelů také Jadranska banka 25 % a vídeňská fil. Živnobanky 50 %, jejíž ředitel byl zvolen do s. r. této jedné z nejlepších charvátských venkovských bank.⁷⁹

Kromě účasti na peněžních ústavech v Osijeku a v Sušaku pokusila se Živnobanka proniknout také do Brodu n. S., kde byla r. 1902 založena Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka. Původní její akc. kapitál 500 000 K byl postupně rozmnožován až na 2 mil. K r. 1911. Při tomto posledním zvýšení byl schválen návrh vídeňské fil., aby Živnobanka usilovala o převzetí 3 334 akcií brodské banky a přeměnila ji ve fil. své osijecké af. Úsilí však nevedlo ke zdárnému konci, neboť celou emisi finančně zajistil bankovní koncern Sporobanky.⁸⁰

Prostřednictvím vídeňské fil. a za spolupráce jednotlivých af. navázala Živnobanka styky i s některými průmyslovými podniky v zemích koruny Uherské. Ve vlastních Uhrách to byly zejména její kapitálové účasti na slovenských papírnách a maďarských cukrovarech, v Charvátsko-Slavonsku pak na podnikách potravinářského průmyslu v Osijeku.

První styk se slovenským dřevozpracujícím průmyslem se snažila Živnobanka navázat prostřednictvím své brněnské fil. už na zač. stol., kdy se spolu s Tatrabankou stala upisovacím místem na akcie martinské papírny. Úsilí však bylo neúspěšné a podnik přešel do koncernu banky Magyar általános hitelbank.⁸¹ Další pokusy, které nebyly provázeny s takovou hlučností a nevyvolaly nepřátelské protiakce maďarské konkurence, uskutečnila Živnobanka prostřednictvím své vídeňské fil. a dosáhla jimi trvalejších, i když také ne vždy zcela pozitivních výsledků.

Prvním z nich bylo spojení s podnikem Žilinská továren na celulózu. Této a. s. byl r. 1907 povolen akceptační úvěr 200 000 K na zaplacení části

---

⁷⁸ C 1914, 1, s. 316.

⁷⁹ V. v. 25. 6. 1910 a 11. 5. 1911 a C 1911, 1, s. 786.

⁸⁰ V. v. 21. 6. a 28. 7. 1910 a C 1911, 1, s. 761—762.

Herman, K.: o. c., s. 244 připisuje tuto transakci neprávem Živnobance.

⁸¹ V. v. 1. 5. a 17. 12. 1901 a 20. 5. 1902 a rovněž B. (J. Preiss): *Hospodářská práce r. 1903*. NL 1. 1. 1904 a B. K.: *Slovenská továrna na celulosu*. Obzor národohospodářský 9, 1904, s. 16.

kupní ceny lesního komplexu Kamienica v Haliči a r. 1908 hypotéční úvěr 1 mil. K na dobu 15 let proti knihovnímu zajištění na továrně a příslušných pozemcích.⁸² Druhý kontakt se podařilo navázat s a. s. Uhorská papíreň v Ružomberku, které byl r. 1908 vyměřen akceptační úvěr do 400 000 K a v zápětí nato přeměněn na hypoteční úvěr 1 mil. K na dobu 25 let proti knihovnímu zajištění na továrních realitách a příslušných pozemcích.⁸³

V důsledku těchto poměrně vysokých položek zmocnila Živnobanka svou vídeňskou fil. k zakoupení určitého množství akcií obou těchto akc. společností „za účelem zastoupení ústavu našeho ve správní radě celulózek“.⁸⁴ Zastupujícím členem byl v obou případech zvolen J. Špitálský.

Styky se slovenskými papírnami, které patřily do koncernu ružomerské af., způsobily Živnobance nemálo starostí, poněvadž obě a. s. musily v dalších letech čelit vážným odbytovým těžkostem. Podle bilanční zprávy vykazoval žilinský podnik v r. 1908 ztrátu 109 658 K a zisk očekával teprve od konjunkturálního obratu, který měl nastat v následujícím roce. Živnobanka se zúčastnila na zvýšení akc. kapitálu této a. s. o 1 200 000 K převzetím 25 % jejích prioritních akcií v uhrnném obnosu 300 000 K, s neskrývaným rozhořčením však přijala usnesení: „Žádný další kapitál do tohoto podniku více nedáme.“⁸⁵ Stejná sanační opatření byla potřebná také u ružomerské a. s., která r. 1910 vydala rovněž za 500 000 K prioritních akcií, z nichž převzala Živnobanka 60 % a její ružomerská af. 40 %.⁸⁶

Nová krize v letech 1912—1913 situaci slovenských papíren dále ztížila. Žilinskému podniku musilo být povoleno přesunutí peněžní splátky na kauční úvěr z r. 1913 na příští rok, zatím co ružomerský podnik se dostal přímo do kritické situace, neboť jeho výroba musila být na základě expertízy reorganizována a současně byl omezen i počet zaměstnávaných pracovníků.⁸⁷

Třetí významnější úvěrové spojení navázala Živnobanka s a. s. Dielňa na náradie, v níž se angažovala Tatrabanka. R. 1906 byla brněnská fil. upisovacím a platebním místem při emisi nových akcií tohoto podniku a zvýšení jeho akc. kapitálu z původních 120 000 K na 800 000 K. O čtyři roky později byla ře na doporučení ředitele vídeňské fil. poskytnuta proti knihovnímu zajištění na nemovitostech hypoteční půjčka 180 000 K na dobu 20 let, změněná r. 1911 na 200 000 K na dobu 25 let. Po zakoupení určitého počtu akcií byli r. 1913 do s. r. této a. s. zvoleni zástupci vídeň-

---

⁸² V. v. 16. 11. 1907 a 10. 3. a 19. 3. 1908.

⁸³ Ib. 12. 3. a 3. 6. 1908.

⁸⁴ Ib. 6. 10. 1908.

⁸⁵ Ib. 20. 5. 1910.

⁸⁶ Ib. 1. 3. 1910 a 6% priority Uherské papírny, a. s. v Ružomberku. FL 8, 1910, č. 16, s. 2 a č. 17, s. 3.

⁸⁷ V. v. 13. 11., 18. 11. a 17. 12. 1913 a 9. 2. a 24. 3. 1914.

ské fil. a budapeštské af. — v obou případech po jednom členu a po jednom náhradníkovi, centrála je však vyzvala, aby volbu nepřijali.⁸⁸

Přibližně v téže době zaujala Živnobanka stejně zamítavé stanovisko k nabízené účasti v a. s. Skláreň, úč. spol. na výrobu chemického skla v Žilině a ke zvolení J. Špitálského do s. r. fy, založené ružomerskou af. Živnobanky.

Vedle účasti na slovenských podnicích podílela se Živnobanka v Uhrách i na zřízení dvou cukrovarnických a. s., které iniciovaly přední budapeštské banky.

A. s. pro zřízení cukrovaru v Új-Verbászu byla projektována s akc. kapitálem 3 mil. K, na kterém se měly podílet vždy jednou polovinou Pesti magyar kereskedelmi bank a Živnobanka, n. 5 mil. K, kde měly participovat po 30 % obě uvedené banky a Magyar általános hitelbank, zatím co 10 % měli upsat domácí interesti. Konsorcium pro zřízení Bácsmegeyi cukorgyár r. t. se ustavilo r. 1911 jako tříčlenné a kvótu Živnobanky si rozdělily obnosy 750 000 K osijecký cukrovar, 250 000 K vídeňská fil. a po 125 000 K budapeštská a osijecká af. Do s. r. byli za koncern Živnobanky zvoleni J. Špitálský a dva zástupci osijeckého cukrovaru. Strojní zařízení bylo svěřeno První českomoravské akc. továrně na stroje v Praze a s výrobou se začalo v kampani 1912/1913.⁹⁰

A. s. pro zřízení cukrovaru v Szolnoku se ustavila za spolupráce Pesti magyar kereskedelmi bank a Živnobanky r. 1912 pod názvem Szolnoki cukorgyár r. t. s akc. kapitálem 5 mil. K. Přidělenou kvótu akc. kapitálu si skupina Živnobanky rozdělila podle stejného klíče, jako při předcházející transakci.⁹¹

Prostřednictvím vídeňské fil. a později i za spolupráce svých af. navázala Živnobanka styky také s průmyslovými podniky v Osijeku. První mimořádný čin tam uskutečnila už 24. září 1905, když spolu s jihoslovanskými peněžními ústavami založila známou a. s. Prvo hrvatsko-slavonsko d. d. za industriju šećera. Akc. kapitál této společnosti ve výši 4 mil. K byl rozdělen na 8 000 ks akcií po 500 K, z čehož byla jedna polovina předána k veřejné subskripci a druhou upsalí zakladatelé. Kromě pražského ústavu a jeho lublaňské af. jimi byly Prva hrvatska štedionica, Hrvatska poljodjelska banka, Hrvatska komercijalna banka, Banka i štediona za Primorje a soukromá bankéřská fa Sorger, Weismayer & Cie, tedy skupina peněžních ústavů, které stály pod větším nebo menším vlivem vídeňské fil. Živnobanky.⁹²

⁸⁸ Ib. 26. 10. 1906, 19. 12. 1910, 7. 1. 1911 a 6. 11. 1913. Herman, K.: o. c., s. 242 odlišuje továrnu na nábytek od Dielně na náradie, ačkoliv šlo o jeden podnik.

⁸⁹ V. v. 24. 4. a 18. 5. 1912.

⁹⁰ Ib. 5. 11. a 29. 12. 1910 a 27. 6., 30. 6. a 4. 7. 1911. Rovněž *Nový cukrovar v Uhrách*. FL 8, 1911, č. 27, s. 2.

⁹¹ V. v. 16. 1. 1912.

⁹² *První chorvatsko-slavonská a. s. pro průmysl cukerní v Oseku*. NL 3. 9. 1905 a FL 2, 1905, č. 35, s. 4.

Živnobanka upsala osminu akc. kapitálu ve výši 500 000 K a za tuto účast se musela společnost zavázat, že předloží stanovy, rozpočty staveb i strojů a písemný souhlas vlády s celým projektem, že dále bude mít smluvně zaručené dodávky řepy a že konečně přenechá bance komisio-nářský prodej cukru, melasy, popř. též suroviny.⁹³ Celý objekt, který se skládal z cukrovaru a rafinérie a mohl zpracovat 7 000 q řepy denně, byl postaven a zařízen českými stavebními a strojírenskými fami, což kome-ntovala finanční rubrika NL s uspokojením a nadějemí na další rozšíření česko-jihoslovanských hospodářských styků.⁹⁴

Po zdařilých kampaních dosáhla a. s. za léta 1906/1907 celkem 9 392 K, 1907/1908 celkem 441 066 K a 1908/1909 dokonce 800 000 K čistého zisku, takže mohla vyplácet vysoké dividendy a svými vyrovnanými finančními výsledky patřila k trvale úspěšné klientele Živnobanky.

Druhým významným průmyslovým podnikem, na jehož prosperitě se Živnobanka podílela, byla a. s. Union, paromlinsko d. d. v Osijeku, která byla založena r. 1891 s původním akc. kapitálem 800 000 zl. r. č. Po pře-stavbě vyhořelého starého závodu v Osijeku a vybudování nového mlýna v Barcsu byl r. 1911 akc. kapitál zvýšen na 2 400 000 K, na což bylo obsta-ráno 400 000 K z rezervního fondu a zbytek vydáním 3 000 ks nových akcií po 400 K. Nerozebrané akcie převzaly vídeňská fil. Živnobanky a Hrvatska zemaljska banka.⁹⁵

Když se pak r. 1913 připravovalo další zvýšení akc. kapitálu na 4 mil. K, uvažovalo vedení Živnobanky jak o povolení vysokého akceptačního úvěru této a. s., tak i o posílení celkové kapitálové účasti. Z nové emise převzala vídeňská fil. 1 000 ks nových akcií a členství v syndikátu pro rozprodej nerozebraných akcií jí vyneslo 21 256 K čistého zisku.⁹⁶

Obchodní zájem Živnobanky o teritorium Bosny a Hercegoviny začal poměrně záhy, dlouho však nepokročil dál, než k pouhým přípravám.

První informační cestu do okupovaných zemí podnikl r. 1905 místo-ředitel A. Růžička, když navštívil Sarajevo. O dva roky později projevil bankovní vedení ochotu přistoupit na nabídku ČPB a podílet se s tímto ústavem na financování výzkumné cesty geologa na bosenské a také dal-matské území „za účelem prozkoumání tamější krajiny co do podzemního

---

⁹³ V. v. 9. 6. a 22. 9. 1905 a 9. 1. 1906. Her man, K.: o. c., s. 242 uvádí, že Živno-banka upsala polovinu akc. kapitálu.

⁹⁴ „Naše rostoucí obchodní vztahy k jihu slovanskému nesou i takto ovoce. Pro-bouzející se ruch hospodářský mezi Slovany této říše a soustředování jich zájmu v emancipačním zápasu ku Praze bude mít nepopíratelně dobré důsledky i pro nás rozvoj vlastní, nehledě ani k tomu, že připravuje se hospodářskou koope-rací i součinnost politická, otevírá se nám široké pole působnosti, na kterém mů-žeme plně uplatnit své síly.“ — *Z pražského trhu peněžního*. NL 29. 10. 1905.

⁹⁵ V. v. 1. 3. 1910 a *Upisování akcií nové emise společnosti parního mlýna Union v Oseku ve Slavonsku*. FL 8, 1911, č. 20, s. 2, č. 21, s. 2, č. 22, s. 2 a č. 23, s. 3.

⁹⁶ V. v. 18. 11. 1911, 26. 9. 1912, 14. 5. 1913 a 10. 9. 1913 a *Union, a. s. parních mlýnů v Oseku*. FL 10, 1913, č. 4, s. 2.

složení“.⁹⁷ K žádné z těchto akcí se však správní orgány ve svých dalších jednáních nevrátily, což může být svědectvím jejich negativních výsledků.

Obrat v tomto směru nastával teprve po anexi, kdy se zásluhou vídeňské fil. podařilo navázat těsnější styky s budapeštským peněžním trhem a jeho prostřednictvím pak došlo k několika dalším pokusům o spojení s peněžními ústavu v anektovaných zemích.

R. 1909 byla založena Priv. agrarna i komercijalna banka v Sarajevu, jejíž akc. kapitál byl v rukou ústavu Pesti magyar kereskedelmi bank. Živnobanka byla ochotna zúčastnit se na transakci svého budapeštského obchodního partnera, nedospěla však dál, než k pouhému vyžádání bližších podrobností.⁹⁸

O rok později hodlala zříditi záhřebská Srpska banka ústřední zemědělskou banku v hl. m. anektovaných zemí. Na projektovaném ústavu s akc. kapitálem 3 mil. K měla se Živnobanka zúčastnit obnosem 250 000 K, který byl po informační cestě ředitele její vídeňské fil. do Sarajeva zvýšen na 700 000 K. Záhřebský obchodní spojenec však nakonec tento záměr neuskutečnil.⁹⁹

Jedinou úspěšnou transakcí v Bosně a Hercegovině tak zůstala účast na syndikátu ke zřízení pojišťovny, kterou r. 1910 nabídla Živnobance její lublaňská af. Návrh byl akceptován a po konstituování pojišťovny pod názvem Herceg-Bosna, zemaljski osiguravajući zavod byl do její s. r. zvolen J. Špitálský.¹⁰⁰

Vedle účasti na peněžních ústavech hodlala Živnobanka navázat v anektovaných zemích také styky s tamním začínajícím průmyslem. Proto byl r. 1911 vyslán ředitel hypotečního odd. J. Preiss na obchodní cestu do Bosny, ale také do Srbska a Bulharska, jejímž posláním bylo zajistit v této oblasti zastoupení a sjednat spojení také s některými průmyslovými odvětvími.¹⁰¹

Jediným výsledkem cesty bylo zahájení příprav na založení mostarské a. s. Hercegovačka pivovara d. d. Z podnětu strojírný Novák & Jahn v Praze převzala Živnobanka r. 1912 a r. 1914 funkci upisovacího místa, obě subskripce však skončily se špatnými výsledky. Při první z nich bylo upsáno a rozprodáno jenom 270 ks akcií a hercegovští interesenti přitom zůstali zcela pasivní. Když pak byla stejně neúspěšná i opakovaná subskripce, nedoporučila Živnobanka prodloužení lhůty a vzdala se funkce upisovacího místa. Koncesionáři pak v důsledku vypuknutí první světové války plánované zřízení a. s. odložili.¹⁰²

---

⁹⁷ V. v. 25. 6. 1907. Herman, K.: o. c., s. 242 odkazuje na schůzi v. v. 14. 9. 1909 a uvádí, že šlo o cestu do Bosny a Hercegoviny.

⁹⁸ V. v. 19. 6. 1909 a C 1910, 1. s. 274.

⁹⁹ V. v. 4. 10., 15. 10. a 20. 10. 1910.

¹⁰⁰ Ib. 11. 10. 1910 a 21. 3. 1911.

¹⁰¹ Ib. 12. 9. a 31. 10. 1911.

¹⁰² *Hercegovský pivovar, a. s. v Mostaru*. NL 19. 5. 1912 a FL 9, 1912, č. 22, s. 2—3 a č. 25, s. 3.

Zatím co při expanzi do jižních oblastí Předlitavska, podobně jako do zemí koruny Uherské a nakonec také do anektované Bosny a Hercegoviny sehrála úlohu iniciátora a ve většině případů pak i vykonavatele vídeňská fil., zůstávalo umístování kapitálu severovýchodním směrem vyhrazeno centrále a brněnské fil., resp. zakládaným tam zastupitelstvím a fil.

Halič a Bukovina postrádaly samostatný trh, který by ovládala domácí buržoazie. Díky ložiskům ropy a uhlí, jakož i poměrně kvalitnímu půdnímu fondu byly obě tyto země tradičními dodavatelkami surovin a zemědělských výrobků a následkem nevyvinutého průmyslu se staly rezervuárem volných pracovních sil a odbytištěm zboží a kapitálu svých hospodářsky zdatnějších sousedů. Úvěrovou soustavu tam představovala většinou spořitelna n. velký počet ústavů na podkladě společenstev (pod názvy bank, towarzystwo kredytowe, kasa zaliczkowa aj.). Všem byl společný nedostatek kapitálu, zvyšující téměř do lichvářských rozměrů úrokovou míru.¹⁰³ Drahý úvěr, slibující snadný a rychlý zisk, lákal do těchto zemí nejprve vídeňské a poměrně záhy také pražské a jiné české obchodní banky.

Živnobanka zahájila spojení s haličskými peněžními ústavu poč. 90. let 19. stol. a brzy poté se zúčastnila i na založení a. s. Galicyjskie A. T. Przemysłu Cukrowniczego w Przeworsku. Tuzemský prodej cukru z tohoto podniku byl svěřen fě I. Lamm & Co ve Lvově, která podle hodnocení v. v. pracovala „k úplné naší spokojenosti“.¹⁰⁴

Služeb lvovské fy bylo záhy využíváno i k zastupování při eskontu směnek, po němž poptávka narůstala ze dne na den, a zvyšovala tím i riziko z tohoto běžného bankovního obchodu. Proto byla s fou uzavřena zastupitelská smlouva, podle níž I. Lamm složil kauci 200 000 K a získal žirový úvěr do 1 mil. K podáním dobrých cenzurovaných směnek, resp. rimes. Na zisku, tj. na přijatých úrocích nad sazbu Rakousko-uherské banky, měla se fa podílet 25 % a za ev. ztrátu měla ručit rovněž 25 % z celkového směnečného obnosu.¹⁰⁵

Zkušenosti, získané z tohoto zastupování se plně osvědčily, a proto bylo přijato r. 1902 následující usnesení v. v.: „Vzhledem k tomu, že dotyčná fa jest velmi opatrná a že za celých tří let, co s ní pracujeme, nižádných ztrát neměla, povoluje se, aby obstarávala pro nás eskont do 3 miliónů.“¹⁰⁶ Obnos byl pak r. 1906 zvětšen o další 2 mil. K a takto upravená zastupi-

---

¹⁰³ R. 1910 dosahovala např. úroková míra v Haliči u 2 ústavů 5 %, u 25 ústavů 6 %, u 26 ústavů 6,5 % u 84 ústavů 7 %, u 37 ústavů 7,5 %, u 173 ústavů 8 %, u 19 ústavů 8,5 %, u 129 ústavů 9 %, u 90 ústavů 10 % a u 3 ústavů 12 %, zatím co 361 ústav nepodal a této zjišťované skutečnosti žádné údaje — Fuhrich, J.: *Věci polské*. NL 18. 8. a 22. 8. 1912.

¹⁰⁴ V. v. 4. 7. 1899.

¹⁰⁵ Ib. 11. 9. 1900.

¹⁰⁶ Ib. 18. 4. 1902.

telská smlouva zůstala v platnosti až do otevření lvovské fil. K oficiálnímu vypovězení smluvních podmínek došlo r. 1911.¹⁰⁷

Směnečné obchody v Haliči a v Bukovině, kde se platil daleko vyšší úrok, než v kterékoliv jiné zemi Předlitavska, byly zdrojem značných zisků, jichž by se Živnobanka jen velmi nerada zříkala. Když se proto r. 1903 zdálo, že I. Lamm ji v eskontu směnek málo zaměstnával, vyvolalo to neoprávněné podezření, že fa pracovala i pro jinou obchodní banku. Z toho důvodu začal v. v. zvažovat toto opatření: „Budeme se ohlížeti po jiném spojení pro případ, že by nastati měla změna“.¹⁰⁸

Poměry se sice nezměnily, přesto však v souladu s narůstající poptávkou byly v obou zemích použity k zastupitelským službám další fy.

R. 1903 byla uzavřena s fou M. Ader & Co v Krakově zastupitelská smlouva, že bude pro Živnobanku prostředkovat eskont směnek do výše 2 mil. K. Po složení kauce v obnosu 5 0/0 běžného obliga měla mít fa podíl na úrokovém zisku do 30 0/0 a brát záruku do 25 0/0.¹⁰⁹ Stejně podmínky obsahovala i zastupitelská smlouva s fou Gebrüder Schiffter v Černovicích, sjednaná o rok později. Tato fa se měla podílet na úrokovém zisku a brát delcredere až do 40 0/0.¹¹⁰

Zatímco bukovinská zastupitelská smlouva byla po uplynutí sjednané lhůty vypovězena, pak platnost obou haličských zastupitelských smluv byla několikrát obnovována a obě fy vykonávaly pro Živnobanku služby prakticky až do otevření jejích fil. v Krakově a ve Lvově.

Rychle narůstající směnečné obchody daly už r. 1904 podnět k vyslání místoředitele A. Růžičky na tamní peněžní trh za účelem „na místě se orientovat, zdali by se nedoporučovalo zařídit tam buď filiálku neb agenturu“.¹¹¹ Po obsírné zprávě z této informační cesty bylo ve v. v. usneseno celou záležitost dále sledovat a projednat ji s představiteli obou zastupitelských fem.

To se stalo v posledním březnovém týdnu r. 1904, kdy bylo o haličském eskontu jednáno nejprve s I. Lammem a pak s L. Adrem. Byly přitom zváženy všechny výhody, které by vyplývaly ze zřízení a provozu haličské fil., a rovněž poukázáno na okolnost, že centrála tímto krokem mohla přijít o běžné bankovní obchody, které dosud pěstovala díky svým zastupitelstvím nejenom ve velkém rozsahu, ale i bez jakékoliv rezie a rizika.¹¹²

Proto byla otázka zřízení fil. ponechána na vůli v. v., kdy a kde to uzná za vhodné. Bezprostředně po tomto rozhodnutí byl do Haliče vyslán úředník centrály, který zkoumal tamní poměry, zejména pak situaci drob-

---

¹⁰⁷ Ib. 6. 7. 1906 a 10. 10. 1911.

¹⁰⁸ Ib. 28. 8. 1903.

¹⁰⁹ Ib. 2. 6. 1903.

¹¹⁰ Ib. 12. 4. 1904.

¹¹¹ Ib. 26. 1. 1904.

¹¹² Ib. 23. 3. a 29. 3. 1904.

ných peněžních ústavů.¹¹³ Na základě jeho šetření a s ohledem na varování cedulového ústavu, který v té době vybízel k opatrnosti při pěstování eskontního obchodu s haličskou klientelou, upustila Živnobanka od projektovaného okamžitého otevření své fil. ve Lvově.

Teprve po uklidnění poměrů se znovu vrátila k úvahám o zřízení haličské fil., za jejíž příští působiště byl tentokrát zvolen Krakov. Po projednání nového návrhu s krakovským zastupitelstvím byly k tomu zahájeny potřebné přípravné práce. Během nich bylo zajištěno protokolování fy v českém, polském a německém jazyce pod názvem Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze — filiálka v Krakově a ředitelem byl ustanoven J. Valenta, dosavadní dirigent fil. v Mor. Ostravě.¹¹⁴

Krakovská fil. zahájila činnost 1. října 1905 jako první pobočný ústav české obchodní banky v Haliči, poměrně rychle se zavedla a dosahovala porozuhodných výsledků při obstarávání všech druhů běžných bankovních obchodů, zvláště pak inkasa směnek, nákladních listů a poštovních zásilek.

K původnímu návrhu na zřízení fil. ve Lvově se Živnobanka vrátila teprve r. 1908. Po jeho projednání se lvovským zastupitelstvím, jemuž byl ponechán pouze prodej cukru z przeworského cukrovaru, kdežto eskont směnek byl převeden na projektovanou fil., mohly být provedeny přípravy k zahájení činnosti. Fa byla protokolována pod názvem Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze — fil. ve Lvově a jejím ředitelem ustanoven J. Valenta, na jehož místo v krakovské fil. byl jmenován prokurista A. Havlík.¹¹⁵

Ze spojení Živnobanky s haličskými peněžními ústavu stojí za zmínku jednání o účasti na založení banky Bank Przemysłowy dla Królestwa Galicyi r. 1910. Ředitel lvovské fil. byl tehdy zmocněn jednat o účasti v obnosu 1 mil. K za předpokladu, že by získal zastoupení ve s. r. a spolu s polskými zakladateli i většinu proti zúčastněné skupině vídeňských velkobank. Důvod takto podmíněného rozhodnutí vysvětloval interní pokyn těmito slovy: „Účast v područí Niederösterreichische Escompte-Gesellschaft nám nekonvenuje“.¹¹⁶ Předpoklad se však ukázal jako nesplnitelný a z plánovaného spojení proto sešlo.

Poněkud četnější byly styky Živnobanky s haličským průmyslem, kde byla zpočátku nejvýznamnější účast na przeworské a. s. a komisionářská smlouva, která s ní byla uzavřena r. 1895 a rozšířena r. 1899. R. 1900 postavila tato a. s. novou rafinérii v bukovinských Žuczkách. V souvislosti s tím zvýšila svůj akc. kapitál na 7 mil. K a rozšířila název na Galicyjsko-Bukowińskie T. A. Przemysłu Cukrownicznego. Aby si tu upevnila své

¹¹³ Ib. 27. 5. 1904.

¹¹⁴ Ib. 13. 6., 18. 7. a 16. 8. 1905 a s. r. 22. 8. 1905. Rovněž SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/82 z 20. 9. 1905 a Valenta, J.: *Dojmy z pobytu v cizině*. In. *Padesát let Živnostenské banky v Praze 1869—1919*. Praha b. r. (1919), s. 19—21.

¹¹⁵ V. v. 18. 2., 30. 5., 11. 6., 4. 8. a 5. 9. 1908 a s. r. 24. 9. 1908. Rovněž SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/95 ze 14. 10. 1908 a Valenta, J.: o. c.

¹¹⁶ V. v. 6. 12. 1909.

pozice, upsala Živnobanka z nové emise 250 ks akcií po 1 000 K v celkové hodnotě 250 000 K.¹¹⁷

Po odpisu ztrát, spojených s výstavbou bukovinského závodu, vykazovala a. s. od r. 1906/1907 trvalé aktivní bilanci a postupně zvyšovala vyplácenou dividendu, takže r. 1910 mohla Živnobanka na návrh své lvovské fil. prodat velmi výhodně její akcie velkostatkáři a průmyslníkovi O. Lubomirskému v ceně 1 400 K za 1 ks.¹¹⁸

Jako méně výhodná se ukázala účast Živnobanky na akcionování fy pro stavební potřeby L. a G. Kaden v Krakově. Toto spojení se podařilo navázat r. 1907, kdy krakovská fil. povolila fě úvěr 20 000 K proti akceptům a postupu pohledávek za práce, provedené pro erár na Dněstru.¹¹⁹ Fě pak byly poskytovány a obnovovány záruky u ústřední kanceláře pro prodej hliněného zboží při pražské fil. banky K. k. priv. österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe a stále zvyšovány úvěry, které byly do r. 1911 překročeny v takové míře, že bylo třeba přeměnit soukromou fu v a. s.

Očekávalo se, že nový podnik bude pro Živnobanku jakousi prodejnou stavebních hmot a že bude vzhledem k dřívějším svým konexím v Haliči ovládat celé toto odvětví. Jinak měl pokračovat v původním provozu, tj. provádět stavebnětechnické práce, dále najímat a zřizovat závody související se stavebními pracemi a konečně provádět parcelační obchody za účelem stavebnictví. Akc. kapitál byl předběžně stanoven na 1 mil. K, z něhož měli převzít polovinu původní majitelé a polovinu Živnobanka.¹²⁰

Kapitálovou účastí vzrostl stav pohledávky, takže podle hrubé rozvahy dlužila fa k 30. červnu 1912 krakovské fil. 4 371 583 K. Ještě před schválením stanov došlo proto k soustředění všech platů u Živnobanky a ke spolupodpisování peněžních dispozic ředitelem a prokuristou krakovské fil.¹²¹

Tato forma kontroly se však ukázala jako málo účinná, poněvadž obchodní záležitosti byly vedeny nespolehlivě a fa uzavírala nové stavební práce a obchody, které si vyžadovaly další investice. Pohledávka krakovské fil. proto neustále narůstala, takže bylo nutno přistoupit k postupnému odprodeji některých realit fy. Za tím účelem byla r. 1912 založena spol. s r. o. Spółka Rolnicza se základním kapitálem 60 000 K, která provozovala obchod nemovitostmi a poskytovala hypoteční, zejména stavební úvěry.¹²²

---

¹¹⁷ Ib. 29. 9. 1900 a nestr. výroční zprávy *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1901—1909*. Praha 1902—1910.

¹¹⁸ V. v. 9. 12. a 29. 12. 1910.

¹¹⁹ Ib. 1. 2. 1907. Herman, K.: o. c., s. 246 pokládá toto spojení za zdroj zisku, který prý Živnobance nahradil prodej její účasti na przeworském cukrovaru.

¹²⁰ V. v. 13. 5. 1911.

¹²¹ Ib. 18. 3., 23. 5., 11. 7. a 2. 8. 1912.

¹²² Ib. 3. 9. 1912.

Ustavující v. h. připravované a. s. L. a G. Kaden se konala 1. prosince 1912. S ohledem na panující hospodářskou krizi, která se tíživě projevila zvláště ochabnutím stavební činnosti, bylo však třeba v některých závodech této společnosti podstatně omezit výrobu. Týkalo se to zvláště továrny na barvy Merkur v Krzeszowicích a vápenek v Rzasec a v Glinné Nawarji. Bilanční výsledky za r. 1913 skončily bez odpisů ztrátou ve výši 279 319 K.¹²³

Proud kapitálové expanze Živnobanky, který plynul do okrajových oblastí Předlitavska, zemí koruny Uherské a do Bosny a Hercegoviny, ubíral se stejnými směry i za hranice habsburské monarchie. Na jihovýchodě mířil vyvážený kapitál především do sousedních balkánských států, na východě pak zejména do Ruska.

Přípravy k tomuto exportu kapitálu ve vlastním slova smyslu lze datovat od r. 1906, kdy byla obecná ustanovení hl. I, § 3 stanov doplněna následujícím odstavcem: „Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze jest oprávněna svou činnost rozšířiti i na země cizí, když tomu dovolí zákony neb smlouvy státní.“¹²⁴

Z balkánských států zakotvila Živnobanka v první řadě v Srbsku. Na návrh své vídeňské fil. tam vstoupila r. 1910 do syndikátu k převzetí akcií bělehradského ústavu Srpska kreditna banka a zakoupila od jeho zakladatelky, již byla K. k. priv. österreichische Länderbank, celkem 2 500 ks akcií v nominální hodnotě 250 000 fr. Bezprostředně po převzetí akcií povolila pak této bance úvěr 1 mil. fr. a J. Špitálský přijal místo v její s. r.¹²⁵

Platnost syndikátní i úvěrové smlouvy trvala do konce r. 1912 a byla na návrh vídeňské fil. prodloužena o další jeden rok. Po uplynutí této lhůty se Živnobanka snažila vypovědět svou srbskou účast, což se však pro vleklost jednání s vedením syndikátu a pravděpodobně i pro malou aktivitu vídeňské fil. do propuknutí první světové války nepodařilo.¹²⁶

Srpska kreditna banka patřila k nejstarším peněžním ústavům v Srbsku, které byly založeny za součinnosti zahraničního kapitálu. Měla fil. v Šabci a disponovala akc. kapitálem 1,2 mil. fr. Financovala hlavně cizí podniky a vývozce a zdá se, že se snažila přivést i Živnobanku od bližšího styku se srbským průmyslem.

Tento styk zvláště s cukrovaru na Balkáně byl sice několikrát nabízen už dříve, bankovní vedení se však chovalo k nabídkám zamítavě. Překvapilo to zvláště při negativní odpovědi na dotaz R. Picka po možné účasti na stavbě nového cukrovaru a rafinérie v Čupriji r. 1909.¹²⁷

---

¹²³ Ib. 28. 4. 1912 a C 1914, 2, s. 336.

¹²⁷ Ib. 3. 6. 1909 a rovněž text na s. 106.

Praha 1907 a SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/85 z 30. 6. 1906.

¹²⁵ V. v. 24. 5., 14. 6., 23. 6. a 30. 6. 1910.

¹²⁶ Ib. 23. 12. 1912, 17. 12. 1913 a 19. 2. 1914.

¹²⁷ Ib. 3. 6. 1909 a rovněž text na s. 106.

Teprve iniciativa a první dobré zkušenosti Pragobanky v této oblasti obchodního podnikání vyvolaly zájem také v Živnobance, která r. 1911 vyslala J. Preisse v doprovodu cukrovarnického odborníka k informační cestě na Balkán. Ředitel hypotečního odd. měl při této příležitosti projednat otázku bankovního zastoupení v Bosně, kdežto v Srbsku a zejména v Bulharsku „tamní průmyslové akce, v první řadě cukrovarnické“.¹²⁸

O výsledcích svého jednání psal tento zástupce Živnobanky v říjnu r. 1911 ve 4 obšírných dopisech a po návratu podal referát na schůzi v. v., na základě něhož byl zmocněn k opatření koncese pro cukrovar v Sofii. Z projektované účasti na balkánských cukrovařech však nakonec sešlo pro podobný záměr budapeštské banky Pesti magyar kereskedelmi bank a zejména pro neutěšené peněžní poměry, které zavládly na Balkáně v souvislosti s první balkánskou válkou.¹²⁹

Neúspěšný byl pokus o financování dodávek lokomotiv a vagonů pro srbské státní dráhy, který se měl uskutečnit převzetím 5 % srbských státních obligací. Živnobanka jednala o této transakci s vídeňskou velkobankou K. k. priv. österreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe a naléhavost jejího postupu byla motivována panující tehdy nezaměstnaností pražského strojírenství. Na základě navrhované syndikátní smlouvy měla na ni připadnout účast, která by se rovnala dodávkovým kvótám První českomoravské akc. továrny na stroje a Ringhofferových závodů. Smlouva se však nakonec nerealizovala a dodávky financovala mobilní banka Banque de l'Union Parisienne, která za převzetí obligací nabídla srbské vládě výhodnější přejímací kurs.¹³⁰

Kromě srbských a bulharských nabídek došly Živnobance podněty k bankovním obchodům i z dalších balkánských zemí. R. 1910 se měla např. podílet na akcionování soukromé bankéřské fy Koralek & Müller, která po přenesení své kanceláře z Bräily do Bukurešti měla disponovat akc. kapitálem 5 mil. K. Z této částky měli upsat domácí interesenti 3 mil. K, původní majitelé 500 000 K a Živnobanka spolu s Českou bankou Union po 750 000 K. Ani tento záměr se však neuskutečnil a fa se dostala do zájmové sféry ČPB.¹³¹

Trvalejšími výsledky než na Balkáně mohla se pochlubit kapitálová expanze Živnobanky do Ruska, o jehož peněžní trhy se začala interesovat zvláště po rozprodeji ruských státních papírů.

R. 1905 vypsal carská vláda 4,5% daněprostou státní půjčku, z níž bylo vyloženo 150 mil. rb na německém peněžním trhu. Konzorcium německých bank přidělilo z tohoto obnosu kvótu českému kapitálu, který provedl subskripci s neočekávaným zdarem. Z českých obchodních bank vyložila ruské efekty mj. Živnobanka, u níž bylo upsáno celkem 20 mil. K.

---

¹²⁸ V. v. 12. 9. 1911 a rovněž text na s. 109.

¹²⁹ V. v. 23. 10., 26. 10., 31. 10. a 13. 11. 1911.

¹³⁰ Ib. 17. 9., 3. 12. a 23. 12. 1913, 17. 2. a 7. 4. 1914.

¹³¹ Ib. 25. 10. 1910.

Z toho připadlo na centrálu 12 600 000 K, na filiálku ve Vídni 4 400 000 K a na ostatní fil. 3 000 000 K.¹³²

Ruské cenné papíry, které Živnobanka koupila pro své klienty, byly deponovány jednak v Berlíně (Deutsche Bank), jednak v Petrohradě (Diskontnyj bank a fil. pařížského ústavu Crédit Lyonnais). V období první ruské buržoaznědemokratické revoluce byla pak většina ruských efektů převedena z petrohradské do berlínské úschovy s následujícím usnesením: „Jakmile poměry v Rusku poněkud se uklidní, vrátíme se opět ku dřívějšímu bankovnímu spojení, tj. ku petrohradské Diskontní bance, poněvadž spojení s Crédit Lyonnais pro nekulanci nám nevyhovuje“.¹³³

Když pak byla o rok později vypsána nová 5% ruská státní půjčka, z níž bylo 165 000 000 fr rezervováno pro kapitál v Rakousko-Uhersku, ucházela se vídeňská fil. opět o účast na syndikátu, utvořeném pro tuto příležitost. Na přidělený podíl bylo pak u centrály a u všech fil. upsáno celkem 21 000 000 K.¹³⁴

Od této doby věnovala Živnobanka hospodářským a zvláště finančním poměrům v Rusku značnou pozornost a uveřejňovala o jejich vývoji téměř pravidelné informace ve svém bankovním věstníku.¹³⁵ Touto informační činností připravovala půdu i dvěma velkorysým projektům, z nichž první se týkal slovanské banky a byl jen zbožným přáním české finanční oligarchie, u druhého se však podařilo přeměnit slova v čin, a proto jej nelze přejít bez povšimnutí.

Počátkem r. 1910 adresoval Dom Bankowy S. Lubomirski ve Varšavě na několik míst v Praze nabídku k převzetí své fy českým kapitálem a k založení samostatné akc. banky. Z pražských obchodních bank projevila o návrh zájem Bohemia a zejména Živnobanka, která měla dobré zkušenosti z podobné transakce ve slavanském Osijeku, kde rovněž založila převzetím existující bankéřské fy jednu ze svých nejvýznamnějších předválečných af.¹³⁶

Po studijních pobytech tajemníka varšavského peněžního ústavu v Praze a ředitele lvovské fil. ve Varšavě přijal v. v. za přítomnosti S. Lubo-

---

¹³² V. v. 3. 1., 7. 1. a 13. 1. 1905 a Pilát R.: *Nová ruská půjčka a její výhody*. FL 2, 1905, č. 1, s. 2—3.

¹³³ V. v. 24. 7. 1906.

¹³⁴ Ib. 13. 4., 20. 4. a 1. 5. 1906 a rovněž nestr. výroční zpráva *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1906*. Praha 1907 a *Nová ruská půjčka*. FL 2, 1905, č. 40, s. 4.

¹³⁵ Např. *K ruskému hospodářskému rozvoji*. FL 2, 1905, č. 37, s. 3. *Rusko po válce*. Ib. č. 40, s. 1—2, *Obchodní smlouva rusko-rakouská*. Ib., č. 40, s. 4, *Rusko*. Ib., č. 46, s. 1—2, *Peníze v rusko-japonské válce*. Ib., č. 48, s. 2—3, *Majetkové poměry selské na Rusi*. Ib., č. 51, s. 2—3, *K situaci ruských státních financí*. Ib. 3, 1906, č. 3, s. 2—3, *Rusko*. Ib., č. 30, s. 2—3, *Hospodářské styky česko-ruské*. Ib., č. 36, s. 1—3 ad.

¹³⁶ Horejsek, J.: *Neúspěšný obchod Živnobanky v Polsku*. Slovanský přehled 57, 1971, č. 2, s. 140.

mirského v dubnu r. 1910 usnesení o převzetí jeho fy a o její přeměně v banku s akc. kapitálem 3 mil. rb. Z tohoto obnosu měla Živnobanka upsat 1 550 000 rb a zajistit si tak majoritu.¹³⁷

Bezprostředně nato vypracoval J. Preiss stanovy, odejel s nimi k jednání do Ruska a předložil je pak ke schválení na petrohradském ministerstvu financí. Při tomto úředním jednání bylo doporučeno změnit původně navrhovaný název Ziemski Bank Przemysłowy na Warszawski Bank Przemysłowy a předběžně vysloven souhlas s organizací „průmyslové akce na Rusi“.¹³⁸

Ustavující v. h., na níž byli zvoleni do s. r. za Živnobanku její přední činitelé J. Otto, A. Růžička a J. Preiss a dále jeden český velkoobchodník ve Varšavě, proběhla 15. ledna 1911 a o den později zahájil nový ústav pod vedením ředitelů J. Valenty a A. Gintowta oficiální činnost.¹³⁹ Podle první bilanční zprávy vykazoval do 1. května 1911 80 000 rb čistého zisku, takže mimořádná v. h. schválila návrh na postupné otevření fil. v jednotlivých ruských městech a na změnu stanov tak, aby bylo možno poskytovat kaučně zajištěné úvěry a zříditi hypotéční odd.¹⁴⁰

První mimořádnou transakci provedla af. ještě téhož r. 1911, když uvolnila úvěr 50 000 rb jako provozovací kapitál na zřízení cukrovaru v Gosławicích. Takto financovaný podnik začal pracovat v kampani 1912/1913 a jeho bilanční výsledky se očekávaly až s přílišným optimismem.¹⁴¹

Uvedený rozvoj byl však jen zdánlivý a uskutečňoval se spíše do šířky než do hloubky. Živnobanka tento proces nepřímou podporovala, když nové af. jednak povolovala vysoké reeskontní úvěry, jednak poskytovala záruku na úvěry, opatřované u pařížských peněžních ústavů, jako byly banky Comptoir National d'Escompte a Banque Française pour le commerce n. soukromá bankéřská fa Louis Hirsch.¹⁴² Tyto úvěry ve výši 2 750 000 fr nebyly po vypuknutí první světové války zaplacený ani prolongovány, a byly zdrojem velkých starostí a příčinou krajních finančních ztrát.¹⁴³

Za prudkého kapitálového a finančního vzrůstu stoupala s koncentrací a centralizací i průbojnost českého finančního kapitálu při jeho pronikání do střední a částečně také do jihovýchodní a východní Evropy, kde ochot-

---

¹³⁷ V. v. 28. 4. a 6. 5. 1910.

¹³⁸ Podle výroční zprávy byly do této af. vkládány velké naděje: „Stane se, jak doufáme, cennou oporou hospodářských styků rakouského průmyslu s velkým odbytištěm v sousední říši severní, čímž by dobrou službu konala hospodářskému životu v naší monarchii.“ — *Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze 1910*. Praha 1911, nestr. Rovněž v. v. 9. 6. a 15. 10. 1910 a *Zprávy z království Polského*. FL 8, 1910, č. 17, s. 2.

¹³⁹ V. v. 21. 12. 1910, 5. 1. a 17. 1. 1911 a Valenta, J.: o. c.

¹⁴⁰ Ib. 27. 6. 1911.

¹⁴¹ Ib. 13. 7. 1911, 30. 11. 1912 a 28. 1. 1913.

¹⁴² Ib. 18. 4., 8. 5., 23. 5., 9. 7., 10. 8., 10. 10. a 19. 10. 1912.

¹⁴³ V. pozn. 136.

ně poskytoval přebytky svých peněžních zdrojů buržoazii slovanských a později také jiných národností, která nenacházela potřebnou podporu svých požadavků u cedulového ústavu a byla téměř trvale odkázána na reeskont českých obchodních bank, povolovaný sice s nevšední ochotou, zato však za podstatně vyšších úrokových sazeb.

Největší expanzí se přitom vyznačovala Živnobanka, která v předvečer rozpoutání první světové války dávno opustila funkci provinčního ústředí českých záložen a vyrostla v mohutný peněžní ústav, jenž svým akc. kapitálem, rezervními fondy a svěřenými prostředky překročil původní úzké omezení a pomalu se stavěl naroveň vídeňským velkobankám.

Živnobanka pokračovala ve vývozu kapitálu, který nabyl na rozměrech, intenzitě i významu. Především přibýly v obchodním území k severním Uhrám, Haliči a k jižním oblastem Předlitavska prakticky všechny korunní země habsburské monarchie, jakož i státy za východní a jihovýchodní rakousko-uherskou hranicí. Za druhé se zvýšil stupeň síly a mohutnosti finančních operací, uzavíraných v tomto mimočeském prostředí. Konečně se zvětšila i závažnost obchodní činnosti za hranicemi domácí ekonomiky, neboť k běžným bankovním obchodům tu přibývalo stále více také mimořádných transakcí.

Výsledkem rozšiřující se územní působnosti bylo postupné otevírání fil. ve Vídni, Krakově, Lvově a v Terstu a zřizování n. přisvojování af. v Lublani, Osijeku, Budapešti, Sušaku, Ružomberku a ve Varšavě. Všechny tyto pobočné ústavy avizovaly centrálu při navazování těsných kontaktů s mimočeským průmyslem, takže do bankovního koncernu byly postupně zapojovány cukrovary v Przeworsku a v Osijeku, celulózky v Žilině a v Ružomberku, továrna na nábytek v Martinu, mlýn v Osijeku, cukrovary v Új-Verbászu a v Szolnoku i podniky na výrobu stavebního materiálu v Krakově a v Terstu.

V souvislosti s vysokou mírou vývozu svého kapitálu změnila Živnobanka znění své fy z původního Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze na nové Živnostenská banka v Praze.¹⁴⁴ Změna nebyla samoučel-

¹⁴⁴ Změna byla odůvodněna takto: „Postupem času vymanila se banka z omezené této své působnosti a rozšířila činnost svou jednak na všechny bankovní obchody, jednak po všech skoro zemích říše, zakládajíc fil. ve Vídni, Krakově, Terstu a Lvově. Zatímco spojení se záložnami česko-moravskými stává se čím dále tím menším působnostním polem banky, mohutní ústav náš ve velikou obchodní a průmyslovou banku, která má-li dosíci vytčených úkolů, nesmí omeziti se ani na určité teritorium, ani na určitý druh obchodů, nýbrž musí spolupůsobiti všude tam, kde toho skutečný obchodní zájem vyžaduje. Označení Živnostenská banka jakožto banka pro Čechy a Moravu pozbývá tedy svého věcného zdůvodnění.“ — Živnobanka českému místodržitelství 27. 6. 1910, SÚA, ČM, 1901—1910, 30/34/3, kart. 7920, čj. 171 040/10. Změna byla schválena výnosem českého místodržitelství z 8. června 1911 čj. 8-A-133/11 na základě zmocnění ministerstva vnitra z 12. ledna 1911 čj. 176/11 a z 30. května 1911, čj. 14 583/11 — SOA Praha, KSO Praha, zn. Sp-II-247, č. 446/113 z 27. 6. 1911. Rovněž s. r. 28. 6. 1911 a *Ze Živnostenské banky v Praze*. FL 8, 1911, č. 28, s. 2.

ná, nýbrž jenom uváděla v soulad název s faktickým stavem. Živnobanka totiž přestala být ústavem pouze pro české země, neboť rozestřela svou působnost po území celého Rakousko-Uherska i za jeho hranicemi.

MIMOČESKÁ OBCHODNÍ SPOJENÍ ZA PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Opatření, spojená se vznikem první světové války, vyvolala paniku, která působila v širokých vrstvách obyvatelstva všeobecný zmatek a projevila se mj. hromadným vybíráním vkladů. Přechodným nedostatkem hotových peněz trpěly drobné peněžní ústavy, ale také některé malé a střední banky, na něž uspořádali vkladatelé skutečné runy. Mobilita velkobank nebyla tímto vývojem zasažena, přesto však i tam bylo třeba krýt netušeně zvýšenou potřebu jednak vlastní soukromé klientely, jednak i mnoha peněžních ústavů, které se náhle dostaly do naprosto neočekávané tísně.

U centrálů ani u jednotlivých fil. Živnobanky nemělo vybírání vkladů v této době povahu runů. Většinou docházelo jen k vyzvedávání menších obnosů. V době od 30. června do 31. července 1914 se snížil stav vkladů na knížkách ze 137 866 916 K na 135 929 085 K a stav vkladů na běžných účtech ze 65 410 860 K na 63 149 031 K. Úbytek vkladů na knížkách by však byl nepochybně větší nebýt mimořádného opatření, podle něhož se z této formy vkladů vyplácelo pouze tolik, kolik bylo přípustno vyplácet bez výpovědi, tj. 1 000 K. Podstatně vyšší nároky než soukromá klientela měly na Živnobanku jako na své někdejší eskontní ústředí jednotlivé české záložny, které se ocitly v prvních okamžicích v tak tísnivé situaci, že jim bylo ve stejném období nutno uvolnit 3 500 000 K.¹

Výroční zpráva, která oba tyto jevy komentovala, neopomněla zdůraznit připravenost a tím i neohrožitelnost před podobnými nárazy: „V několika dnech mobilizovali jsme tolik prostředků, že jsme byli s to vyhovětí přání našich klientů v míře nejkulantnější. Zejména záložnám prokázali jsme v tomto období služby dozajista cenné.“²

Ve skutečnosti však bylo úsilí o zvládnutí vyvstalých problémů provázáno mnohem většími starostmi, než jaké připouštěla citovaná vychloubačná slova. Na schůzi v. v. 29. července 1914, kde nebylo třeba zastíracích manévřů před veřejností, dal vrchní ředitel, který přerušil svou dovolenou a urychleně se vrátil do své kanceláře, zcela otevřeně najevo svou úlevu, že „panuje zase již úplný klid“.³ Naléhavé vybírání vkladů v centrále i ve fil., s výjimkou fil. ve Vídni, bylo v té době na ústupu.

¹ Zpr. pro s. r. 6. 8. 1914.

² *Živnostenská banka v Praze 1914*. Praha 1915, nestr.

³ V. v. 29. 7. 1914.

Zděšení vkladatelů pominulo po vyhlášení moratoria 1. srpna 1914, které pak bylo císařským nařízením celkem pětkrát prodlouženo a mimo oblast válečného území bylo definitivně zrušeno teprve až 31. srpna 1915. Během jeho více než jednoleté platnosti došlo k relativnímu uklidnění a vklady, vybrané v prvních dnech válečné paniky, se začaly pozvolna opět vracet.

Hlavní příčinou tohoto obratu byla ovšem ekonomická nerovnováha, která se bezprostředně po mobilizaci začala projevovat vzestupem cen a znehodnocováním měny. Inflačním důsledkům, kterých využívaly banky k postupnému rozmnožování vlastního i svěřeného jmění, byl přizpůsobován obchodní program, v němž byly podvázány všechny úvěrové obchody, zvláště eskont směnek a povolování hypotečních a komunálních úvěrů. Náhradu za takto ušlý zisk bylo třeba hledat v úrokových výnosech z válečných půjček, v obchodech cennými papíry a zejména zbožím a v pozdější době také v zakladatelské činnosti.

V r. 1917 využila Živnobanka zmocnění k posílení své akc. jistiny z 80 na 100 mil. K a r. 1918 zvýšila akc. kapitál ze 100 na 120 mil. K, zatím co dotace rezervním fondům posilovala soustavně v průběhu celého válečného období z 26 mil. K r. 1914 na 30 mil. K r. 1915, 36 mil. K r. 1916, 30 mil. K r. 1917 a 48 mil. K r. 1918.⁴

Ještě více pak ovlivnila inflace růst svěřeného jmění, který se po uklidnění počáteční válečné paniky projevil vzestupem vkladů na knížky, tj. peněz soukromých vkladatelů, a dále zejména vkladů na běžné účty, pocházejících většinou z okruhu těch výrobních odvětví, která nepracovala pro válečnou ekonomiku, neinvestovala a nemohla nakupovat suroviny.⁵

Nadbytek peněz způsobil, že se prodávalo za hotové a že obchodní směnky téměř vymizely z oběhu. Směnečný eskont, který patřil v předválečné době k nejpřednějším běžným bankovním obchodům, omezoval se zpočátku na prolongaci stávajících závazků a jeho objem se stále zmenšoval, poněvadž nového materiálu byl trvalý a čím dál tím více citelnější nedostatek.⁶

Inflace dále posilovala tendenci ke splácení hypotečních a komunálních půjček. Nové úvěry tohoto druhu se povolovaly jen velmi málo, neboť nebyly požadovány. Těmito poměry trpělo hypoteční odd., jehož obchody byly podstatně sníženy a k nepatrnému jejich zlepšení došlo teprve až v posledním roce války.⁷

Zisk, který unikal ze všech těchto uvedených obchodů, byl hrazen z jiných zdrojů, v prvé řadě upisováním válečných půjček ve formě 5,50/0 státních pokladničních poukázek. Cedulový ústav k usnadnění subskripcí jednotlivé banky enormně zvýhodňoval, takže lombardní sazba válečných

⁴ S. r. 4. 3. 1918 a C 1918, 1, s. 586—591.

⁵ Pimper, A.: o. c., s. 110—111.

⁶ V. pozn. 2.

⁷ *Živnostenská banka v Praze 1918*. Praha 1919. nestr.

půjček byla o 0,5 % nižší než normální úroková sazba. Zpočátku ponechávala Živnobanka tuto velkou výhodu bez náležitého povšimnutí, což vyvolávalo oprávněné podezření ze sabotáže těchto subskripcí a vedlo dokonce r. 1917 k procesu proti J. Preissovi a jiným vedoucím bankovním úředníkům.⁸

Peněžní burzy ve Vídni, v Budapešti i v Praze byly uzavřeny, a proto se většina obchodů cennými papíry prováděla soukromě bez uveřejňování oficiálních kursů. Podvázáním burzovních jednání přitom trpěla vídeňská fil. více než pražská centrála, postupně se však obchod cennými papíry díky stálým kursovním vzestupům oživoval a dosáhl vrcholu r. 1917 a to nejen v ukládacích hodnotách, ale i pokud šlo o papíry dividendové. Položky cenných papírů v bilancích Živnobanky narůstaly z 52 mil. K r. 1914 na 60 mil. K r. 1915, 75 mil. K r. 1916, 142 mil. K r. 1917 a 94 mil. K r. 1918.⁹

Jakousi náhradu za pronikavé ziskové schodky z úvěrových obchodů nabízela i obrovská poptávka po zboží, která neustále rostla. Živnobanka docílovala dobrých výsledků v prvních válečných letech zvláště v komisionářském obchodu cukrem a rovněž v obchodu uhlím, ve fil. se pak odd. pro zboží specializovala na určité artikly, zvláště na potraviny a poživatiny. Obchod se zbožím však zaváděním ústřednového hospodářství a stále rostoucím nedostatkem všeho zboží ustával a jeho počáteční prosperitu nahradil v závěru války logicky silný úpadek.

Vlastní zakladatelská činnost byla po vypuknutí války téměř úplně zastavena a k její obnově docházelo teprve od r. 1916, kdy se přistupovalo k zakládání podniků, odpovídajících potřebám válečné ekonomiky.¹⁰ V posledních letech války byla tato činnost nezdravě vystupňována a vztahovala se i na podniky za hranicemi domácí ekonomiky.

V průběhu války měla Živnobanka starosti o osudy některých svých mimočeských pobočných ústavů zvláště pak těch, které se nacházely ve východních a jihovýchodních oblastech habsburské monarchie a byly tak v určité době v bezprostředním sousedství n. dokonce v centru válečných operací na haličské, balkánské a italské frontě.

Od prvních válečných dnů se věnovala velká pozornost cennostem ve Lvovské a krakovské fil., jejichž převoz do Vídně n. do Prahy se zpočátku

⁸ Michel, B.: *Sabotáž rakouských válečných půjček českými bankami v letech 1914—1916*. ČSČH 14, 1966, s. 685—698 a *Le sabotage des emprunt de guerre autrichiens par les banques tchèques 1914—1916*. Revue d'histoire moderne et contemporaine 15, 1968, s. 321—339, Pichlík, K.: *Sabotáž rakouských válečných půjček a česká politika 1914—1915*. ČSČH 15, 1967, s. 561—576, Novotný, J.: *Postoj českého agrárního a finančního kapitálu k rakouským válečným půjčkám*. Slezský sborník 75, 1977, č. 1, s. 61—70.

⁹ Srov. nestr. výroční zprávy z let 1914—1918.

¹⁰ Živnobanka tehdy spolupůsobila s Agrobankou a Pozemkovou bankou při založení České komunální ústředny hospodářské pro království České, s Agrobankou při založení České zemědělské společnosti pro zpeněžení dobytka ap.

nedoporučoval a uskutečnil se podle usnesení v. v. z 30. července 1914 teprve tehdy, když daly odeslat cennosti k uschově do svých centrálních fil. tamních vídeňských bank.¹¹ Spolu s cennostmi byly do Prahy převezeny ze Lvova také obchodní knihy a spisový materiál a fil. sama tam byla uzavřena, kdežto z Krakova byly kromě cenností odeslány do pražské centrály jenom obchodní knihy a archiv tam zůstal prozatím deponován.¹²

Podobná opatření byla vzápětí nato provedena i ve fil. v Terstu a v exp. v Gradu a v Opatiji, které byly zmocněny 11. srpna 1914 dopravit svá depozita do vídeňské fil.¹³

Po převozu cenností Živnobanka upozornila nájemce sejfových schránek u jednotlivých fil. a exp., že neručí za bezpečnost tohoto uložení, zatím co v. v. dal v obchodním rejstříku provést výmaz všech členů představenstev, aby „vníknuvším snad nepřitelem nemohla fil. býti donucena k závazkům neb prohlášením ohledně kontribucí ap.“¹⁴

Ve Lvově, v Krakově a v Terstu, kterým hrozilo případné nebezpečí zabránění a okupace, byly tamními fil. vydány instrukce, podle kterých se měly hlavní účetní knihy, směnky a záruční listiny převést okamžitě do pražské centrály. Jakmile by v některém z těchto měst přestala úřadovat fil. Rakousko-uherské banky, měla být ve fil. udržována pouze interní služba, kdežto pokladní místnosti se měly uzavřít.¹⁵

První fil., ve které došlo v důsledku válečných událostí k přerušení působnosti, byla lvovská fil. Když přestala ve Lvově úřadovat fil. cedulové banky, stalo se to podnětem k zastavení činnosti i tamními fil. ostatních bank včetně fil. Živnobanky. Ředitel lvovské fil. B. Jelínek přijel 1. září 1914 spolu s ostatními úředníky do pražské centrály, odkud se pak až do 29. srpna 1915 obstarávaly všechny peněžní dispozice této fil.¹⁶

Krakovská fil. převezla hlavní účetní knihy do pražské centrály 5. září 1914 a po vzoru fil. Rakousko-uherské banky v Krakově přerušila činnost 21. září 1914. Ředitel H. Felfel přijel do Prahy spolu s těmi úředníky, kterých bylo třeba k vedení filiálkové agendy, zatím co ostatní úředníci dostali dovolenou. Na naléhavou žádost krakovského starosty začala však fil. v omezené míře 22. září 1914 znovu úřadovat a zbylí úředníci tam vydávali klientům jejich cennosti ze sejfových schránek.¹⁷ Definitivní přerušení činnosti fil. v Krakově nastalo 8. listopadu 1914 a trvalo do 29. srpna 1915.

Obě exp. terstské fil. po převozu svých cenností a knih do Terstu,

---

¹¹ V. v. 29. 7. a 30. 7. 1914.

¹² Zpr. pro s. r. 27. 8. 1914.

¹³ V. v. 11. 8. 1914.

¹⁴ Zpr. pro s. r. 27. 8. 1914.

¹⁵ V. v. 6. 8. a 25. 8. 1914.

¹⁶ Ib. 1. 9. a 2. 9. 1914 a *Živnostenská banka v Praze 1914*. Praha 1915, nestr.

¹⁷ V. v. 9. 9., 15. 9., 22. 9. a 29. 9. 1914 a *Živnostenská banka v Praze 1914*. Praha 1915, nestr.

resp. do Vídně přestaly úřadovat v Gradu 2. srpna a v Opatiji 23. srpna 1914. V příští sezóně zahájila pak činnost pouze opatijská exp. a přerušila ji, podobně jako terstská fil., 21. května 1915 v předvečer vypovězení války Itálií.¹⁸ V Terstu zůstal pouze ředitel fil. V. Hrabánek se třemi úředníky v čele tzv. terstského odd., zatím co vlastní agenda fil. byla vedena z pražské centrály.

Bilanční výsledky mimočeských fil. vyplývaly pak z celkové situace válečné ekonomiky, která podstatně ovlivnila jejich mobilitu, stejně jako strukturu jejich obchodních programů. Koncem r. 1916 spravovaly mimočeské fil. kapitál ve výši 153 496 400 K, který byl umístěn v následujících položkách:¹⁹

Tab. 1. Umístění kapitálu, spravovaného mimočeskými filiálkami Živnobanky r. 1916 (v tis. K)

	Vídeň	Krakov	Lvov	Terst
Hotovost	2 712,2	498,2	65,3	8,1
Směnky	7 338,1	104,7	1,8	220,2
Moratorní směnky	—	162,2	9 593,3	—
Devizy, valuty, mince	137,5	14,3	10,1	358,8
Cenné papíry	17 294,4	31,5	31,5	454,0
Dlužníci	46 941,3	8 330,5	2 108,4	7 797,9
Přebytky u centrály	2 042,9	2 161,0	—	—
Report	34 013,1	549,8	666,9	1 295,2
Zásoby zboží	34,1	—	—	1,8
Nábytek	207,6	27,1	36,9	86,4
Budovy	2 009,5	—	—	1 294,4

Tabulka s údaji o mobilitě jednotlivých mimočeských fil. r. 1916 naznačuje současně i strukturu jejich obchodních programů. Vývoj jednotlivých bankovních obchodů totiž citlivě reagoval na důsledky válečné ekonomiky, takže bilanční výsledky tu byly značně rozdílné.

Po vzniku války nastalo celkové snižování eskontu, reportu i otevřených úvěrů, takže úrokový výnos v těchto položkách poklesl proti normálním poměrům jak v centrále, tak i ve všech uvedených fil. (ve Vídni o 681 000 K, v Terstu o 152 000 K, ve Lvově o 75 000 K a v Krakově o 53 000 K).²⁰ Tento proces se pozastavil r. 1915 jenom v Krakově, kdežto všude jinde pokles následkem nedostatku vhodného směnečného materiálu dále pokračoval.

Bezprostředně po vyhlášení mobilizace načas ochabl i obchod cennými papíry, což nejvíce postihlo fil. ve Vídni, méně pak také fil. v Krakově, ve Lvově a v Terstu. Od dubna r. 1915 nastal v tomto odvětví obrat,

¹⁸ V. v. 20. 5. a 25. 5. 1914.

¹⁹ Zpr. pro s. r. 21. 2. 1917.

²⁰ Ib. 1. 4. 1915.

který tuto nepříznivou situaci zvolna obracel k lepšímu. Následkem vzestupu kursů i stoupající poptávky hlavně po ukládacích hodnotách a upisování válečných půjček zisk na cenných papírech začal vykazovat zlepšení, které bylo nejmarkantnější u fil. ve Vídni a v Terstu, kdežto u haličských fil. s většími zásobami cenných papírů, bilancovaných podle předválečných kursů, byla tendence na tomto poli značně kolísavá.²¹

Fil. ve Vídni a v Terstu participovaly největšími podíly také na výnosech z obchodu devizami a valutami, které zpočátku soustavně narůstaly, od r. 1916 však nastávalo následkem různých předpisů devizové ústředny jejich omezování, které bylo v závěru války vystřídáno úplným podvázáním.²²

Pokud byl dostatek zboží, poskytovalo toto obchodní odvětví šance na velmi dobré výsledky, kterých díky své poloze využívala především terstská fil. V komisionářském obchodu zbožím se zvýšil její zisk r. 1914 o 30 000 K a r. 1915 dokonce o 437 000 K.²³

K těmto výsledkům přispělo především tradiční prostředkování obchodních styků mezi domácím cukerním průmyslem a zahraničními odběrateli. Na samém počátku války utrpělo sice cukerní odd. fil. v Terstu citelnou ztrátu při spojení s jednou plovdivskou fou, takže export českého cukru na Balkán a dále na jihovýchod musil být provázen s mnohem větší opatrností, např. do Řecka jen v malých partiích po 5 vagónech.²⁴ Nehledě k tomuto postupu, dosáhlo cukerní odd. za 1. čtvrtletí 1915 124 635 K čistého zisku a kromě toho měla terstská fil. v přístavních skladištích vlastní zásobu asi 100 vagónů cukru.²⁵ Další vývoj komisionářského obchodu cukrem ochromil válečný stav s Itálií, v důsledku něhož bylo veškeré zboží lombardované terstskou fil. převezeno z Terstu do Barcsu a rovněž cukr z nostra fil. v Terstu musil být převezen do hl. m. monarchie, pokud ovšem nebyl rekvírován vládou.²⁶

Vedle exportu cukru uplatnila terstská fil. s úspěchem prostředkovatelskou činnost v mezinárodním obchodu s dalšími potravinami a poživatinami, který uskutečňovala buď na conto mio n. na společný účet s grossisty.

Na nostru byl účtován především komisionářský obchod kávou, jejíž první velký nákup byl povolen v srpnu r. 1915 a určen k uložení v transiitním skladišti a k postupnému rozprodeji na českém a bosenském trhu. Kávové odd. terstské fil. nakupovalo toto zboží ve velkém množství nej-

---

²¹ Ib. 14. 3. 1917 a 13. 3. 1918.

²² Ve Vídni se zvýšil zisk z tohoto obchodního odvětví v prvních válečných letech každoročně téměř o 100 000 K, v Terstu r. 1914 o 10 000 K, r. 1915 o 12 000 K, a r. 1916 o 57 000 K. V r. 1917 byl však tento zdroj zisku zcela vyčerpán, a proto jej žádná z obou fil. nevykazovala.

²³ Zpr. pro s. r. 1. 4. 1915 a 16. 3. 1916.

²⁴ V. v. 17. 11. a 1. 12. 1914.

²⁵ Ib. 29. 4. 1915.

²⁶ Zpr. pro s. r. 29. 7. 1915.

prve v Amsterdamu a po zakázaném vývozu z Holandska byly nákupy organizovány v Hamburku, než je i tam překazily zákazy vývozu z jednotlivých skandinávských zemí.²⁷

Na společný účet s velkoobchodem zprostředkovávala terstská fil. nákupy potravin, jako byla mouka, rýže, fazole, slanina, olej, kondenzované mléko, sýry, mořské ryby a kompoty, stejně jako některých druhů poživatin, zejména čaje, koření a hrozinek, ale i jiného zboží. Za tímto účelem poskytovala úvěry grossistickým fám v Terstu, ale také velkoobchodníkům v Praze.

Za první čtyři měsíce od doby, kdy terstská fil. přistoupila k provozování komisionářského obchodu se zbožím, zprostředkovala prodej za úhrnný obnos 1 892 670 K, který zahrnoval 5 561 pytlů kávy, 44 vagonů mořských ryb, 1 459 kg čaje, 100 pytlů mandlí, 1 cisternu petroleje, 4 vagony mýdla, 14 barelů oleje a 1 000 kg vlny.²⁸

Dosažené výsledky byly natolik uspokojivé, že s ohledem na stále stoupající ceny vyslala Živnobanka do Švýcarska, Holandska, Švédska, Norska a Dánska ředitele A. Tilleho, aby s jedním členem představenstva terstské fil. provedl přímé nákupy zboží v této neutrální tehdy cizině ve výši 2—3 mil. K.²⁹

Od 2. pol. r. 1916 přibývalo však stále více poruch v zásobování a byly zřizovány nejrůznější ústředny, které svými příkazy začaly komisionářský obchod zbožím všemožně narušovat. Zisk, který pramenil terstské fil. z tohoto obchodního odvětví, doznal v r. 1916 ještě nepatrné zvýšení o 62 000 K, v r. 1917 však už nastal jeho pokles o 107 000 K.³⁰

Vzhledem k novým ustanovením o komisionářském obchodu se zbožím přijal pak v. v. 11. dubna 1917 usnesení zdržet se napříště tohoto bankovního podnikání s výjimkou obchodu cukrem, škrobem a uhlím, pokud byl tento obchod navázán už před propuknutím války.³¹

V bilancích obou haličských fil. hrála tato položka méně významnou úlohu než v Terstu, zatím co vídeňská fil. odd. pro zboží vůbec postrádala a provozovala tento druh bankovních obchodů jenom okrajově, pokud byl na ni přenesen v souvislosti s událostmi na italské frontě.

Válečná ekonomika dolehla svými důsledky nejenom na prosperitu centrály a mimočeských fil., ale ovlivnila nejrůznějším způsobem také činnost jednotlivých af. a koncernových podniků, které se nacházely uvnitř n. byly přímo za hranicemi habsburské monarchie a v letech války se tak ocitly v nepřátelské cizině.

V r. 1914 např. Živnobanka odmítla žirovat směnky své lublaňské af. Na základě zmocnění centrálou z 2. července 1914 povolila pak vídeňská

²⁷ V. v. 4. 8. 1915 a 2. 6. 1916.

²⁸ Zpr. pro s. r. 27. 1. 1916.

²⁹ V. v. 3. 11. a 4. 11. 1915 a zpr. pro s. r. 25. 11. 1915.

³⁰ Zpr. pro s. r. 14. 3. 1917 a 13. 3. 1918.

³¹ V. v. 11. 4. 1917.

fil. tomuto ústavu úvěr do výše 500 000 K na eskont akceptů spořitelny Glavna posojilnica v Lublani.³²

Po prodeji akcií se však vzájemná závislost v dalších válečných letech značně uvolnila. Když např. Živnobanka nedoporučovala své af. vyplácet za r. 1914 dividendu, nebyl tento požadavek respektován. Návrh na vyplácení dividendy byl nejenom předložen, ale proti hlasům zástupců mateřského ústavu na v. h. také schválen.³³

Vstup Itálie do války a vznik italské fronty poskytly vídeňské fil. Živnobanky příležitost k jinému zákroku, jímž byla af. upozorněna na naléhavost bezpečnostních opatření. Ljubljanska kreditna banka pak skutečně do sídla své centrály přestěhovala fil. z Terstu, Gorice a ze Splitu, stejně jako exp. z Gradu; splitská fil. však 30. července 1915 musila opět obnovit svou činnost, neboť Jadranska banka v tomto městě svou fil. nezavřela a hlavně mezi vkladateli využívala této okolnosti ve svůj prospěch.³⁴

V r. 1916 byly z majetku Živnobanky uvolněny poslední akcie a někdejší mateřský ústav se tak stal pouhým komisionářem své bývalé af. Přesto si však udržoval stále zastoupení v její s. r. a bedlivě sledoval jeho každoročně úspěšnější bilance.³⁵

Pod dojmem dosahovaných bilančních výsledků se Živnobanka pokusila obnovit své někdejší pozice v Lublani. Při zvýšení akc. kapitálu r. 1917 z 8 na 10 mil. K se vídeňská fil. chtěla zúčastnit garančního syndikátu pro tuto emisi do 50 %, upisování akcií však proběhlo naprosto hladce a nebylo k němu třeba žádných záruk. Podobný osud měl pak i pokus vídeňské fil. o 40% účast na garančním syndikátu při zvýšení akc. kapitálu r. 1918 z 10 na 20 mil. K.³⁶

Ljubljanska kreditna banka se totiž stala v průběhu první světové války trvale prosperujícím peněžním ústavem. Její velcí dlužníci (D. d. zadruženih pivovaren Žalec in Laški Trg, železnice Knin-Pribudić a dřevařské fy v Bosně) splatili svá dlužní salda, banka sama těžila z různých syndikátů s jinými slovanskými ústavy, zřídila hypoteční a průmyslové odd. a uvažovala o otevření dalších fil., mj. i fil. v Praze.³⁷

Na zač. války zmocnila centrála 24. února 1915 terstskou fil. k povolení úvěru 500 000 K na eskont směnek pro ústav Jadranska banka, s nímž bylo do té doby udržováno jenom běžné obchodní spojení. Teprve v posledním válečném roce se Živnobanka na návrh své vídeňské fil.

---

³² Zpr. pro s. r. 24. 9. 1914.

³³ V. h. se usnesla vyplácet za r. 1914 dividendu ve výši 3,5 % — v. v. 23. 3. a 5. 5. 1915.

³⁴ Zpr. pro s. r. 27. 5. a 29. 7. 1915.

³⁵ J. Horejšek: o. c. (1971), s. 95 tvrdí, že jediná zpráva o kontaktech mezi oběma bankami z válečného období pochází až ze září r. 1918. Ve skutečnosti byly podobné zprávy podávány zcela pravidelně po celou dobu války.

³⁶ V. v. 2. 3. 1917 a C 1918, 1, s. 561—563.

³⁷ Zpr. pro s. r. 11. 9. 1918.

zúčastnila garančního syndikátu na zvýšení akc. kapitálu této banky 25⁰/₀ podílem při lednové emisi r. 1918 z 12 na 20 mil. K a 18⁰/₀ podílem při květnové emisi téhož roku z 20 na 30 mil. K.³⁸ Stálo za povšimnutí, že ve s. r. Jadranské banky neměla žádné zastoupení a po dobu války odmítala vyslat do tohoto orgánu J. Špitálského n. kteréhokoliv jiného zástupce.

Banka i štediona za Primorje v Sušaku byla naproti tomu spojena se Živnobankou daleko těsnějšími pouty, danými jednak kapitálovou účastí (742 akcie v úhrnné hodnotě 157 675 K), jednak povolenými úvěry (eskontním do 600 000 K a lombardním do 900 000 K).³⁹ Tyto finanční kontakty poskytovaly daleko širší ziskové možnosti a to nejenom z transakcí při posilování akc. jistiny této af., ale i z některých společných bankovních obchodů.

Sušacký peněžní ústav zvýšil svůj akc. kapitál v březnu r. 1917 ze 4 na 6 mil. K a v říjnu téhož roku ze 6 na 12 mil. K. Vídeňská fil. Živnobanky se podílela 30 ⁰/₀ na garančních syndikátech pro obě tyto emise, které skončily s plným zdarem a povolené odměny se rovnaly čistému zisku. Kromě toho připadl Živnobance při prvním zvýšení akc. kapitálu na základě vlastnictví starých akcií 371 ks nových akcií, z nichž byly 223 ks prodány, aby tak mohly být uspokojeny přihlášky neakcionářů. Podobná situace se opakovala také při druhém zvýšení akc. kapitálu.⁴⁰

Ve spolupráci s touto af. uskutečnila Živnobanka i některé výnosné bankovní obchody, z nichž je třeba upozornit alespoň na společnou koupi pozemků u Rijeky r. 1917 a na vytvoření garančního syndikátu k převzetí nerozebraných akcií při zvýšení akc. kapitálu osijecké af. r. 1918.⁴¹

Z podniků, vzešlých ze zakladatelské činnosti na jihu Předlitavska, působila Živnobance vleklé nesnáze a. s. Dalmatinska mramorna industrija. Její ustavující v. h., na kterou se nemohli vzhledem k neklidným válečným poměrům dostavit členové dalmatského konzorcia, musila být odročena na neurčenou dobu.⁴² Z toho pak vyplývalo, že terstská fil. jako koncesionářka této neustavené fy musila hradit po překročení úvěru všechny účty věřitelů, zejména architektovi za vypracování plánů a rozpočtu pily a terstskému ředitelství státních drah za postavení a údržbu odbočky v Sedramiči.⁴³

Za této situace byl provoz dále omezován a fa vypovídala smlouvy s těmi obcemi, s nimiž měla nepříznivé spojení a vyhlídky na otevření lomů se u nich ztrácely v nedohlednu. Od konce r. 1915 začala proto terstská fil. uvažovat o prodeji svého podílu a její úvahy nabývaly stále

---

³⁸ V. v. 31. 8. a 17. 9. 1918 a C 1918, 1, s. 591—592 a 1919, 1, s. 624—626.

³⁹ Zpr. pro s. r. 24. 9. 1914.

⁴⁰ Ib. 14. 3., 31. 3., 22. 5., 3. 10. a 5. 12. 1917 a C 1918, 2, s. 1445—1446 a 1919, 1, s. 1163—1164.

⁴¹ V. v. 12. 7. 1917 a 11. 9. 1918.

⁴² Ib. 7. 10. 1914 a zpr. pro s. r. 29. 4. a 21. 10. 1915.

⁴³ V. v. 10. 2. a 19. 4. 1916.

konkrétnější podoby. Kupní cenou se měly hradit kromě vlastního podílu také všechny pohledávky. Z několika zájemců o tento obchod setrval v jednání jeden záhřebský soukromník, s nímž provedla terstská fil. v květnu r. 1918 konečné vyúčtování.⁴⁴

Na zač. války měla vídeňská fil. Živnobanky ve svém majetku 959 ks akcií Úverné banky v Ružomberku, již povolila 2. července 1914 zvláštní úvěr 500 000 K na eskont rimes ružomerské a. s. Uhorská papiereň a 15. července 1914 zvýšila tento zvláštní úvěr k témuž účelu na 650 000 K. Tím se zvýšil závazek této nejvýznamnější slovenské af. u mateřského ústavu na 3 997 000 K.⁴⁵

Pod pohružkou vypovězení úvěru se doporučovalo, aby dceřiný ústav za r. 1914 nevyplácel žádnou dividendu a případného zisku použil k zajištění své stability, ohrožené velkým angažmá ve slovenském průmyslu. V. h. však těchto varovných slov nedbala a proti hlasům zástupců Živnobanky se usnesla vyplácet dividendu ve výši 3 0/0.⁴⁶

Z tíživé finanční situace ružomerská af. naštěstí vybředla, když se za nadbytku peněz přeorientovala na komisionářský obchod vínem, na realitní obchody zvláště s lesními komplexy a konečně i na zakladatelskou činnost. Přízpůsobování obchodního programu válečné inflaci se ukázalo výnosné, takže umožňovalo pokračovat ve vyplácení dividendy. V dubnu r. 1917 zvýšila af. svůj akc. kapitál ze 3 na 4 mil. K a v listopadu téhož roku ze 4 na 6 mil. K. Při žádné z těchto emisí nebylo třeba tvořit garanční syndikáty. Vídeňská fil. Živnobanky, která měla r. 1917 na nostru 1 217 ks jejích akcií a r. 1918 1 240 ks akcií, uplatnila při obou zesíleních akc. jistiny své opční právo.⁴⁷

Ružomerská papírna, na níž se Živnobanka zúčastnila prostřednictvím své vídeňské fil. 600 prioritními akciemi v nominální hodnotě 300 000 K, zastavila následkem vysokých cen suroviny a nízkých cen hotových výrobků počátkem války produkci a omezila činnost prakticky jen na prodej skladu.⁴⁸ Pracovala proto se ztrátou a v polovině r. 1915, kdy byla postižena požárem, dlužila vídeňské fil. 700 000 K kaučního úvěru, 178 000 K v běžných účtech z nedopracovaných úroků a směnek a 286 000 K v rimeskách.⁴⁹ Ještě vyšším obligem byla pak vázána u Úverné banky v Ružomberku, kde přímo ohrožovala její další existenci. Proto se v. h. 13. listopadu 1915 usnesla redukovat akc. kapitál ze 2 na 1 mil. K a takto

---

⁴⁴ Ib. 22. 9. a 17. 12. 1915, 25. 5. 1916, 30. 1., 1. 5. a 26. 6. 1917 a 21. 5. 1918 a zpr. pro s. r. 22. 5. a 8. 8. 1917.

⁴⁵ Zpr. pro s. r. 24. 9. 1914.

⁴⁶ V. v. 13. 1., 28. 4., 4. 5. a 11. 5. 1915.

⁴⁷ Ib. 5. 3., 7. 11. 1917 a 19. 6. a 25. 6. 1918 a C 1918, 1, s. 390—391 a 1919, 1, s. 418—419.

⁴⁸ V. v. 6. 8. 1914 a zpr. pro s. r. 24. 9. 1914.

⁴⁹ V. v. 16. 2. a 20. 5. 1915 a zpr. pro s. r. 22. 6. 1915.

získaného obnosu bylo použito k odpisům na pohledávkách v Haliči a zejména k hrazení ztrát, které činily 31. prosince 1914 410 504 K.⁵⁰

S rostoucí poptávkou bylo možno vyprodat sklad a obnovit výrobu. Za 1. pol. r. 1916 dosáhla ružomberská papírna 1 mil. K čistého zisku, a mohla tak přistoupit ke splácení dlužných závazků jak u Živnobanky, tak u její ružomberské af.⁵¹

Tento obrat způsobil, že v. h. 4. listopadu 1916 zrušila usnesení o redukci akc. kapitálu, který byl ponechán na nezměněné výši. Dosažený čistý zisk umožnil nejenom krýt ztráty a dubiózní pohledávky z minulých let, ale také amortizovat stroje a budovy a vyplácet 8% dividendu na kmenové akcie a 6% dividendu na akcie prioritní.⁵²

Vídeňská fil. Živnobanky, která do té doby vlastnila prioritní akcie v nominální hodnotě 300 000 K, byla zmocněna převzít na nostro nové prioritní akcie za 500 000 K. V relaci pro s. r. o bilančních výsledcích ružomberské papírny použila slov, oplývajících následující chválou: „Vývoj tohoto podniku jest potěšitelný, poněvadž týž zápasil následkem zadluženosti nejen se svou existencí, nýbrž ohrožoval i existenci Úvěrní banky v Ružomberku, které rovněž z prosperity papírny plyne nyní slušný roční zisk.“⁵³

Zadluženost žilinské papírny nebyla tak osudná, aby vyvolala ve vzájemných vztazích ono napětí, jako tomu bylo v Ružomberku. Na zač. války tato a. s. pouze žádala, aby byla třetina pohledávky z jejího kaučního úvěru 150 000 K splatná až 1. července 1915 a zbývající dvě třetiny až 31. prosince 1915.⁵⁴ Živnobanka na doporučení ředitele své vídeňské fil. tomuto požadavku vyhověla a v průběhu r. 1915 povolila k hypoteční půjčce ještě další úvěry: 100 000 K kauce v cenných papírech 14. dubna 1915 a 300 000 K na rimesy 25. srpna 1915. O toto angažmá nebylo třeba mít obavy, poněvadž fa vykazovala čistý zisk r. 1915 ve výši 779 719 K a r. 1916 ve výši 1 196 658 K, díky kterému se jí podařilo ve velmi krátké době vyrovnat všechny pohledávky až na hypoteční půjčku.⁵⁵

Znameníých bilančních výsledků dosahovala žilinská papírna i v následujících letech, takže vídeňská fil. Živnobanky komentovala zvýšení jejího akc. kapitálu v květnu r. 1918 ze 2,5 na 4 mil. K takto: „Továrna vydělává velice mnoho na dříví a na celulóze, konjunktura v r. 1918 jest pro továrnu ještě výhodnější než v r. 1917.“⁵⁶

O výši úvěrového spojení Živnobanky s Tatrabankou z tohoto období chybí dokumentace. Zatím je známo pouze tolik, že vídeňská fil. si po

---

⁵⁰ Zpr. pro s. r. 25. 11. 1915.

⁵¹ Ib. 20. 9. 1916.

⁵² Ib. 25. 10. 1916 a *Živnostenská banka v Praze 1916*. Praha 1917, nestr.

⁵³ Zpr. pro s. r. 15. 5. 1918.

⁵⁴ V. v. 29. 12. 1914.

⁵⁵ Zpr. pro s. r. 31. 8. 1916 a 14. 3. 1917.

⁵⁶ Ib. 15. 5. 1918. V. t. C 1919, 1, s. 1116—1117.

vzniku války zadržovala z každého směnečného zadání tohoto ústavu 30 % smének jako superkrytí své pohledávky. Teprve v pol. r. 1915 bylo usneseno uvolňovat z deponovaných smének takovou část, které bylo ke krytí nezbytně zapotřebí.⁵⁷

Koncernovým podnikem Tatrabanky byla Dieľňa na náradie, na níž měla vídeňská fil. Živnobanky pohledávku 191 713 K. Při dražbě realit této a. s. 12. prosince 1916 byl tento nárok přihlášen k likvidačnímu řízení. Tatrabanka vydražila reality za 284 000 K, za což jí vídeňská fil. ponechala zbytek své hypoteční pohledávky a snížila správní příspěvek.⁵⁸

Országos iparbank neposkytovala po vyhlášení mobilizace žádné nové úvěry. Měla málo vkladů, takže vybírání z vkladních knížek u ní nebylo příliš velké. Fil. v Mukačevě převezla své cennosti do centrály, kde byly vykonány přípravy k případnému dalšímu převozu do Vídně.⁵⁹ Jakmile se panika z prvních válečných dnů uklidnila, vracela se činnost v omezeném měřítku zpět do původních kolejí.

Přestože téměř všechny peněžní ústavy disponovaly v důsledku pokračující inflace značnými hotovými přebytky, setrvala budapeštská af. v reeskontním závazku 6 582 000 K u různých velkobank a v lombardním závazku 867 000 K v Budapešti a 1 mil. fr v Paříži. Proto vyzval v. v. Živnobanky její vedení, aby více dbalo mobility: francouzský závazek totiž nebyl kryt valutou, která proti předválečnému kursu stoupla o třetinu, což znamenalo ztrátu nejméně 330 000 K.⁶⁰

Za r. 1914 vykazovala budapeštská af. 163 124 K čistého zisku, který však byl na pokyn mateřského ústavu rezervován na eventuální ztráty z předválečných n. i válečných obchodů. Stejně bylo naloženo také s vykazovaným čistým ziskem 216 101 K za r. 1915. Na vrub tohoto zvláštního rezervního fondu byl pak v pol. r. 1916 proveden odpis většiny nedobytných pohledávek z let 1911—1913 v celkové výši 300 000 K a rovněž z let 1914—1915 v celkové výši 70 000 K.⁶¹

Dosahované bilanční výsledky vedly vídeňskou fil. Živnobanky k formulaci dotazu, zda by nebylo lépe přeměnit tuto málo úspěšnou af. ve fil. Centrála však odpověděla na tuto otázku zamítavě, neboť pod vedením nového ředitele se začala obchodní činnost vzpamatovávat a zásluhou šéfa nově zřízeného odd. pro zboží se od pol. r. 1915 rozšířil komisionářský obchod dokonce do takových rozměrů, že vídeňská fil. musela být pověřena jeho kontrolou.⁶²

⁵⁷ V. v. 19. 5. 1916.

⁵⁸ Ib. 8. 11., 21. 11. a 22. 12. 1916, 29. 3. a 17. 4. 1917 a C 1918, 1, s. 1661—1662.

⁵⁹ Zpr. pro s. r. 24. 9. 1914.

⁶⁰ V. v. 28. 4. 1915.

⁶¹ Zpr. pro s. r. 26. 7. 1917 a *Živnostenská banka v Praze 1916*. Praha 1917, nestr. J. Horejšek: o. c. (1971), s. 97 píše o uspokojivém vývoji banky a o návrhu vyplácet dividendu v přiměřené výši.

⁶² V. v. 18. 11. 1915, 23. 2. 1916 a 31. 1. 1917.

Podobně poskytoval stále bohatší zdroje zisků také obchod cennými papíry, jehož výsledky byly doslova hodnoceny takto: „Poměry v bance té se lepší, zejména obchod uherskými cennými papíry, zvláště ukládacími, nabývá větších rozměrů a neobmezuje se jen na Uhry, nýbrž banka pokouší se se zdarem navazovati styky v tomto oboru i s většími peněžními ústavami mimouherskými.“⁶³

Největšího zlepšení doznaly pak realitní obchody, provozované na společný účet s osijeckou af. Živnobanky. Jednalo se tu o velké transakce, jejichž obsahem bylo financování exploatace lesů a dřevařských obchodů na panstvích uherských magnátů.⁶⁴

Díky těmto výsledkům vykazovala Országos iparbank za r. 1917 celkem 735 162 K čistého zisku a vyplácela 6⁰/₁₀ dividendu. V této souvislosti se začalo plánovat ev. zvýšení jejího akc. kapitálu z 5 na 10 mil. K, jehož se vídeňská fil. Živnobanky nemínila zúčastnit a jednala naopak o to, aby většinu nových akcií převzala Hrvatska zemaljska banka a otevřela si tak cestu k případné přeměně budapeštské af. ve svou vlastní fil.⁶⁵

Ve vlastních Uhrách patřilo do koncernu Živnobanky také několik průmyslových podniků, mezi nimi především a. s. Szolnoki cukorgyár. Z kapitálové kvóty ve výši 1 mil. K nominálních akcií připadaly dvě třetiny na osijecký cukrovar a jedna třetina na vídeňskou fil.; z této jedné třetiny převzala 250 akcií v nominální hodnotě 50 000 K budapeštská af., takže účast Živnobanky se tím snížila na 280 000 K.⁶⁶

Za r. 1914 vykazovala společnost 443 492 K čistého zisku, jehož bylo použito k odpisům na zařizovací výlohy. Podobně se naložilo s čistým ziskem také za r. 1915. O akcie byl na burze značný zájem, vídeňská fil. Živnobanky je však nemínila prodávat, neboť očekávala, že společnost začne v dohledné době vyplácet dividendu a ta že bude rok od roku stoupat.⁶⁷ Naděje se splnila, protože společnost vykazovala za r. 1916 už 909 528 K čistého zisku, vyplácela poprvé 6⁰/₁₀ dividendu a usnesla se na zvýšení akc. kapitálu z 5 na 8 mil. K. Z nové emise připadlo na vídeňskou fil. 708 ks akcií, takže včetně starých akcií měla na nostru celkem 2 125 ks akcií této společnosti.⁶⁸ Poněvadž i další bilanční roky se vyvíjely úspěšně a vídeňská fil. participovala slušnou kvótou nejenom na finančním spojení, ale i na komisionářské smlouvě, rozhodla se Živnobanka s definitivní platností, že akcie společnosti nebude prodávat.⁶⁹

---

⁶³ Zpr. pro s. r. 25. 4. 1917.

⁶⁴ Srov. dále text na str. 88—89.

⁶⁵ V. v. 3. 4., 2. 7. a 17. 7. 1918 a zpr. pro s. r. 5. 12. 1917 a 5. 6. 1918 a *Živnostenská banka v Praze 1917*. Praha 1918, nestr.

⁶⁶ Zpr. pro s. r. 24. 9. 1914.

⁶⁷ Ib. 31. 8. 1916 a 24. 1. 1917.

⁶⁸ V. v. 15. 5. 1917 a zpr. pro s. r. 22. 5. a 8. 8. 1917. Srov. rovněž C 1918, 1, s. 1 757—1 758 a *Živnostenská banka v Praze 1916*. Praha 1917, nestr.

⁶⁹ Zpr. pro s. r. 15. 5. 1918.

Z nominální hodnoty akcií jiné cukrovarnické společnosti Bácsmegeyi czukorgyár r. t. ve výši 1 250 000 K připadala třetina na vídeňskou fil., z níž převzaly podúčasti po 80 000 K Hrvatska zemaljska banka a Országos iparbank. Vlastní účast Živnobanky se tím snížila na 250 000 K.⁷⁰ Společnosti, která měla u vídeňské fil. povolen akceptační úvěr 1 500 000 K a dlužila jí v běžném účtu 100 000 K, odmítala Živnobanka schválit poskytnutí dalších úvěrů, žádaných počátkem války u ní a u jiných dvou zakladatelek, tj. Pesti magyar kereskedelmi bank a Magyar általános hitelbank. Bilance totiž vykazovala za dobu od 28. června 1911 do 31. března 1914 ztráty 995 874 K, na jejichž krytí muselo být použito čistých zisků za léta 1914—1915.⁷¹ Teprve r. 1917 zvýšila vídeňská fil. společnosti úvěr z 1 600 000 K na 3 000 000 K s podmínkou, že bude participovat i na výhodách komisionářské smlouvy. Současně se vídeňská fil. podílela také na zvýšení akc. kapitálu společnosti z 5 000 000 K na 8 000 000 K. Z nové emise na ni připadlo 634 ks nových akcií, takže spolu se starými akciemi měla na nostru celkem 1 905 ks akcií společnosti, o níž bylo ve s. r. referováno, že „svou pozicí v jižních Uhrách pěkné budoucnosti hledí vstříc“.⁷² Takové vyhlídky přitom nebyly nijak vzdálené, neboť už 31. března 1918 skončil bilanční rok čistým ziskem 1 496 840 K, takže bylo možno vypláčet první dividendu ve výši 6%.

Projekt třetího cukrovaru v Uhrách nebyl uskutečněn pro válečné události. Vídeňská fil. Živnobanky se sice podílela na založení a. s. Szatmári czukorgyár r. t. z r. 1912 10% účastí (tj. 500 000 K nominálních akcií), dovedla však svůj podíl včas převést na E. Schönborna-Buchheima ve výši 400 000 K a dále na svou af. Országos iparbank ve výši 100 000 K.⁷³ Likvidace společnosti byla pak usnesena na v. h. 21. října 1916 a provedena během jednoho roku tak, že na splacených 60 K za 1 akcii bylo upisovatelům vráceno 59 K.

Komplikovaným způsobem dospěla pak Živnobanka ke kapitálové účasti na a. s. Bélapátfalvai portlandcemetgyár r. t. Úmrtím jediného dědice po Arnoštu z Wesselých stala se jeho pozůstalost insolventní. Af. Országos iparbank měla za touto pozůstalostí pohledávku 2 mil. K, která hrozila končit ztrátou 400 000 K. Aby byla alespoň část tohoto obnosu zachráněna, zmocnila centrála svou vídeňskou fil., aby na účet Živnobanky převzala 6 250 ks akcií cementárny, sloužících ke krytí zmíněné pohledávky. Po celou dobu války vykazovala však a. s. ztráty, takže r. 1918 musila redukovat svůj akc. kapitál ze 4 200 000 K na 2 100 000 K.⁷⁴

Jakmile překročilo srbské vojsko Sávu, omezila Hrvatska zemaljska banka své obchody jenom na prolongaci směnek a vykonala urychlené

---

⁷⁰ Ib. 24. 9. 1914.

⁷¹ V. v. 23. 9. 1914 a zpr. pro s. r. 17. 10. 1914.

⁷² Zpr. pro s. r. 20. 6. 1917. V. t. C 1918, 1, s. 1 749—1 750.

⁷³ Zpr. pro s. r. 27. 5. 1915 a 5. 9. 1917. V. t. C 1918, 1, s. 1 757.

⁷⁴ V. v. 11. 2., 10. 5. a 3. 10. 1917.

přípravy k převozu depozit z centrály i z fil. do hl. m. monarchie. Po uklidnění hromadného zděšení a zmatků začala přeorientovat svůj obchodní program na potřeby válečné ekonomiky. Nadbytku peněz využila nejdříve k odstranění reeskontní závaznosti, takže během necelého roku její obligo u cedulového ústavu kleslo ze 4 221 000 K na pouhých 694 000 K, zatím co obligo ve výši 7 319 000 K u centrály a vídeňské fil. Živnobanky vymizelo úplně.⁷⁵

Náhradu za ušlý zisk z eskontu směnek a jiných předválečných obchodů našla v horlivé a prosperující činnosti svého dřevařského odd., otevřeného r. 1916. Fil. v Záhřebu převzala s úspěchem likvidaci tamního ústavu Hrvatska pučka banka, zatím co fil. v Subotici dosahovala velkých obrátů z obchodu výroby českých zemědělských strojůren, zvláště prostějovské a. s. F. a J. Kovářik.⁷⁶

Část dřevařských obchodů se realizovala ve spolupráci s vídeňskou fil. n. různými af. Živnobanky. Společný postup s vídeňskou fil. se uskutečnil ve slavonské Slatině. Koncem r. 1915 tam byla založena a. s. Deutsch-industrija drva d. d., která koupila od knížecí komory Schaumburg-Lippe ve Virovitici 4 200 j lesa za 4 886 000 K. Knižecí komora si při prodeji vyžádala záruky, za jejichž poskytnutí získaly odměnu centrála Živnobanky ve výši 10 000 K, její vídeňská fil. ve výši 20 000 K a její osijecká af. dokonce ve výši 100 000 K. V polovině r. 1917 byla v téže oblasti založena další a. s. Društvo za dionice za izradbu lijesa, která koupila od stejného majitele ve Virovitici 10 000 j lesa. Se souhlasem vídeňské fil. Živnobanky byla tam pak financována těžba dubového dříví částkou 3 100 000 K, na níž se podílela osijecká af. 40 0/0 a záhřebské ústavy Hrvatska eskomptna banka a Srpska banka po 30 0/0.⁷⁷

Řadu obchodů tohoto druhu realizovala Hrvatska zemaljska banka ve spolupráci s budapeštskou af. Živnobanky. První z takých velkých společných transakcí bylo financování exploatace lesů v Pofrány, na kterou byly povoleny v letech 1916—1917 úvěry ve výši 630 000 K a 500 000 K dvěma dřevařským fám. Na částkách participovala každá banka 50 0/0.⁷⁸

S dřevařskými transakcemi úzce souviselo jednání o zakoupení 2 000 j půdy po vykáceném lesu a 2 800 j orné půdy na Draskovichově panství za 3 280 000 K, k jejichž zaplacení se mělo použít 1 180 000 K, kdežto zbývající částka měla být poukázána na pozemky jako amortizační půjčka. Obchod, jehož se měly zúčastnit také osijecká a budapeštská af. Živnobanky, se neuskutečnil, neboť majitel pozemků zvýšil v průběhu jednání jejich prodejní cenu.⁷⁹

---

⁷⁵ Zpr. pro s. r. 24. 9. 1914 a 26. 8. 1915.

⁷⁶ Ib. 29. 11. 1916.

⁷⁷ V. v. 28. 10. a 21. 12. 1915, zpr. pro s. r. 21. 12. 1915, 27. 1. 1916, 26. 4., 18. 9. a 4. 10. 1917 a C 1918, 1. s. 1 843 a 1 631.

⁷⁸ V. v. 9. 5., 27. 7., 19. 12. a 27. 12. 1916.

⁷⁹ Ib. 6. 2. 1917 a zpr. pro s. r. 21. 2. a 14. 3. 1917.

Naproti tomu zakoupení 4 200 j pozemků v ceně asi 9 mil. K od biskupského panství v Pětikostelí, na niž participovali jednou polovinou soukromí zájemci a druhou polovinou Hrvatska zemaljska banka, byl na jaře r. 1918 proveden tak, že dřevařské fy složily v hotovosti 1 mil. K a zbytek své účasti si vypůjčily od osiejcké af. Živnobanky.⁸⁰

Při zvýšení akc. kapitálu trenčínské a. s. Borsod-Hevesi erdőipar r. t. z 500 000 K na 1 000 000 K převzaly osijecká a budapeštská af. Živnobanky celou novou emisi, získaly tak majoritu a současně snížily pohledávky, které měly u této a. s. z 850 000 K na 600 000 K.⁸¹

Spolu s vídeňskou fil. Živnobanky postupovaly obě af. také při velké transakci v bývalém Sedmihradsku, kde mínily zakoupit už koncem r. 1917 lesní majetek hr. Potockého o výměře 13 000 j za kupní cenu 7 mil. K. V. v. Živnobanky, který až do této doby bral všechny uvedené dřevařské a pozemkové obchody svých af. bezvýhradně na vědomí, zaujal k tomuto jednání spíše vyčkávací stanovisko a konečné rozhodnutí o něm odkázal do Osijeku, takže ze zamýšleného obchodu v této počáteční fázi sešlo.⁸²

Zač. r. 1918 byla však jednání obnovena a obchod byl v nové podobě převeden na a. s. Hazai faipar r. t. s akc. kapitálem 5 mil. K, na jejímž založení se vedle vídeňské fil. podílely osijecká i budapeštská af. Živnobanky. Podle vzájemné dohody ze září r. 1918 měla budapeštská a. s. převzít koupi lesního majetku na podkladě ceny 10 mil. K a financovat tam pak těžbu bukového dříví. Z transakce se očekával zisk 1 984 000 K.⁸³

V pol. r. 1917 koupila Hrvatska zemaljska banka spolu se sušackou af. Živnobanky za 1 200 000 K pozemky v osadě Martinšćica nedaleko Rijeji, kterých bylo možno použít ke stavbě loděnice n. jiného podobného podniku. Koncem r. 1917 přistoupily k oběma af. také lublaňská a terstská af. Živnobanky, Pučka banka v Rijece a záhřebské ústavy Hrvatska eskomptna banka a Srpska banka. Živnobanka, která se na celé transakci zúčastnila obnosem 250 000 K, doporučila této bankovní skupině zahájit jednání s velkobankami Allgemeine Depositens-Bank a Pesti magyar kereskedelmi bank o jejich účasti na založení a. s. Croatia s akc. kapitálem 25—30 mil. K za účelem vybudování loděnice na zakoupených pozemcích. Vedením jednání byl pověřen J. Špitálský, jehož vídeňská fil. se měla na transakci zúčastnit obnosem 1 mil. K, pokud by se podařilo zajistit pro jihoslovanskou skupinu v projektované a. s. majoritu.⁸⁴

Počátkem r. 1917 koupila osijecká af. Živnobanky za 224 000 K hotel Lišanji s přilehlými pozemky a za roční nájem 8 000 K si pronajala vý-

---

⁸⁰ V. v. 21. 11. a 5. 12. 1917 a 12. 3. 1918.

⁸¹ Ib. 13. 2. a 9. 7. 1918 a zpr. pro s. r. 13. 3. a 10. 7. 1918.

⁸² V. v. 8. 11. a 20. 11. 1917.

⁸³ Ib. 19. 2., 27. 2. a 1. 10. 1918 a zpr. pro s. r. 5. 2., 13. 3. a 3. 4. 1918. V. t. C 1919, 1, s 1037.

⁸⁴ V. v. 17. 7., 31. 7., 5. 12. 1917, 31. 1., 5. 2., 18. 4. a 23. 7. 1918 a zpr. pro s. r. 8. 8. a 5. 12. 1917, 9. 1., 5. 2., 13. 3. a 3. 4. 1918.

hradní právo na mořské lázně v Novi. Oba tyto obchody se jí staly 24. června 1917 základem k utvoření a. s. Kupališno d. d. s akc. kapitálem 1 mil. K, na němž se podílela částkou 25 000 K také vídeňská fil. Živnobanky; ta se také stala upisovacím místem pro akcie nové společnosti, kterou doporučovala své klientele slovy: „Transakce tato považuje se za vlasteneckou práci prvního řádu a za akcionáře hlásí se tam nejvíce vynikající osobnosti.“⁸⁵

V r. 1918 koupila konečně osijecká af. za účasti konsorcia jihoslovan-
ských peněžních ústavů hotel Jadran v Sušaku a založila tam rovněž a. s. Jadransko hotelsko i kupališno d. d., která pracovala původně s akc. kapi-
tálem 3 mil. K, zvýšeným v srpnu r. 1918 na 5 mil. K. Vídeňská fil. Živnobanky nahradila počáteční svůj nezájem o tuto a. s. při nové emisi podstatnou účastí, na základě které se stal J. Špitálský členem ředitel-
ství.⁸⁶

Díky trvale příznivému vývoji svých obchodů vykazovala osijecká af. ve svých bilancích stále vyšší položky čistého zisku, které jí umožňovaly ponechávat v centrále i u jednotlivých fil. silné vnitřní rezervy a postupně zvyšovat dividendu z 5 0/0 r. 1914 až na 8 0/0 r. 1918.⁸⁷ Těmto výsledkům přizpůsobovala jak územní, tak i kapitálovou organizaci.

Sít předválečných fil. doplnila o fil. likvidovaného záhřebského ústavu Hrvatska pučka banka v Novi a otevřením nové fil. v Crikvenici. Jinak zůstalo jen při pokusech získat majoritu v brodském ústavu Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka a zejména v budapeštské af. Živnobanky a přeměnit je případně ve své fil.⁸⁸

Značně se také změnil vzájemný poměr mezi centrálou a záhřebskou fil. podle toho, jak se připravovalo přestěhování dosavadního sídla z provinčního Osijeku do hl. m. Charvátska-Slavonska.⁸⁹

Poměrně dlouhou dobu pracovala osijecká af. s akc. kapitálem 5 mil. K, který teprve r. 1917 dvakrát zdvojnásobila.

V dubnu toho roku se jednalo o zvýšení akc. jistiny na 10 mil. K, s čímž mateřský ústav souhlasil, utvořil s bankéři J. Sorgerem a O. Weisz-mayerem syndikát k převzetí nerozebraných akcií a vykonal upisovací právo na akcie této emise na podkladě akc. majetku své vídeňské fil.⁹⁰ Subskripce skončila 31. května 1917 s velkým zdarem a garantům, kteří zajistili v Praze prodej 175 ks akcií a v Osijeku 60 ks akcií, příslušela odměna 50 000 K.⁹¹

V listopadu r. 1917 bylo provedeno druhé zvýšení akc. kapitálu na

---

⁸⁵ Zpr. pro s. r. 14. 3. 1917.

⁸⁶ V. v. 31. 1. a 4. 2. 1918 a C 1919, 1, s. 1260.

⁸⁷ Zpr. pro s. r. 26. 8. 1915, 31. 8. 1916, 5. 9. 1917 a 11. 9. 1918.

⁸⁸ V. v. 18. 9. 1917 a 3. 4., 2. 7. a 17. 7. 1918. .

⁸⁹ Zpr. pro s. r. 14. 8. 1918.

⁹⁰ C 1918, 1, s. 402—404.

⁹¹ Zpr. pro s. r. 22. 5. a 20. 6. 1917.

20 mil. K a garanční syndikát byl tentokrát tříčlenný, neboť se na něm podíleli oba osiječtí bankéři 45 0/0, Živnobanka rovněž 45 0/0 a její sušacká af. 10 0/0. Subskripce skončila 10. prosince 1917 a vyložených 10 mil. K bylo značně přepsáno. Ručitelé nemusili převzít k rozprodeji žádné akcie a ze syndikátní odměny připadlo na Živnobanku 47 500 K.⁹²

V září r. 1918 se jednalo o zvýšení akc. kapitálu z 20 na 30 mil. K a o zmocnění posílit případně akc. jistinu až do výše 45 mil. K. Pro převzetí nerozebraných akcií se utvořil opět garanční syndikát, jehož složení bylo stejné jako při poslední emisi. Poněvadž však vyšlo mezitím nařízení, podle něhož bylo k této operaci třeba povolení ministerstva financí, bylo následkem toho prozatím od podobného úmyslu upuštěno.⁹³

Podle smlouvy z 25. února 1911 Živnobanka na akc. kapitálu své osijecské af. velmi silně participovala a vlastnila 8 350 ks jejích akcií. Tuto svou doménu bedlivě střežila a rázně proto odmítla nabídky, s nimiž se na ni obrátila Pesti magyar kereskedelmi bank na převzetí nejprve poloviny, později alespoň třetiny těchto akcií. Vídeňská fil. k tomuto stanovisku podala následující vysvětlení: „Komerční bance se jedná nejenom o Charvátskou zemskou banku v Osijeku, ale o vše, co na ní visí, tudíž i o průmyslové podniky. Ze všech těchto pozic, jež jsme si pracně během mnoha let dobyli, byli bychom vytlačeni, byl by to počátek konce naší hospodářské pozice v Charvátsku.“⁹⁴

Akc. společnostmi, na něž se odvolávalo toto vysvětlení, byly Prvo hrvatsko-slavonsko d. d. za industriju šećera a Union, paromlinsko d. d. v Osijeku.

Po vypuknutí války se cukerní a. s. podařilo odprodat za zvýšených cen většinu starých zásob a dosáhnout tak velmi slušných výdělků. Vlastní kampaň 1914/1915 však neprobíhala bez poruch, způsobených evakuací vesnic na hranicích se Srbskem a nedostatkem vagónů. Následkem toho musil podnik několikrát zastavit výrobu, a nestačil tak zpracovat všechnu řepu. Proti 10 0/0 předválečné dividendě byla za léta 1914/1915—1916/1917 vyplácena dividenda pouze ve výši 8 0/0.⁹⁵

Hodnota akcií této a. s. však stále vzrůstala, a proto Živnobanka vídeňské fil. nedoporučovala uvolnit je z nostra. Toto nařízení trvalo až do konce r. 1917, kdy byla v souvislosti se zvýšením akc. kapitálu ze 4 na 5 mil. K vypovězena bankovní a komisionářská smlouva a kdy byl současně připraven návrh nových smluvních podmínek. Vídeňská fil. Živnobanky si ovšem byla vědoma toho, že prosazení tohoto návrhu nebude hladkou záležitostí: „Poněvadž cukrovaru se dobře daří, bude se brániti vůči jakékoliv komisionářské smlouvě a chtíti jen smlouvu bankovní. Budeme však hleděti, abychom alespoň něco jak pro Živnostenskou

⁹² Ib. 5. 12. 1917 a 5. 2. 1918 a C 1919, 1, s. 431—433.

⁹³ Zpr. pro s. r. 9. 10. 1918.

⁹⁴ V. v. 20. 9. 1916.

⁹⁵ Zpr. pro s. r. 24. 4. 1915, 22. 4. 1916 a 25. 4. 1917.

banku, tak i pro Charvátskou zemskou banku vymohli, aby na tomto podniku také tyto dvě banky jak ve formě smlouvy bankovní, tak i komisionářské nějakého slušného zisku docílily.⁹⁶ Tento záměr vyšel a bankovní i komisionářská smlouva s cukerní a. s. byly prodlouženy na dalších šest a půl roku, čímž si Živnobanka zajistila zisk 250 000 K.

Od počátku války byly velmi dobře zaměstnány také oba závody a. s. Union, takže společnost vykazovala „skvostné bilance“ a zvyšovala dividendu postupně ze 6% na 10%. Ani v tomto případě Živnobanka akcie neprodávala, naopak je za stoupajících kursů začala nakupovat pro syndikát, který tvořila Hrvatska zemaljska banka a Országos iparbank. Podle syndikátní smlouvy, vypracované vídeňskou fil., bylo do konce března r. 1916 převzato 300 ks akcií a v jejich nákupu se dále pokračovalo. Tímto způsobem se podařilo rozšířit akc. majetek vídeňské fil., která měla na nostru k 31. prosinci 1916 vedle 252 ks původních akcií také 396 akcií, které jí připadly z 20% účasti na zmíněném syndikátu. Kurs syndikátních akcií stoupal, přesto je však vídeňská fil. stále držela, a snažila se tak uhájit pozice Živnobanky i jejich af.: „Na burze akcií těchto neprodáme, bychom ve v. h. neztratili hlasů, jež Charvátská zemská banka potřebuje.“⁹⁷

Při zvýšení akc. kapitálu této a. s. ze 4 na 6 mil. K koncem r. 1917 participovala vídeňská fil. Živnobanky 20% na garančním syndikátu, který převzal 200 ks nových akcií po 900 K. Z garanční odměny na ni připadlo 12 000 K a stejnou částku získala i z prodeje nových akcií.⁹⁸

Osijecká af. zprostředkovala Živnobance spojení i s některými dalšími peněžními ústavami nejenom v Charvátsko-Slavonsku, ale také v sousední Bosně a Hercegovině.

Prostřednictvím své záhřebské fil. umožnila af. styk Živnobanky s tamním ústavem Srpska banka. Při zvyšování akc. kapitálu tohoto jediného srbského ústavu v hl. m. Charvátsko-Slavonska z 8 500 000 K na 12 750 000 K byl utvořen v listopadu r. 1917 garanční syndikát, ve kterém vídeňská fil. Živnobanky převzala na sebe a na své jihoslovanské af. podíl 60%.⁹⁹

Osijecká af. patronizovala také sarajevskou pojišťovnu Herceg-Bosna, zemaljski osiguravajući zavod, přes kterou pak Živnobanka upřela svou pozornost na peněžní trh anektovaných zemí. Na sklonku války se zvlášť intenzivně zajímala o založení banky, která měla vzniknout fúzí tří sarajevských a jednoho mostarského ústavu, jimiž byly v Sarajevu Srpska centralna banka, Srpska narodna banka a Srpska privredna banka a v Mostaru Srpska banka. S nimi se všemi udržovala vídeňská fil. Živnobanky kontakty a těch hodlala využít i u projektovaného ústavu, který

---

⁹⁶ Ib. 15. 5. 1918.

⁹⁷ Ib. 21. 2. 1917.

⁹⁸ Ib. 5. 2. 1918 a C 1919, 1, s. 1269—1270.

⁹⁹ V. v. 17. 7. 1917 a C 1918, 2, s. 1414.

měl zahájit činnost 1. ledna 1919 s akc. kapitálem 20 mil. K, s fil. v Mostaru a v Banjaluce a s exp. v dalších pěti městech: „Tak jako z Charvátské zemské, Lublaňské úvěrní a Jadranské banky, tak také z této Srbské banky v Sarajevu chceme vytvořiti ústav veliký. Prvním z úkolů našich po jeho společném zahájení činnosti bude, abychom jej spojili s rovněž s námi pracující a úzce spřátelenou Srbskou bankou v Záhřebu.“¹⁰⁰ Tento záměr však překazily převratné politické události v závěru a po skončení první světové války.

Velký zájem Živnobanky vzbudily i dva projekty akc. průmyslových podniků v Bosně a Hercegovině. Neutuchající bylo úsilí o zřízení mostarského pivovaru, pro který obdržela spolu s Pozemkovou bankou a fou Novák & Jahn, akc. továrna na stroje koncesi už r. 1912, která však nebyla stále realizována. Druhým projektem byla akc. továrna na natronovou celulózu v Doberlinu, když předtím podobný pokus v haličském Žywci se nezdařil. Také od tohoto projektu však musilo být upuštěno, tentokrát pro nedostatek stavebního materiálu.¹⁰¹

Všechny uvedené af. a spřátelené fy na jihu Předlitavska, v zemích koruny Uherské stejně jako v anektované Bosně a Hercegovině spadaly do širokého okruhu působnosti vídeňské fil., která byla ve vnitřní organizaci Živnobanky daleko spíše jakýmsi polosamostatným než pouhým pobočným ústavem.

Nejlépe vyjadřuje toto mimořádné a zcela ojedinělé postavení výčet funkcí jejího ředitele J. Špitálského, který r. 1918 zastupoval a hájil zájmy svého ústavu jako viceprezident af. Ljubljanska kreditna banka a Országos iparbank a a. s. Prvo hrvatsko-slavonsko d. d. za industriju šećera a Helios a rovněž jako prezident a. s. Hôtel Continental v Budapešti, dále jako člen ředitelství af. Hrvatska zemaljska banka a Úvěrná banka v Ružomberku a a. s. Žilinská továreň na celulózu, Uhorská papíreň, Deutsch-industrija drva, Bácsmegyi czukorgyár, Szolnoki czukorgyár, Hrvatska gvoždarnica, Jadransko hotelsko i kupališno d. d. a Osiječko prometno skladište a konečně jako správní rada v af. Banka i štediona za Primorje a v ústavech Herceg-Bosna a Neue Wiener Disconto-Gesellschaft.¹⁰²

Výčet zastupitelských hodnotí nekonkretizuje pouze pozoruhodný kádrový profil bankéře, ale současně odhaluje i velikost a dravost jiho-východní expanze ústavu, který reprezentoval.

V Haliči, která byla na počátku války dějištěm frontových událostí, omezila Živnobanka svou činnost na udržování nejvýznamnějších starých obchodních spojení. Teprve po ústupu bojujících armád a relativním zklidnění poměrů přistoupila na haličském trhu k pokusům o zastupování

---

¹⁰⁰ Zpr. pro s. r. 9. 10. 1918.

¹⁰¹ V. v. 13. 2., 20. 2., 21. 2., 27. 3., 12. 7., 26. 9. a 1. 10. 1917.

¹⁰² C 1919, 3, s. 467—468.

českých zemědělských strojů, k organizaci dřevařských a parcelačních obchodů i k postupnému obnovování zakladatelské činnosti.

Válka měla neblahé důsledky především na provoz a. s. L. a G. Kaden v Krakově. Tento předválečný obchodní partner pracoval r. 1914 jenom 7 měsíců a r. 1915 dokonce pouze 5 měsíců, neboť vápenky v Glinné Nawarji i v Rzășce a továrna na barviva Merkur v Krzeszowicích utrpěly válečné škody, zatím co lvovská pobočka této společnosti byla uzavřena a donucena k přenesení své působnosti do Krakova. Teprve v srpnu r. 1915 byla obnovena akvizice, určitých výsledků bylo však dosahováno jen v obchodu cementem a krycí lepenkou, kdežto obchod keramickými výrobky se omezoval v podstatě na prodej zboží z vlastního skladu.¹⁰³

Bilance byla proto stále pasivní a spolu se ztrátami, převedenými z předválečné doby zvyšovala položku celkové ztráty na 346 950 K. Za účelem ozdravení této situace se uskutečnil odprodej vápenky v Glinné Nawarji, která byla v polovině r. 1917 prodána za 90 000 K lvovskému soukromému zájemci, zatím co Živnobanka musila povolit společnosti odpisy zařizovacích výloh a dlužných úroků z bankovních pohledávek.¹⁰⁴

Vyhlídky na zlepšení se ohlásily teprve koncem r. 1917 ve výrobě barviv v krzeszowické továrně a dále v obchodu keramickými výrobky v Krakově. Proto také a. s. přistoupila ke stavebním opravám válkou poškozených objektů a k prodloužení smlouvy s Pražskou prodejnou keramických výrobků. Proti původnímu úmyslu nebylo třeba ani snížit akc. kapitál, který byl ponechán na nezměněné výši 1 mil. K.¹⁰⁵

Za poslední válečný rok vykazovala pak a. s. po prvé od svého založení 6 853 K čistého zisku, jehož bylo použito na úhradu dřívějších ztrát.¹⁰⁶ Sanace společnosti, která byla postavena na zdravé základy, zlákala pak Živnobanku k účasti na založení spol. s r. o., jejímž účelem bylo převzetí cihelny v Lagiewnikách u železniční stanice Podgórze.

Nová společnost s kmenovým kapitálem 1,8 mil. K byla založena pod názvem Zakłady Ceramiczne Bonarka a závazné podíly na ní převzala a. s. L. a G. Kaden a krakovská fil. Živnobanky. Podíl Živnobanky šel však na jméno Kadenovo, který se tak zúčastnil na transakci celkovou částkou 450 000 K. V září r. 1918 pak krakovská fil. Živnobanky povolila společnosti úvěr v otevřeném účtu ve výši 500 000 K a v říjnu jí poskytl hypoteční půjčku ve výši 950 000 K.¹⁰⁷

Neúspěšně se vyvíjelo na začátku války i druhé obchodní spojení, které Živnobanka udržovala se společností Spółka Rolnicza v Krakově. Bilance této společnosti byla veskrze pasivní a končila ztrátou r. 1914 ve výši

¹⁰³ V. v. 3. 8., 24. 11. a 17. 12. 1915 a zpr. pro s. r. 21. 10. 1915.

¹⁰⁴ Zpr. pro s. r. 24. 1. 1917 a v. v. 13. 2., 3. 5., 24. 5., 6. 6. a 27. 12. 1917.

¹⁰⁵ V. v. 2. 1. 1918 a zpr. pro s. r. 9. 1. 1918.

¹⁰⁶ V. v. 3. 9. a 17. 10. 1918.

¹⁰⁷ Ib. 23. 7., 7. 8., 13. 8., 20. 8. a 1. 10. 1918 a zpr. pro s. r. 14. 8. 1918.

94 988 K, r. 1915 ve výši 10 768 K a r. 1916 ve výši 122 365 K.¹⁰⁸ Ztráty musily být převáděny na účet rezerv realitních úroků.

Teprve s rostoucí poptávkou po nemovitostech v posledních letech války podařilo se postupně prodat objekt Ollendorf, Hôtel Krakowski a reality v ul. Długa, Krowoderska, Smoleńska, Piary a Żółkiewska. Příslušná realace pro s. r. si pochvalovala, že uzavřené obchody byly výnosné „Ve všech případech docíleno cen vyšších, než obnášely ceny odhadové a stanovené prodejní limity.“¹⁰⁹ Teprve po ústupu fronty byli do Haliče vysláni zástupci Živnobanky, aby tam zjistili stav věcí a připravili vše, čeho bylo třeba k zahájení činnosti fil. v Krakově a ve Lvově.

Krakovská fil. začala úřadovat 30. srpna 1915, její činnost se ale uskvrňovala zpočátku jen na příjem vkladů a dále na směnárství, které však bylo mezeno konkurencí pouličního obchodu valutami: „Haličtí židé i ženy jejich předstihují se s nabízením výměny peněz obyvatelstvu ruského Polska, přicházejícímu do Krakova za účelem nákupu neb prodeje zboží.“¹¹⁰ V této souvislosti byl ředitel fil. dokonce vyslán na informační cestu po území, dočasně obsazeném Rakousko-Uherskem. Jejím cílem bylo podat zprávu o tamních poměrech a učinit návrhy na ev. využití nových trhů ve prospěch obchodního programu fil.¹¹¹

Následkem omezení eskontu směnek snažila se i krakovská fil. rozšířit svou působnost o některé nové druhy bankovních obchodů. Zavedla např. komisionářský obchod zbožím, kde dosáhla dílčích úspěchů v prodeji poživatin a zemědělských strojů.¹¹²

Zatím co první z těchto obchodních odvětví se omezovalo v podstatě jen na prodej kávy a to ještě na účet terstské fil., pak druhé z uvedených obchodních odvětví umožnilo získat zastupování předních českých zemědělských strojů na haličském trhu a na sklonku války dokonce vedlo k jednání o založení a. s., která měla za účasti fy F. a J. Kovářík převzít jednu krakovskou strojírnu.¹¹³

Svůj obchodní program přizpůsobila krakovská fil. inflačním poměrům i financováním dřevařských obchodů. V lednu r. 1917 povolila vysoký úvěr 2,5 mil. K spol. s r. o. Polskie Zjednoczenie Przemysłowo-Leśne na vybudování dráhy a pily v lesích, koupených od kn. Czartoryského. Úvěr byl nadměrný, a proto v. v. Živnobanky schválil, aby fil. přistoupila podle možnosti i za podílníka této společnosti. V dubnu r. 1918 poskytla pak fil. stejné společnosti úvěr 1 200 000 K na postavení dráhy k exploataci lesů kn. Potockého v Łańcutě.¹¹⁴

---

¹⁰⁸ V. v. 3. 12. 1915, 27. 6. 1916 a 19. 6. 1917.

¹⁰⁹ Zpr. pro s. r. 15. 5. 1918.

¹¹⁰ Ib. 21. 12. 1915.

¹¹¹ Ib. 25. 11. 1915.

¹¹² V. v. 20. 7. a 17. 12. 1915.

¹¹³ Zpr. pro s. r. 3. 4. 1918.

¹¹⁴ V. v. 11. 9. a 3. 10. 1917.

Jiný velkoobchod projednávala krakovská fil. ve spolupráci se dvěma moravskými fami, obuvnickým a kožedělným závodem T. a A. Baťa ve Zlíně a dřevařským velkoobchodním podnikem Bratří Bubelové na Vsetíně, když za účelem těžby bukového dříví na panství hr. Dydyňského v Kalnici ve střední Haliči projektovala založení spol. s r. o. v Krakově. Společnost, na jejímž kmenovém kapitálu ve výši 900 000 K se měla zúčastnit zlínská fa 50 % a vsetínská fa s krakovskou fil. po 25 %, měla zakoupit dříví za 5 400 000 K v Bubelově velkoobchodu měl být k tomu povolen potřebný úvěr.¹¹⁵

Naproti tomu fil. ve Lvově přistoupila k obnově své činnosti mnohem později a s daleko většími obtížemi, neboť všeobecné poměry ve východní pol. Haliče byly ekonomické restauraci méně příznivé, než tomu bylo na západě. Fil. začala úřadovat od 2. pol. r. 1916, nikoliv však ještě v plném rozsahu, nýbrž stále rozděleně v Praze a ve Lvově.¹¹⁶

Obchodní činnost se tu vrátila do obvyklejších kolejí teprve v závěru války, kdy bylo projednáváno i několik významných dřevařských a jiných obchodů jako náhrada za absenci eskontu směnek. Nejrozsáhlejší z těchto jednání bylo vedeno s hr. Potockým, jemuž byla v srpnu r. 1918 povolena hypoteční půjčka 2 500 000 K a bankovní úvěr 1 900 000 K na exploataci lesů a stavbu malodráhy v Perehiňsku.¹¹⁷ Po zavedení obchodů u lvovské fil. byla zahájena v červnu r. 1918 jednání o koupi velkostatku Dmytrów, na které se měla fil. zúčastnit s Agrobankou a Pragobankou à meta. Uskutečnění tohoto obchodu zabránily politické události z konce války.¹¹⁸

Zahraniční af. a sprátené peněžní ústavy se vyhlášením války octly v nepřátelské cizině a Živnobanka o nich získávala zprávy klikatými cestami, nejčastěji přes skandinávské státy n. přes Švýcarsko.

Warszawski Bank Przemysłowy vyvíjel svou činnost na začátku války v silně redukováném rámci. Za r. 1914 dosáhl stejného zisku jako v předešlém roce, celý jej však přenesl do rezervních fondů, takže z něj neplatil žádnou dividendu. Podle zprávy ředitele J. Valenty, jemuž bylo za měnící se situace na frontách na jaře r. 1915 přikázáno neopouštět Varšavu, pokračovala jeho banka v omezené činnosti a „celkem čestně přestála zatěžkávací zkoušku“.¹¹⁹

V srpnu r. 1915 rozeslala Živnobanka dopisy „na více stran do Varšavy“, v nichž naléhavě žádala o informace. V jedné z mála odpovědí se uvádělo, že banka měla asi 1,5 mil. rb v hotovosti, její reportní účty byly dobře kryty a také většina směnek byla hypotečně zajištěna, takže nebylo třeba obávat se větších ztrát.¹²⁰

---

¹¹⁵ Ib. 3. 9. 1918 a zpr. pro s. r. 11. 9. 1918.

¹¹⁶ Zpr. pro s. r. 25. 5. 1916.

¹¹⁷ V. v. 13. 6., 11. 7. a 6. 8. 1918.

¹¹⁸ Ib. 4. 6. a 31. 7. 1918 a zpr. pro s. r. 5. 6. a 14. 8. 1918.

¹¹⁹ V. v. 9. 3. 1915.

¹²⁰ Ib. 11. 8. 1915 a zpráva pro s. r. 21. 10. 1915.

Po obsazení města vojsky Trojspolku měl být z usnesení v. v. Živnobanky 29. září 1915 vyslán do Varšavy ředitel moravskoostravské fil. J. Bělohříbek, aby prozkoumal stav a podal o něm podrobnou informaci. Ten však nedostával dlouho úřední povolení k této cestě a vypravil se na ni teprve na jaře r. 1916. Na základě jeho revize se situace banky zhoršila, neboť k dřívějším ztrátám asi 317 000 rb přibýly nové ztráty 400 000 rb na eskontu směnek a 80 000 rb na reportních a běžných účtech, proti nimž byl rezervou zůstatek zisku 134 000 rb z r. 1914, 100 000 rb v akciích goslawického cukrovaru a ev. zisk, jehož bylo možno dosáhnout prodejem těchto akcií.¹²¹

Výnosem ruské vlády byli však ze s. r. banky vyloučeni jako rakousko-uherská státní příslušníci všichni zástupci Živnobanky, která musila jmenovat k reprezentaci svých varšavských akcií zplnomocněnce. Stal se jím J. Bělohříbek, který byl opětně delegován na v. h. 5. srpna 1916 a provedl při této příležitosti novou revizi knih: podle ní dlužil Warszawski Bank Przemysłowy jeho bance 4 543 147 K v korunovém účtu a 63 374 rb v devizovém účtu a mimo to Živnobanka ručila za svou af. do výše 2 750 000 fr v Paříži a 300 000 M v Berlíně.¹²²

Živnobance byla splácena její pohledávka jen velmi pomalu, takže na jaře r. 1917 se vážně uvažovalo o prodeji její varšavské účasti za 900 000 rb. tj. za 3 620 000 K. Týkalo se to jednak prodeje 5 900 akcií, jednak zaplacení pohledávky, která tehdy obnášela 3 620 000 K, a dále převzetí obou záruk v cizině.¹²³

Konsorcium soukromníků chtělo však koupit akcie za 70 % jejich nominální ceny, na což Živnobanka nepřistoupila a nabízela kupní straně dvě možnosti: buď jenom převzetí nových akcií, které by byly ev. vydány, n. přenechání akcií za cenu, která by se rovnala tomu, co tyto akcie stály Živnobanku. Obě nabídky pak podmiňovala uzavřením smlouvy, v níž by se Warszawski Bank Przemysłowy zavázal podporovat český průmyslový vývoz a vyplatit bez jakýchkoliv regresních nároků penze v Paříži.¹²⁴

Na těchto podmínkách však jednání ztroskotalo a bylo se značnými ztrátami obnoveno a dokončeno teprve až v době poválečné.

Na bělehradské af., již byla Srpska kreditna banka, se Živnobanka zúčastnila 2 500 ks akcií po 100 fr, tj. celkovým obnosem 250 000 fr. Mimo to dlužila af. 42 173 K vídeňské fil. Tuto pohledávku však Živnobanka soudně nevymáhala, aby nepoškodila svůj zájem akcionáře.¹²⁵

O osudu této banky bylo dlouho známo jenom to, že její cennosti se podařilo srbské vládě převézt z Bělehradu přes Soluň do Marseille. Nezbyvalo proto než čekat, jak se budou utvářet další poměry. O nich získala

---

¹²¹ Zpr. pro s. r. 27. 1. a 27. 4. 1916.

¹²² V. v. 20. 6. a 22. 8. 1916 a zpr. pro s. r. 28. 6. a 31. 8. 1916.

¹²³ V. v. 29. 3. 1917 a zpr. pro s. r. 31. 3. 1917.

¹²⁴ V. v. 9. 10. a 10. 10. 1917.

¹²⁵ Ib. 15. 12. 1915 a 27. 3. 1918.

Živnobanka první konkrétní zprávu teprve až v srpnu r. 1918, kdy byl nad její af. zaveden obchodní dozor.¹²⁶

Ekonomická nerovnováha, která se brzy po vyhlášení války začala projevovat znehodnocováním měny, ovlivnila nejenom mobilitu, ale i celkový další vývoj bankovních obchodů centrály i jednotlivých pobočných a sprátených ústavů Živnobanky.

Po soustředění všech cenností v Praze občasně přerušovaly svou činnost filiálky nejprve ve Lvově, pojději i v Krakově a nakonec v Terstvu, stejně jako expozitury v Gradu a v Opatiji, kterým v jednotlivých fázích války hrozilo akutní nebezpečí se strany vojsk, operujících na haličské, srbské a později i italské frontě.

Inflačních důsledků využila Živnobanka i všechny její af. a sprátené podniky k rozmnožení akc. jistiny a k posílení rezervních fondů a nebránilo se ani přílivu svěřeného jmění, pro něž se jen s obtížemi nacházelo uplatnění.

Náhradu za ušlý zisk z eskontu směnek, povolování hypotečních půjček a jiných běžných bankovních obchodů bylo třeba hledat v subskripcích válečných půjček, v obchodu cennými papíry, v komisionářském obchodu se zbožím i v různých mimořádných transakcích.

Vídeňská fil. udržela a upevnila pozice, vyplývající z kapitálových účastí na bankách a jejich koncernech v Lublani, Sušaku, Ružomberku a v Osijeku. Ostatní mimočeské fil., které po jistou část válečného období úřadovaly střídavě v Krakově, Terstu a ve Lvově a střídavě v pražské centrále, pracovaly s daleko většími obtížemi, jež dovedly překonávat dílčími bilančními úspěchy, např. terstská fil. v komisionářském obchodu potravinami a poživatinami, krakovská fil. financováním dřevařských obchodů ap.

Největší nástrahy připravila válka obchodnímu spojení s af. a sprátenými ústavu, které se nacházely v Rusku a v Srbsku a jejichž obchodní činnost se v důsledku válečných udalostí podstatně omezila n. byla přímo zastavena.

---

¹²⁶ V. v. 14. 8. 1918.